sarvavedAntasiddhAntasArasangrahaH

సర్వవేదాన్తసిద్ధాన్తసారసఙ్గ్రహః

Document Information

Text title : sarvavedAntasiddhAntasArasa.ngrahaH

File name : ved.itx

Category : shankarAchArya

Location : doc_z_misc_shankara

Author : Shankaracharya

Transliterated by : Sunder Hattangadi sunderh at hotmail.com

Proofread by : Sunder Hattangadi, Kalyana Krrit kalyanakrrit at gmail.com

Latest update : October 12, 1998, February 13, 2019

Send corrections to : Sanskrit@cheerful.com

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose. Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

September 1, 2019

sanskritdocuments.org

sarvavedAntasiddhAntasArasangrahaH

సర్వవేదాన్తసిద్ధాన్తసారసఙ్గ్రహః

సర్వవేదాన్తసిద్ధాన్తసారసఙ్గ్రహః

అనుక్రమణికా Verses and Topics

౧ వన్దనమ్ verses 1-3 Salutations to Brahman
౨ సాధన-చతుష్టయ verses 4-15 The four indispensable qualifications
౩ వస్తు-వివేకః verses 16-21 Discrimination
౪ నైస్పృహ్యమ్ verses 22-47 Desirelessness
౫ అసక్తబుద్ధిః verses 48-69 Dispassionateness
౬ నిర్లోభత్వమ్ verses 70-94 Non-covetousness
౭ శమః verses 95-103 Tranquillity
౮ మనఃప్రసాదః verses 104-150 Serenity
౯ సంన్యాసః verses 151-209 sannyAsaH
౧౦ శ్రద్ధా verses 210-217 shraddhA
౧౧ సమ్యగాధానమ్ verses 218-225 Concentration
౧౨ ముముక్షుత్వమ్ verses 226-296 mumukShutvam
౧౩ అధ్యారోపః verses 297-309 Superimposition
౧౪ ఈశ్వరః verses 310-317 Ishvara
౧౫ ప్రత్యగాత్మన్ verses 318-329 Pratyagatman
౧౬ ఈశ్వరః verses 330-333 Ishvara,the cause of the universe
౧౭ పఞ్చభూతసృష్టిః verses 334-337 Creation of the Five Elements
౧౮ సూక్ష్మదేహః verses 338-341 The Subtle Body
౧౯ అన్తఃకరణమ్ verses 342-349 The Internal Organ
౨౦ విజ్ఞానమయకోశః verses 350-354 VijnAnamayakosha
౨౧ మనోమయకోశః verses 355-374 Manomayakosha
౨౨ ప్రాణమయకోశః verses 375-408 Pranamayakosha
౨౩ పఞ్చీకరణమ్ verses 409-416 The quintuplication of the Elements
౨౪ ఇన్ద్రియదేవతాః verses 417-429 The deities presiding over the senses
౨౫ జగదుత్పత్తిః verses 430-433 The Creation of the gross Universe

౨౬ చతుర్విధం భూతజాతమ్ verses 434-456 The four different kinds of beings
౨౭ ఆత్మన్ verses 457-509 The nature of the Atman described
౨౮ అజ్ఞాననివృత్తిః verses 510-519 Knowledge destroys Ignorance, not Action
౨౯ కుమత ఖణ్డనమ్ ౫౨౦-౬౧౧ verses 520-611 Refutation of the false doctrines
౩౦ శాశ్వతలక్షణమ్ verses 612-617 The eternal nature of the Atman
౩౧ చిత్స్వరూపమ్ verses 618-622 The intelligent nature of the Atman
౩౨ ఆనన్దస్వరూపమ్ verses 623-634 The blissful nature of the Atman
౩౩ దుఃఖప్రదం వస్తు సుఖం దాతుం న సమర్థ్వాతి ౬౩౫-౬౭౨ verses 635-672 Atman the only way to happiness
౩౪ అద్వితీయత్వమ్ verses 673-702 The non-dual nature of the Atman
౩౫ తత్త్వమ్పదయోరర్థః verses 703-708 The meaning of the words 'That' and 'Thou'
౩౬ తత్పదస్య సమ్యగర్థః verses 709-732 The direct meaning of the word 'That'
౩౭ వాచ్యార్థానుపపత్తిః verses 733-759 The indirect meaning ascertained
౩౮ అర్థసమన్వయః verses 760-794 The unified meaning
౩౯ అధికారః verses 795-818 The fitness of the aspirant
౪౦ సవికల్పః-నిర్వికల్పః సమాధిః verses 819-826 Samadhi, absolute and relative
౪౧ సమాధిలక్షణమ్ verses 827-865 The internal nature of samadhi
౪౨ శ్రుత్యవగమ్యం తథ్యమ్ verses 866-898 Deep concentration blended with the sruti
౪౩ సమాధిరకల్పకః verses 899-908 Nirvikalpa samadhi, absolute concentration
౪౪ యోగః verses 909-921 Yoga, or union with Brahman
౪౫ యోగవిఘ్నాః verses 922-923 The obstacles to yoga
౪౬ స్వానుభూతిః verses 924-937 Direct experience gained by right knowledge
౪౭ సప్తభూమికాః verses 938-948 The seven states of the mind
౪౮ జ్ఞానలక్షణమ్ verses 949-978 The nature of knowledge
౪౯ విదేహముక్తిః verses 978-1006 Videhamukti, incorporeal liberation

సర్వవేదాన్తసిద్ధాన్తసారసఙ్గ్రహః

సర్వవేదాన్తసిద్ధాన్తసారసఙ్గ్రహః గ్రన్థః

verses 1-3 Salutation to Brahman

॥ ౧ ॥ వన్దనమ్ ॥

అఖణ్డానన్దసమ్బోధో వన్దనాద్యస్య జాయతే ।
గోవిన్దం తమహం వన్దే చిదానన్దతనుం గురుమ్ ॥ ౧॥

అఖణ్డం సచ్చిదానన్దమవాఙ్మనసగోచరమ్ ।
ఆత్మానమఖిలాధారమాశ్రయేఽభీష్టసిద్ధయే ॥ ౨॥

యదాలమ్బో దరం హన్తి సతాం ప్రత్యూహసమ్భవమ్ ।
తదాలమ్బే దయాలమ్బం లమ్బోదరపదామ్బుజమ్ ॥ ౩॥

(అర్థతోఽప్యద్వయానన్దమతీతద్వైతలక్షణమ్ ।
ఆత్మారామహం వన్దే శ్రీగురుం శివవిగ్రహమ్ ॥)

verses 4-15 The four indispensable qualifications

॥ ౨ ॥ సాధన-చతుష్టయ ॥

వేదాన్తశాస్త్రసిద్ధాన్తసారసఙ్గ్రహ ఉచ్యతే ।
ప్రేక్షావతాం ముముక్షూణాం సుఖబోధోపపత్తయే ॥ ౪॥

అస్య శాస్త్రానుసారిత్వాదనుబన్ధచతుష్టయమ్ ।
యదేవ మూలం శాస్త్రస్య నిర్దిష్టం తదిహోచ్యతే ॥ ౫॥

అధికారీ చ విషయః సమ్బన్ధశ్చ ప్రయోజనమ్ ।
శాస్త్రారమ్భఫలం ప్రాహురనుబన్ధచతుష్టయమ్ ॥ ౬॥

చతుర్భిః సాధనైః సమ్యక్సమ్పన్నో యుక్తిదక్షిణః ।
మేధావీ పురుషో విద్వానధికార్యత్ర సమ్మతః ॥ ౭॥

విషయః శుద్ధచైతన్యం జీవబ్రహ్మైక్యలక్షణమ్ ।
యత్రైవ దృశ్యతే సర్వవేదాన్తానాం సమన్వయః ॥ ౮॥

ఏతదైక్యప్రమేయస్య ప్రమాణస్యాపి చ శ్రుతేః ।
సమ్బన్ధః కథ్యతే సద్భిర్బోధ్యబోధకలక్షణః ॥ ౯॥

బ్రహ్మాత్మైకత్వవిజ్ఞానం సన్తః ప్రాహుః ప్రయోజనమ్ ।
యేన నిఃశేషసంసారబన్ధాత్సద్యః ప్రముచ్యతే ॥ ౧౦॥

ప్రయోజనం సమ్ప్రవృత్తేః కారణం ఫలలక్షణమ్ ।
ప్రయోజనమనుద్దిశ్య న మన్దోఽపి ప్రవర్తతే ॥ ౧౧॥

సాధనచతుష్టయసమ్పత్తిర్యస్యాస్తి ధీమతః పుంసః ।
తస్యైవైతత్ఫలసంసిద్ధిర్నాన్యస్య కిఞ్చిదూనస్య ॥ ౧౨॥

చత్వారి సాధనాన్యత్ర వదన్తి పరమర్షయః ।
ముక్తిర్యేషాం తు సద్భావే నాభావే సిధ్యతి ధ్రువమ్ ॥ ౧౩॥

ఆద్యం నిత్యానిత్యవస్తువివేకః సాధనం మతమ్ ।
ఇహాముత్రార్థఫలభోగవిరాగో ద్వితీయకమ్ ॥ ౧౪॥

శమాదిషట్కసమ్పత్తిస్తృతీయం సాధనం మతమ్ ।
తురీయం తు ముముక్షుత్వం సాధనం శాస్త్రసమ్మతమ్ ॥ ౧౫॥

verses 16-21 Discrimination

॥ ౩ ॥ వస్తు-వివేకః ॥

బ్రహ్మైవ నిత్యమన్యత్తు హ్యనిత్యమితి వేదనమ్ ।
సోఽయం నిత్యానిత్యవస్తువివేక ఇతి కథ్యతే ॥ ౧౬॥

మృదాదికారణం నిత్యం త్రిషు కాలేషు దర్శనాత్ ।
ఘటాద్యనిత్యం తత్కార్యం యతస్తన్నాశ ఈక్ష్యతే ॥ ౧౭॥

తథైవైతజ్జగత్సర్వమనిత్యం బ్రహ్మకార్యతః ।
తత్కారణం పరం బ్రహ్మ భవేన్నిత్యం మృదాదివత్ ॥ ౧౮॥

సర్గం వక్ష్యస్య తస్మాద్వా ఏతస్మాదిత్యపి శ్రుతిః ।
సకాశాద్బ్రహ్మణస్తస్మాదనిత్యత్వే న సంశయః ॥ ౧౯॥

సర్వస్యానిత్యత్వే సావయవత్వేన సర్వతః సిద్ధే ।
వైకుణ్ఠాదిషు నిత్యత్వమతిర్భ్రమ ఏవ మూఢబుద్ధీనామ్ ॥ ౨౦॥

అనిత్యత్వం చ నిత్యత్వమేవం యచ్ఛ్రుతియుక్తిభిః ।
వివేచనం నిత్యానిత్యవివేక ఇతి కథ్యతే ॥ ౨౧॥

verses 22-47 Desirelessness

॥ ౪ ॥ నైస్స్పృహ్యమ్ ॥

ఐహికాముష్మికార్థేషు హ్యనిత్యత్వేన నిశ్చయాత్ ।
నైఃస్పృహ్యం తుచ్ఛబుద్ధ్యా యత్తద్వైరాగ్యమితీర్యతే ॥ ౨౨॥

నిత్యానిత్యపదార్థవివేకాత్పురుషస్య జాయతే సద్యః ।
స్రక్చన్దనవనితాదౌ సర్వత్రానిత్యవస్తుని విరక్తిః ॥ ౨౩॥

కాకస్యవిష్ఠావదసహ్యాబుద్ధిర్భోగ్యేషు సా తీవ్రవిరక్తిరిష్యతే ।
విరక్తితీవ్రత్వనిదానమాహుర్భోగ్యేషు దోషేక్షణమేవ సన్తః ॥ ౨౪॥

ప్రదృశ్యతే వస్తుని యత్ర దోషో న తత్ర పుంసోఽస్తి పునః ప్రవృత్తిః ।
అన్తర్మహారోగవతీం విజానన్కో నామ వేశ్యామపి రూపిణీం వ్రజేత్ ॥ ౨౫॥

అత్రాపి చాన్యత్ర చ విద్యమానపదార్థసమ్మర్శనమేవ కార్యమ్ ।
యథాప్రకారార్థగుణాభిమర్శనం సన్దర్శయత్యేవ తదీయదోషమ్ ॥ ౨౬॥

కుక్షౌ స్వమాతుర్మలమూత్రమధ్యే స్థితిం తదా విట్కృమిదంశనం చ ।
తదీయకౌక్షేయకవహ్నిదాహం విచార్య కో వా విరతిం న యాతి ॥ ౨౭॥

స్వకీయవిణ్మూత్రవిమజ్జనం తచ్చోత్తానగత్యా శయనం తదా యత్ ।
బాలగ్రహాద్యాహతిభాక్చ శైశవం విచార్య కో వా విరతిం న యాతి ॥ ౨౮॥

స్వీయైః పరైస్తాడనమజ్ఞభావమత్యన్తచాపల్యమసత్క్రియాం చ ।
కుమారభావే ప్రతిషిద్ధవృత్తిం విచార్య కో వా విరతిం న యాతి ॥ ౨౯॥

మదోద్ధతిం మాన్యతిరస్కృతిం చ కామాతురత్వం సమయాతిలఙ్ఘనమ్ ।
తాం తాం యువత్యోదితదుష్టచేష్టాం విచార్య కో వా విరతిం న యాతి ॥ ౩౦॥

విరూపతాం సర్వజనాదవజ్ఞాం సర్వత్ర దైన్యం నిజబుద్ధిహైన్యమ్ ।
వృద్ధత్వసమ్భావితదుర్దశాం తాం విచార్య కో వా విరతిం న యాతి ॥ ౩౧॥

పిత్తజ్వరార్శఃక్షయగుల్మశూలశ్లేష్మాదిరోగోదితతీవ్రదుఃఖమ్ ।
దుర్గన్ధమస్వాస్థ్యమనూనచిన్తాం విచార్య కో వా విరతిం న యాతి ॥ ౩౨॥

యమావలోకోదితభీతికమ్పమర్మవ్యథోచ్ఛ్వాసగతీశ్చ వేదనామ్ ।
ప్రాణప్రయాణే పరిదృశ్యమానాం విచార్య కో వా విరతిం న యాతి ॥ ౩౩॥

అఙ్గారనద్యాం తపనే చ కుమ్భీపాకేఽపి వీచ్యామసిపత్రకాననే ।
దూతైర్యమస్య క్రియమాణబాధాం విచార్య కో వా విరతిం న యాతి ॥ ౩౪॥

పుణ్యక్షయే పుణ్యకృతో నభఃస్థైర్నిపాత్యమానాన్శిథిలీకృతాఙ్గాన్ ।
నక్షత్రరూపేణ దివశ్చ్యుతాంస్తాన్విచార్య కో వా విరతిం న యాతి ॥ ౩౫॥

వాయ్వర్కవహ్నీన్ద్రముఖాన్సురేన్ద్రానీశోగ్రభీత్యా గ్రథితాన్తరఙ్గాన్ ।
విపక్షలోకైః పరిదూయమానాన్విచార్య కో వా విరతిం న యాతి ॥ ౩౬॥

శ్రుత్యా నిరుక్తం సుఖతారతమ్యం బ్రహ్మాన్తమారభ్య మహీమహేశమ్ ।
ఔపాధికం తత్తు న వాస్తవం చేదాలోచ్య కో వా విరతిం న యాతి ॥ ౩౭॥

సాలోక్యసామీప్యసరూపతాదిభేదస్తు సత్కర్మవిశేషసిద్ధః ।
న కర్మసిద్ధస్య తు నిత్యతేతి విచార్య కో వా విరతిం న యాతి ॥ ౩౮॥

యత్రాస్తి లోకే గతితారతమ్యముచ్చావచత్వాన్వితమత్ర తత్కృతమ్ ।
యథేహ తద్వత్ఖలు దుఃఖమస్తీత్యాలోచ్య కో వా విరతిం న యాతి ॥ ౩౯॥

కో నామ లోకే పురుషో వివేకీ వినశ్వరే తుచ్ఛసుఖే గృహాదౌ ।
కుర్యాద్రతిం నిత్యమవేక్షమాణో వృథైవ మోహాన్మ్రియమాణజన్తూన్ ॥ ౪౦॥

సుఖం కిమస్త్యత్ర విచార్యమాణే గృహేఽపి వా యోషితి వా పదార్థే ।
మాయాతమోఽన్ధీకృతచక్షుషో యే త ఏవ ముహ్యన్తి వివేకశూన్యాః ॥ ౪౧॥

అవిచారితరమణీయం సర్వముదుమ్బరఫలోపమం భోగ్యమ్ ।
అజ్ఞానాముపభోగ్యం న తు తజ్జ్ఞానాం యోషితి వా పదార్థే ॥ ౪౨॥

గతేఽపి తోయే సుషిరం కులీరో హాతుం హ్యశక్తో మ్రియతే విమోహాత్ ।
యథా తథా గేహసుఖానుషక్తో వినాశమాయాతి నరో భ్రమేణ ॥ ౪౩॥

కోశక్రిమిస్తన్తుభిరాత్మదేహమావేష్ట్య చావేష్ట్య చ గుప్తిమిచ్ఛన్ ।
స్వయం వినిర్గన్తుమశక్త ఏవ సంస్తతస్తదన్తే మ్రియతే చ లగ్నః ॥ ౪౪॥

యథా తథా పుత్రకలత్రమిత్రస్నేహానుబన్ధైర్గ్రథితో గృహస్థః ।

కదాపి వా తాన్పరిముచ్య గేహాద్గన్తుం న శక్తో మ్రియతే ముధైవ ॥ ౪౫॥

కారాగృహస్యాస్య చ కో విశేషః ప్రదృశ్యతే సాధు విచార్యమాణే ।
ముక్తేః ప్రతీపత్వమిహాపి పుంసః కాన్తాసుఖాభ్యుత్థితమోహపాశైః ॥ ౪౬॥

గృహస్పృహా పాదనిబద్ధశృఙ్ఖలా కాన్తాసుతాశా పటుకణ్ఠపాశః ।
శీర్షే పతద్భార్యశనిర్హి సాక్షాత్ప్రాణాన్తహేతుః ప్రబలా ధనాశా ॥ ౪౭॥

verses 48-69 Dispassionateness

॥ ౫ ॥ అసక్తబుద్ధిః ॥

ఆశాపాశశతేన పాశితపదో నోత్థాతుమేవ క్షమః
కామక్రోధమదాదిభిః ప్రతిభటైః సంరక్ష్యమాణోఽనిశమ్ ।
సమ్మోహావరణేన గోపనవతః సంసారకారాగృహా-
న్నిర్గన్తుం త్రివిధేషణాపరవశః కః శక్నుయాద్రాగిషు ॥ ౪౮॥

కామాన్ధకారేణ నిరుద్ధదృష్టిర్ముహ్యత్యసత్యప్యబలాస్వరూపే ।
న హ్యన్ధదృష్టేరసతః సతో వా సుఖత్వదుఃఖత్వవిచారణాస్తి ॥ ౪౯॥

శ్లేష్మోద్గారి ముఖం స్రవన్మలవతీ నాసాశ్రుమల్లోచనం
స్వేదస్రావి మలాభిపూర్ణమభితో దుర్గన్ధదుష్టం వపుః ।
అన్యద్వక్తుమశక్యమేవ మనసా మన్తుం క్వచిన్నార్హతి
స్త్రీరూపం కథమీదృశం సుమనసాం పాత్రీభవేన్నేత్రయోః ॥ ౫౦॥

దూరాదవేక్ష్యాగ్నిశిఖాం పతఙ్గో రమ్యత్వబుద్ధ్యా వినిపత్య నశ్యతి ।
యథా తథా నష్టదృగేష సూక్ష్మం కథం నిరీక్షేత విముక్తిమార్గమ్ ॥ ౫౧॥

కామేన కాన్తాం పరిగృహ్య తద్వజ్జనోఽప్యయం నశ్యతి నష్టదృష్టిః ।
మాంసాస్థిమజ్జామలమూత్రపాత్రం స్త్రియం స్వయం రమ్యతమైవ పశ్యతి ॥ ౫౨॥

కామ ఏవ యమః సాక్షాత్కాన్తా వైతరణీ నదీ ।
వివేకినాం ముముక్షూణాం నిలయస్తు యమాలయః ॥ ౫౩॥

యమాలయే వాపి గృహేఽపి నో నృణాం తాపత్రయక్లేశనివృత్తిరస్తి ।
కిఞ్చిత్సమాలోక్య తు తద్విరామం సుఖాత్మనా పశ్యతి మూఢలోకః ॥ ౫౪॥

యమస్య కామస్య చ తారతమ్యం విచార్యమాణే మహదస్తి లోకే ।
హితం కరోత్యస్య యమోఽప్రియః సన్కామస్త్వనర్థం కురుతే ప్రియః సన్ ॥ ౫౫॥

యమోఽసతామేవ కరోత్యనర్థం సతాం తు సౌఖ్యం కురుతే హితః సన్ ।
కామః సతామేవ గతిం నిరున్ధన్కరోత్యనర్థం హ్యసతాం తు కా కథా ॥ ౫౬॥

విశ్వస్య వృద్ధిం స్వయమేవ కాఙ్క్షన్ప్రవర్తకం కామిజనం ససర్జ ।
తేనైవ లోకః పరిముహ్యమానః ప్రవర్ధతే చన్ద్రమసేవ చాబ్ధిః ॥ ౫౭॥

కామో నామ మహాఞ్జగద్భ్రమయితా స్థిత్వాన్తరఙ్గే స్వయం
స్త్రీపుంసావితరేతరాఙ్గకగుణైర్హావైశ్చ భావైః స్ఫుటమ్ ।
అన్యోన్యం పరిమోహ్య నైజతమసా ప్రేమానుబన్ధేన తౌ
బద్ధ్వా భ్రామయతి ప్రపఞ్చరచనాం సంవర్ధయన్బ్రహ్మహా ॥ ౫౮॥

అతోఽన్తరఙ్గస్థితకామవేగాద్భోగ్యే ప్రవృత్తిః స్వత ఏవ సిద్ధా ।
సర్వస్య జన్తోర్ధ్రువమన్యథా చేదబోధితార్థేషు కథం ప్రవృత్తిః ॥ ౫౯॥

తేనైవ సర్వజన్తూనాం కామనా బలవత్తరా ।
జీర్యత్యపి చ దేహేఽస్మిన్కామనా నైవ జీర్యతే ॥ ౬౦॥

అవేక్ష్య విషయే దోషం బుద్ధియుక్తో విచక్షణః ।
కామపాశేన యో ముక్తః స ముక్తేః పథి గోచరః ॥ ౬౧॥

కామస్య విజయోపాయం సూక్ష్మం వక్ష్యామ్యహం సతామ్ ।
సఙ్కల్పస్య పరిత్యాగ ఉపాయః సులభో మతః ॥ ౬౨॥

శ్రుతే దృష్టేఽపి వా భోగ్యే యస్మిన్కస్మింశ్చ వస్తుని ।
సమీచీనత్వధీత్యాగాత్కామో నోదేతి కర్హిచిత్ ॥ ౬౩॥

కామస్య బీజం సఙ్కల్పః సఙ్కల్పాదేవ జాయతే ।
బీజే నష్టేఽఙ్కుర ఇవ తస్మిన్నష్టే వినశ్యతి ॥ ౬౪॥

న కోఽపి సమ్యక్త్వధియా వినైవ భోగ్యం నరః కామయితుం సమర్థః ।
యతస్తతః కామజయేచ్ఛురేతాం సమ్యక్త్వబుద్ధిం విషయే నిహన్యాత్ ॥ ౬౫॥

భోగ్యే నరః కామజయేచ్ఛురేతాం సుఖత్వబుద్ధిం విషయే నిహన్యాత్ ।
యావత్సుఖత్వభ్రమధీః పదార్థే తావన్న జేతుం ప్రభవేద్ధి కామమ్ ॥ ౬౬॥

సఙ్కల్పానుదయే హేతుర్యథాభూతార్థదర్శనమ్ ।
అనర్థచిన్తనం చాభ్యాం నావకాశోఽస్య విద్యతే ॥ ౬౭॥

రత్నే యది శిలాబుద్ధిర్జాయతే వా భయం తతః ।
సమీచీనత్వధీర్నైతి నోపాదేయత్వధీరపి ॥ ౬౮॥

యథార్థదర్శనం వస్తున్యనర్థస్యాపి చిన్తనమ్ ।
సఙ్కల్పస్యాపి కామస్య తద్వధోపాయ ఇష్యతే ॥ ౬౯॥

verses 70-94 Non-covetousness

॥ ౭ ॥ నిర్లోభత్వమ్ ॥

ధనం భయనిబన్ధనం సతతదుఃఖసంవర్ధనం
 ప్రచణ్డతరకర్దనం స్ఫుటితబన్ధుసంవర్ధనమ్ ।
విశిష్టగుణబాధనం కృపణధీసమారాధనం
 న ముక్తిగతిసాధనం భవతి నాపి హృచ్ఛోధనమ్ ॥ ౭౦॥

రాజ్ఞోభయం చోరమయం ప్రమాదాద్భయం తథా జ్ఞాతిభయం చ వస్తుతః ।
ధనం భయగ్రస్తమనర్థమూలం యతః సతాం నైవ సుఖాయ కల్పతే ॥ ౭౧॥

ఆర్జనే రక్షణే దానే వ్యయే వాపి చ వస్తుతః ।
దుఃఖమేవ సదా నౄణాం న ధనం సుఖ సాధనమ్ ॥ ౭౨॥

సతామపి పదార్థస్య లాభాల్లోభః ప్రవర్ధతే ।
వివేకో లుప్యతే లోభాత్తస్మింల్లుప్తే వినశ్యతి ॥ ౭౩॥

దహత్యలాభే నిఃస్వత్వం లాభే లోభో దహత్యముమ్ ।
తస్మాత్సన్తాపకం విత్తం కస్య సౌఖ్యం ప్రయచ్ఛతి ॥ ౭౪॥

భోగేన మత్తతా జన్తోర్దానేన పునరుద్భవః ।
వృథైవోభయథా విత్తం నాస్త్యేవ గతిరన్యథా ॥ ౭౫॥

ధనేన మదవృద్ధిః స్యాన్మదేన స్మృతినాశనమ్ ।
స్మృతినాశాద్బుద్ధినాశో బుద్ధినాశాత్ప్రణశ్యతి ॥ ౭౬॥

సుఖయతి ధనమేవేత్యన్తరాశాపిశాచ్యా
 దృఢతరముపగూఢో మూఢలోకో జడాత్మా ।
నివసతి తదుపాన్తే సన్తతం ప్రేక్షమాణో
 వ్రజతి తదపి పశ్చాత్ప్రాణమేతస్య హృత్వా ॥ ౭౭॥

సమ్పన్నోఽన్ధవదేవ కిఞ్చిదపరం నో వీక్షతే చక్షుషా

సద్భిర్వర్జితమార్గ ఏవ చరతి ప్రోత్సాహితో బాలిశైః ।
తస్మిన్నేవ ముహుః స్ఖలన్ప్రతిపదం గత్వాన్ధకూపే పత-
త్యస్యాన్ధత్వనివర్తకౌషధమిదం దారిద్ర్యమేవాఞ్జనమ్ ॥ ౭౭॥

లోభః క్రోధశ్చ దమ్భశ్చ మదో మత్సర ఏవ చ ।
వర్ధతే విత్తసమ్ప్రాప్త్యా కథం తచ్చిత్తశోధనమ్ ॥ ౭౯॥

అలాభాద్విగుణం దుఃఖం విత్తస్య వ్యయసమ్భవే ।
తతోఽపి త్రిగుణం దుఃఖం దుర్వ్యయే విదుషామపి ॥ ౮౦॥

నిత్యాహితేన విత్తేన భయచిన్తానపాయినా ।
చిత్తస్వాస్థ్యం కుతో జన్తోర్గృహస్థేనాహినా యథా ॥ ౮౧॥

కాన్తారే విజనే వనే జనపదే సేతౌ నిరీతౌ చ వా
చోరైర్వాపి తథేతరైర్నరవరైర్యుక్తో వియుక్తోఽపి వా ।
నిఃస్వః స్వస్థతయా సుఖేన వసతి హ్యాద్రియమాణో జనైః
క్లిశ్నాత్యేవ ధనీ సదాకులమతిర్భీతశ్చ పుత్రాదపి ॥ ౮౨॥

తస్మాదనర్థస్య నిదానమర్థః పుమర్థసిద్ధిర్న భవత్యనేన ।
తతో వనాన్తే నివసన్తి సన్తః సంన్యస్య సర్వం ప్రతికూలమర్థమ్ ॥ ౮౩॥

శ్రద్ధాభక్తిమతీం సతీం గుణవతీం పుత్రాఞ్శ్రుతాన్సమ్మతా-
నక్షయ్యం వసుధానుభోగవిభవైః శ్రీసున్దరం మన్దిరమ్ ।
సర్వం నశ్వరమిత్యవేత్య కవయః శ్రుత్యుక్తిభిర్యుక్తిభిః
సంన్యస్యన్త్యపరే తు తత్సుఖమితి భ్రామ్యన్తి దుఃఖార్ణవే ॥ ౮౪॥

సుఖమితి మలరాశౌ యే రమన్తేఽత్ర గేహే
క్రిమయ ఇవ కలత్రక్షేత్రపుత్రానుషక్త్యా ।
సురపద ఇవ తేషాం నైవ మోక్షప్రసఙ్గ-
స్త్వపి తు నిరయగర్భావాసదుఃఖప్రవాహః ॥ ౮౫॥

యేషామాశా నిరాశా స్యాద్దారాపత్యధనాదిషు ।
తేషాం సిధ్యతి నాన్యేషాం మోక్షాశాభిముఖీ గతిః ॥ ౮౬॥

సత్కర్మక్షతపాప్మనాం శ్రుతిమతాం సిద్ధాత్మనాం ధీమతామ్ var శుద్ధాత్మాం
నిత్యానిత్యపదార్థశోధనమిదం యుక్త్యా ముహుః కుర్వతామ్ ।
తస్మాదుత్థమహావిరక్త్యసిమతాం మోక్షైకకాఙ్క్షావతాం

ధన్యానాం సులభం స్త్రియాదివిషయేష్వాశాలతాచ్ఛేదనమ్ ॥ ౮౭॥

సంసారమృత్యోర్బలినః ప్రవేష్టుం ద్వారాణి తు త్రీణి మహాన్తి లోకే ।
కాన్తా చ జిహ్వా కనకం చ తాని రుణద్ధి యస్తస్య భయం న మృత్యోః ॥ ౮౮॥

ముక్తిశ్రీనగరస్య దుర్జయతరం ద్వారం యదస్త్యాదిమం
తస్య ద్వే అరరే ధనం చ యువతీ తాభ్యాం పినద్ధం దృఢమ్ ॥

కామాఖ్యార్గలదారుణా బలవతా ద్వారం తదేతత్త్రయం
ధీరో యస్తు భినత్తి సోఽర్హతి సుఖం భోక్తుం విముక్తిశ్రియః ॥ ౮౯॥

ఆరూఢస్య వివేకాశ్వం తీవ్రవైరాగ్యఖడ్గినః ।
తితిక్షావర్మయుక్తస్య ప్రతియోగీ న దృశ్యతే ॥ ౯౦॥

వివేకజాం తీవ్రవిరక్తిమేవ
ముక్తేర్నిదానం నిగదన్తి సన్తః ।
తస్మాద్వివేకీ విరతిం ముముక్షుః
సమ్పాదయేత్తాం ప్రథమం ప్రయత్నాత్ ॥ ౯౧॥

పుమానజాతనిర్వేదో దేహబన్ధం జిహాసితుమ్ ।
న హి శక్నోతి నిర్వేదో బన్ధభేదో మహానసౌ ॥ ౯౨॥

వైరాగ్యరహితా ఏవ యమాలయ ఇవాలయే ।
క్లిశ్నన్తి త్రివిధైస్తాపైర్మోహితా అపి పణ్డితాః ॥ ౯౩॥

శమో దమస్తితిక్షోపరతిః శ్రద్ధా తతః పరమ్ ।
సమాధానమితి ప్రోక్తం షడేవైతే శమాదయః ॥ ౯౪॥

verses 95-103 Tranquillity

॥ ౭ ॥ శమః ॥

ఏకవృత్త్యైవ మనసః స్వలక్ష్యే నియతస్థితిః ।
శమ ఇత్యుచ్యతే సద్భిః శమలక్షణవేదిభిః ॥ ౯౫॥

ఉత్తమో మధ్యమశ్చైవ జఘన్య ఇతి చ త్రిధా ।
నిరూపితో విపశ్చిద్భిః తత్తల్లక్షణవేదిభిః ॥ ౯౬॥

స్వవికారం పరిత్యజ్య వస్తుమాత్రతయా స్థితిః ।
మనసః సోత్తమా శాన్తిర్బ్రహ్మనిర్వాణలక్షణా ॥ ౯౭॥

ప్రత్యక్ప్రత్యయసన్తానప్రవాహకరణం ధియః ।
యదేషా మధ్యమా శాన్తిః శుద్ధసత్త్వైకలక్షణా ॥ ౯౮॥

విషయవ్యాపృతిం త్యక్త్వా శ్రవణైకమనస్స్థితిః ।
మనసశ్చేతరా శాన్తిర్మిశ్రసత్త్వైకలక్షణా ॥ ౯౯॥

ప్రాచ్యోదీచ్యాఙ్గసద్భావే శమః సిధ్యతి నాన్యథా ।
తీవ్రా విరక్తిః ప్రాచ్యాఙ్గముదీచ్యాఙ్గం దమాదయః ॥ ౧౦౦॥

కామః క్రోధశ్చ లోభశ్చ మదో మోహశ్చ మత్సరః ।
న జితాః షడిమే యేన తస్య శాన్తిర్న సిధ్యతి ॥ ౧౦౧॥

శబ్దాదివిషయేభ్యో యో విషవన్న నివర్తతే ।
తీవ్రమోక్షేచ్ఛయా భిక్షోస్తస్య శాన్తిర్న సిధ్యతి ॥ ౧౦౨॥

యేన నారాధితో దేవో యస్య నో గుర్వనుగ్రహః ।
న వశ్యం హృదయం యస్య తస్య శాన్తిర్న సిధ్యతి ॥ ౧౦౩॥

verses 104-150 Serenity

॥ ౮ ॥ మనఃప్రసాదః ॥

మనఃప్రసాదసిద్ధ్యర్థం సాధనం శ్రూయతాం బుధైః ।
మనఃప్రసాదో యత్సత్త్వే యదభావే న సిధ్యతి ॥ ౧౦౪॥

బ్రహ్మచర్యమహింసా చ దయా భూతేష్వవక్రతా ।
విషయేష్వతివైతృష్ణ్యం శౌచం దమ్భవివర్జనమ్ ॥ ౧౦౫॥

సత్యం నిర్మమతా స్థైర్యమభిమానవివర్జనమ్ ।
ఈశ్వరధ్యానపరతా బ్రహ్మవిద్భిః సహస్థితిః ॥ ౧౦౬॥

జ్ఞానశాస్త్రైకపరతా సమతా సుఖదుఃఖయోః ।
మానానాసక్తిరేకాన్తశీలతా చ ముముక్షుతా ॥ ౧౦౭॥

యస్యైతద్విద్యతే సర్వం తస్య చిత్తం ప్రసీదతి ।
న త్వేతద్ధర్మశూన్యస్య ప్రకారాన్తరకోటిభిః ॥ ౧౦౮॥

స్మరణం దర్శనం స్త్రీణాం గుణకర్మానుకీర్తనమ్ ।

సమీచీనత్వధీస్తాసు ప్రీతిః సమ్భాషణం మిథః ॥ ౧౦౯॥

సహవాసశ్చ సంసర్గోఽష్టధా మైథునం విదుః ।
ఏతద్విలక్షణం బ్రహ్మచర్యం చిత్తప్రసాదకమ్ ॥ ౧౧౦॥

అహింసా వాఙ్మనఃకాయైః ప్రాణిమాత్రాప్రపీడనమ్ ।
స్వాత్మవత్సర్వభూతేషు కాయేన మనసా గిరా ॥ ౧౧౧॥

అనుకమ్పా దయా సైవ ప్రోక్తా వేదాన్తవేదిభిః ।
కరణత్రితయేష్వేకరూపతాఽవక్రతా మతా ॥ ౧౧౨॥

బ్రహ్మాదిస్థావరాన్తేషు వైరాగ్యం విషయేష్వను ।
యథైవ కాకవిష్ఠాయాం వైరాగ్యం తద్ధి నిర్మలమ్ ॥ ౧౧౩॥

బాహ్యమాభ్యన్తరం చేతి ద్వివిధం శౌచముచ్యతే ।
మృజ్జలాభ్యాం కృతం శౌచం బాహ్యం శారీరకం స్మృతమ్ ॥ ౧౧౪॥

అజ్ఞానదూరీకరణం మానసం శౌచమాన్తరమ్ ।
అన్తఃశౌచే స్థితే సమ్యగ్బాహ్యం నావశ్యకం నృణామ్ ॥ ౧౧౫॥

ధ్యానపూజాదికం లోకే ద్రష్టర్యేవ కరోతి యః ।
పారమార్థికధీహీనః స దమ్భాచార ఉచ్యతే ॥ ౧౧౬॥

పుంసస్తథానాచరణమదమ్భిత్వం విదుర్బుధాః ।
యత్స్వేన దృష్టం సమ్యక్చ శ్రుతం తస్యైవ భాషణమ్ ॥ ౧౧౭॥

సత్యమిత్యుచ్యతే బ్రహ్మ సత్యమిత్యపిభాషణమ్ ।
దేహాదిషు స్వకీయత్వదృఢబుద్ధివిసర్జనమ్ ॥ ౧౧౮॥

నిర్మమత్వం స్మృతం యేన కైవల్యం లభతే బుధః ।
గురువేదాన్తవచనైర్నిశ్చితార్థే దృఢస్థితిః ॥ ౧౧౯॥

తదేకవృత్త్యా తత్స్థైర్యం నైశ్చల్యం న తు వర్ష్మణః ।
విద్యైశ్వర్యతపోరూపకులవర్ణాశ్రమాదిభిః ॥ ౧౨౦॥

సఞ్జాతాహఙ్కృతిత్యాగస్త్వభిమానవిసర్జనమ్ ।
త్రిభిశ్చ కరణైః సమ్యక్త్యక్త్వా వైషయికీం క్రియామ్ ॥ ౧౨౧॥

స్వాత్మైకచిన్తనం యత్తదీశ్వరధ్యానమీరితమ్ ।
ఛాయేవ సర్వదా వాసో బ్రహ్మవిద్భిః సహస్థితిః ॥ ౧౨౨॥

యద్యదుక్తం జ్ఞానశాస్త్రే శ్రవణాదికమేషు యః ।
నిరతః కర్మధీహీనో జ్ఞాననిష్ఠః స ఏవ హి ॥ ౧౨౩॥

ధనకాన్తాజ్వరాదీనాం ప్రాప్తకాలే సుఖాదిభిః ।
వికారహీనతైవ స్యాత్సుఖదుఃఖసమానతా ॥ ౧౨౪॥

శ్రేష్ఠం పూజ్యం విదిత్వా మాం మానయన్తు జనా భువి ।
ఇత్యాసక్త్యా విహీనత్వం మానానాసక్తిరుచ్యతే ॥ ౧౨౫॥

సచ్చిన్తనస్య సమ్బాధో విఘ్నోఽయం నిర్జనే తతః ।
స్థేయమిత్యేక ఏవాస్తి చేత్స్వైకాన్తశీలతా ॥ ౧౨౬॥

సంసారబన్ధనిర్ముక్తిః కదా ఝటితి మే భవేత్ ।
ఇతి యా సుదృఢా బుద్ధిరీరితా సా ముముక్షుతా ॥ ౧౨౭॥

బ్రహ్మచర్యాదిభిర్ధర్మైర్బుద్ధేర్దోషనివృత్తయే ।
దణ్డనం దమ ఇత్యాహుర్దమశబ్దార్థకోవిదాః ॥ ౧౨౮॥

తత్తద్వృత్తినిరోధేన బాహ్యేన్ద్రియవినిగ్రహః ।
యోగినో దమ ఇత్యాహుర్మనసః శాన్తిసాధనమ్ ॥ ౧౨౯॥

ఇన్ద్రియేష్విన్ద్రియార్థేషు ప్రవృత్తేషు యదృచ్ఛయా ।
అనుధావతి తాన్యేవ మనో వాయుమివానలః ॥ ౧౩౦॥

ఇన్ద్రియేషు నిరుద్ధేషు త్యక్త్వా వేగం మనః స్వయమ్ ।
సత్త్వభావముపాదత్తే ప్రసాదస్తేన జాయతే ॥

ప్రసన్నే సతి చిత్తేఽస్య ముక్తిః సిధ్యతి నాన్యథా ॥ ౧౩౧॥

మనఃప్రసాదస్య నిదానమేవ
నిరోధనం యత్సకలేన్ద్రియాణామ్ ।
బాహ్యేన్ద్రియే సాధు నిరుధ్యమానే
బాహ్యార్థభోగో మనసో వియుజ్యతే ॥ ౧౩౨॥

తేన స్వదౌష్ట్యం పరిముచ్య చిత్తం
శనైః శనైః శాన్తిముపాదదాతి ।
చిత్తస్య బాహ్యార్థవిమోక్షమేవ
మోక్షం విదుర్మోక్షణలక్షణజ్ఞాః ॥ ౧౩౩॥

దమం వినా సాధు మనఃప్రసాద-

హేతుం న విద్మః సుకరం ముముక్షోః ।
దమేన చిత్తం నిజదోషజాతం
విసృజ్య శాన్తిం సముపైతి శీఘ్రమ్ ॥ ౧౩౪॥

ప్రాణాయామాద్భవతి మనసో నిశ్చలత్వం ప్రసాదో
యస్యాప్యస్య ప్రతినియతదిగ్దేశకాలాద్యవేక్ష్య ।
సమ్యగ్దృష్ట్యా క్వచిదపి తయా నో దమో హన్యతే తత్
కుర్యాద్ధీమాన్దమమనలసశ్చిత్తశాన్త్యై ప్రయత్నాత్ ॥ ౧౩౫॥

సర్వేన్ద్రియాణాం గతినిగ్రహేణ
భోగ్యేషు దోషాద్యవమర్శనేన ।
ఈశప్రసాదాచ్చ గురోః ప్రసాదా-
చ్ఛాన్తిం సమాయాత్యచిరేణ చిత్తమ్ ॥ ౧౩౬॥

ఆధ్యాత్మికాది యద్దుఃఖం ప్రాప్తం ప్రారబ్ధవేగతః ।
అచిన్తయా తత్సహనం తితిక్షేతి నిగద్యతే ॥ ౧౩౭॥

రక్షా తితిక్షాసదృశీ ముముక్షో-
ర్న విద్యతేఽసౌ పవినా న భిద్యతే ।
యామేవ ధీరాః కవచీవ విఘ్నా- var ధృత్వా
న్సర్వాంస్తృణీకృత్య జయన్తి మాయామ్ ॥ ౧౩౮॥

క్షమావతామేవ హి యోగసిద్ధిః
స్వారాజ్యలక్ష్మీసుఖభోగసిద్ధిః ।
క్షమావిహీనా నిపతన్తి విఘ్నై-
ర్వాతైర్హతా పర్ణచయా ఇవ ద్రుమాత్ ॥ ౧౩౯॥

తితిక్షయా తపోదానం యజ్ఞస్తీర్థం వ్రతం శ్రుతమ్ ।
భూతిః స్వర్గోఽపవర్గశ్చ ప్రాప్యతే తత్తదర్థిభిః ॥ ౧౪౦॥

బ్రహ్మచర్యమహింసా చ సాధూనామప్యగర్హణమ్ ।
పరాక్షేపాదిసహనం తితిక్షోరేవ సిధ్యతి ॥ ౧౪౧॥

సాధనేష్వపి సర్వేషు తితిక్షోత్తమసాధనమ్ ।
యత్ర విఘ్నాః పలాయన్తే దైవికా అపి భౌతికాః ॥ ౧౪౨॥

తితిక్షోరేవ విఘ్నేభ్యస్త్వనివర్తితచేతసః ।
సిధ్యన్తి సిద్ధయః సర్వా అణిమాద్యాః సమృద్ధయః ॥ ౧౪౩॥

తస్మాన్ముముక్షోరధికా తితిక్షా
సమ్పాదనీయేప్సితకార్యసిద్ధ్యై ।
తీవ్రా ముముక్షా చ మహత్యుపేక్షా
చోభే తితిక్షాసహకారికారణమ్ ॥ ౧౪౪॥

తత్తత్కాలసమాగతామయతతేః శాన్త్యై ప్రవృత్తో యది
స్యాత్తత్తత్పరిహారకౌషధరతస్తచ్చిన్తనే తత్పరః ।
తద్భిక్షుః శ్రవణాదిధర్మరహితో భూత్వా మృతశ్చేత్తతః
కిం సిద్ధం ఫలమాప్నుయాదుభయథా భ్రష్టో భవేత్స్వార్థతః ॥ ౧౪౫॥

యోగమభ్యస్యతో భిక్షోర్యోగాచ్చలితచేతసః ।
ప్రాప్య పుణ్యకృతాంలోకానిత్యాది ప్రాహ కేశవః ॥ ౧౪౬॥

న తు కృత్వైవ సంన్యాసం తూష్ణీమేవ మృతస్య హి ।
పుణ్యలోకగతిం బ్రూతే భగవాన్న్యాసమాత్రతః ॥ ౧౪౭॥

న చ సంన్యసనాదేవ సిద్ధిం సమధిగచ్ఛతి ।
ఇత్యనుష్ఠేయసన్త్యాగాత్సిద్ధ్యభావముమువాచ చ ॥ ౧౪౮॥

తస్మాత్తితిక్షయా సోఢ్వా తత్తద్దుఃఖముపాగతమ్ ।
కుర్యాచ్ఛక్త్యనురూపేణ శ్రవణాది శనైః శనైః ॥ ౧౪౯॥

ప్రయోజనం తితిక్షాయాః సాధితాయాః ప్రయత్నతః ।
ప్రాప్తదుఃఖాసహిష్ణుత్వే న కిఞ్చిదపి దృశ్యతే ॥ ౧౫౦॥

verses 151-209 sa.nnyAsaH

॥ ౯ ॥ సంన్యాసః ॥

సాధనత్వేన దృష్టానాం సర్వేషామపి కర్మణామ్ ।
విధినా యః పరిత్యాగః స సంన్యాసః సతాం మతః ॥ ౧౫౧॥

ఉపరమయతి కర్మాణీత్యుపరతిశబ్దేన కథ్యతే న్యాసః ।
న్యాసేన హి సర్వేషాం శ్రుత్యా ప్రోక్తో వికర్మణాం త్యాగః ॥ ౧౫౨॥

కర్మణా సాధ్యమానస్యానిత్యత్వం శ్రూయతే యతః ।
కర్మణానేన కిం నిత్యఫలేప్సోః పరమార్థినః ॥ ౧౫౩॥

ఉత్పాద్యమాప్యం సంస్కార్యం వికార్యం పరిగణ్యతే ।
చతుర్విధం కర్మసాధ్యం ఫలం నాన్యదితః పరమ్ ॥ ౧౫౪॥

నైతదన్యతరం బ్రహ్మ కదా భవితుమర్హతి ।
స్వతఃసిద్ధం సర్వదాప్తం శుద్ధం నిర్మలమక్రియమ్ ॥ ౧౫౫॥

న చాస్య కశ్చిజ్జనితేత్యాగమేన నిషిధ్యతే ।
కారణం బ్రహ్మణస్తస్మాద్బ్రహ్మ నోత్పాద్యమిష్యతే ॥ ౧౫౬॥

ఆప్త్రాప్యయోస్తు భేదశ్చేదాప్త్రా చాప్యమవాప్యతే ।
ఆప్తృస్వరూపమేవైతద్బ్రహ్మ నాప్యం కదాచన ॥ ౧౫౭॥

మలినస్యైవ సంస్కారో దర్పణాదేరిహేష్యతే ।
వ్యోమవన్నిత్యశుద్ధస్య బ్రహ్మణో నైవ సంస్క్రియా ॥ ౧౫౮॥

కేన దుష్టేన యుజ్యేత వస్తు నిర్మలమక్రియమ్ ।
యద్యోగాదాగతం దోషం సంస్కారో వినివర్తయేత్ ॥ ౧౫౯॥

నిర్గుణస్య గుణాధానమపి నైవోపపద్యతే ।
కేవలో నిర్గుణశ్చేతి నైర్గుణ్యం శ్రూయతే యతః ॥ ౧౬౦॥

సావయవస్య క్షీరాదేర్వస్తునః పరిణామినః ।
యేన కేన వికారిత్వం స్యాన్నో నిష్కర్మవస్తునః ॥ ౧౬౧॥

నిష్కలం నిష్క్రియం శాన్తం నిరవద్యం నిరఞ్జనమ్ ।
ఇత్యేవ వస్తునస్తత్త్వం శ్రుతియుక్తివ్యవస్థితమ్ ॥ ౧౬౨॥

తస్మాన్న కర్మసాధ్యత్వం బ్రహ్మణోఽస్తి కుతశ్చన ।
కర్మసాధ్యం త్వనిత్యం హి బ్రహ్మ నిత్యం సనాతనమ్ ॥ ౧౬౩॥

దేహాదిః క్షీయతే లోకే యథైవం కర్మణా చితః ।
తథైవాముష్మికో లోకః సఞ్చితః పుణ్యకర్మణా ॥ ౧౬౪॥

కృతకత్వమనిత్యత్వే హేతుర్జాగర్తి సర్వదా ।
తస్మాదనిత్యే స్వర్గాదౌ పణ్డితః కో ను ముహ్యతి ॥ ౧౬౫॥

జగద్ధేతోస్తు నిత్యత్వం సర్వేషామపి సమ్మతమ్ ।
జగద్ధేతుత్వమస్యైవ వావదీతి శ్రుతిర్ముహుః ॥ ౧౬౬॥

ఐతదాత్మ్యమిదం సర్వం తత్సత్యమితి చ శ్రుతిః ।
అస్యైవ నిత్యతాం బ్రూతే జగద్ధేతోః సతః స్ఫుటమ్ ॥ ౧౬౭॥

న కర్మణా న ప్రజయా ధనేనేతి స్వయం శ్రుతిః ।
కర్మణో మోక్షహేతుత్వం సాక్షాదేవ నిషేధతి ॥ ౧౮౮॥

ప్రత్యగ్బ్రహ్మవిచారపూర్వముభయోరేకత్వబోధాద్వినా
కైవల్యం పురుషస్య సిధ్యతి పరబ్రహ్మాత్మతాలక్షణమ్ ।
న స్నానైరపి కీర్తనైరపి జపైర్నో కృచ్ఛ్రచాన్ద్రాయణై-
ర్నో వాప్యధ్వరయజ్ఞదాననిగమైర్నో మన్త్రతన్త్రైరపి ॥ ౧౮౯॥

జ్ఞానాదేవ తు కైవల్యమితి శ్రుత్యా నిగద్యతే ।
జ్ఞానస్య ముక్తిహేతుత్వమన్యవ్యావృత్తిపూర్వకమ్ ॥ ౧౯౦॥

వివేకినో విరక్తస్య బ్రహ్మనిత్యత్వవేదినః ।
తద్భావేచ్ఛోఽరనిత్యార్థే తత్సామగ్ర్యే కుతో రతిః ॥ ౧౯౧॥

తస్మాదనిత్యే స్వర్గాదౌ సాధనత్వేన చోదితమ్ ।
నిత్యం నైమిత్తికం చాపి సర్వం కర్మ ససాధనమ్ ॥ ౧౯౨॥

ముముక్షుణా పరిత్యాజ్యం బ్రహ్మభావమభీప్సునా ।
ముముక్షోరపి కర్మాస్తు శ్రవణం చాపి సాధనమ్ ॥ ౧౯౩॥

హస్తవద్వ్యయమేతస్య స్వకార్యం సాధయిష్యతి ।
యథా విజృమ్భతే దీపో ఋజూకరణకర్మణా ॥ ౧౯౪॥

తథా శ్రవణజో బోధః పుంసో విహితకర్మణా ।
అతః సాపేక్షితం జ్ఞానమథవాపి సముచ్చితమ్ ॥ ౧౯౫॥

మోక్షస్య సాధనమితి వదన్తి బ్రహ్మవాదినః ।
ముముక్షోర్యుజ్యతే త్యాగః కథం విహితకర్మణః ॥ ౧౯౬॥

ఇతి శఙ్కా న కర్తవ్యా మూఢవత్పణ్డితోత్తమైః ।
కర్మణః ఫలమన్యత్తు శ్రవణస్య ఫలం పృథక్ ॥ ౧౯౭॥

వైలక్షణ్యం చ సామగ్ర్యోశ్చోభయత్రాధికారిణోః ।
కామీ, కర్మణ్యధికృతో నిష్కామీ శ్రవణే మతః ॥ ౧౯౮॥

అర్థీ సమర్థ ఇత్యాది లక్షణం కర్మిణో మతమ్ ।
పరీక్ష్య లోకానిత్యాది లక్షణం మోక్షకాఙ్క్షిణః ॥ ౧౯౯॥

మోక్షాధికారీ సంన్యాసీ గృహస్థః కిల కర్మణి ।

కర్మణః సాధనం భార్యాస్రుక్స్రువాదిపరిగ్రహః ॥ ౧౮౦॥

నైవాన్యసాధనాపేక్షా శుశ్రూషోస్తు గురుం వినా ।
ఉపర్యుపర్యహఙ్కారో వర్ధతే కర్మణా భృశమ్ ॥ ౧౮౧॥

అహఙ్కారస్య విచ్ఛిత్తిః శ్రవణేన ప్రతిక్షణమ్ ।
ప్రవర్తకం కర్మశాస్త్రం జ్ఞానశాస్త్రం నివర్తకమ్ ॥ ౧౮౨॥

ఇత్యాదివైపరీత్యం తత్సాధనే చాధికారిణోః ।
ద్వయోః పరస్పరాపేక్షా విద్యతే న కదాచన ॥ ౧౮౩॥

సామగ్ర్యోశ్చోభయోస్తద్వదుభయత్రాధికారిణోః ।
ఊర్ధ్వం నయతి విజ్ఞానమధః ప్రాపయతి క్రియా ॥ ౧౮౪॥

కథమన్యోన్యసాపేక్షా కథం వాపి సముచ్చయః ।
యథాగ్నేస్తృణకూటస్య తేజసస్తిమిరస్య చ ॥ ౧౮౫॥

సహయోగో న ఘటతే తథైవ జ్ఞానకర్మణోః ।
కిమూపకుర్యాజ్జ్ఞానస్య కర్మ స్వప్రతియోగినః ॥

యస్య సంనిధిమాత్రేణ స్వయం న స్ఫూర్తిమృచ్ఛతి ॥ ౧౮౬॥

కోటీన్ధనాద్రిజ్వలితోఽపి వహ్నిః
అర్కస్య నార్హత్యుపకర్తుమీషత్ ।
యథా తథా కర్మసహస్రకోటిః
జ్ఞానస్య కింతు స్వయమేవ లీయతే ॥ ౧౮౭॥

ఏకకర్త్రాశ్రయౌ హస్తౌ కర్మణ్యధికృతావుభౌ ।
సహయోగస్తయోర్యుక్తో న తథా జ్ఞానకర్మణోః ॥ ౧౮౮॥

కర్త్రా కర్తుమకర్తుం వాప్యన్యథా కర్మ శక్యతే ।
న తథా వస్తునో జ్ఞానం కర్తృతన్త్రం కదాచన ॥౧౮౯
యథా వస్తు తథా జ్ఞానం ప్రమాణేన విజాయతే ।
నాపేక్షతే చ యత్కిఞ్చిత్కర్మ వా యుక్తికౌశలమ్ ॥ ౧౯౦॥

జ్ఞానస్య వస్తుతన్త్రత్వే సంశయాద్యుదయః కథమ్ ।
అతో న వాస్తవం జ్ఞానమితి నో శఙ్క్యతాం బుధైః ॥ ౧౯౧॥

ప్రమాణాసౌష్ఠవవృతం సంశయాది న వాస్తవమ్ ।
శ్రుతిప్రమాణసుష్ఠుత్వే జ్ఞానం భవతి వాస్తవమ్ ॥ ౧౯౨॥

వస్తు తావత్పరం బ్రహ్మ నిత్యం సత్యం ధ్రువం విభు ।
శ్రుతిప్రమాణే తజ్జ్ఞానం స్యాదేవ నిరపేక్షకమ్ ॥ ౧౯౩॥

రూపజ్ఞానం యథా సమ్యగ్దృష్టౌ సత్యాం భవేత్తథా ।
శ్రుతిప్రమాణే సత్యేవ జ్ఞానం భవతి వాస్తవమ్ ॥ ౧౯౪॥

న కర్మ యత్కిఞ్చిదపేక్షతే హి
రూపోపలబ్ధౌ పురుషస్య చక్షుః ।
జ్ఞానం తథైవ శ్రవణాదిజన్యం
వస్తుప్రకాశే నిరపేక్షమేవ ॥ ౧౯౫॥

కర్తృతన్త్రం భవేత్కర్మ కర్మతన్త్రం శుభాశుభమ్ ।
ప్రమాణతన్త్రం విజ్ఞానం మాయాతన్త్రమిదం జగత్ ॥ ౧౯౬॥

విద్యాం చావిద్యాం చేతి సహోక్తిరియముపకృదుదితా సద్భిః ।
సత్కర్మోపాసనయోర్న త్వాత్మజ్ఞానకర్మణోః క్వాపి ॥ ౧౯౭॥

నిత్యానిత్యపదార్థబోధరహితో యశ్చోభయత్ర స్రగా-
ద్యర్థానామనుభూతిలగ్నహృదయోఽనిర్విణ్ణబుద్ధిర్జనః ।
తస్యైవాస్య జడస్య కర్మం విహితం శ్రుత్యా విరజ్యాభితో
మోక్షేచ్ఛోర్న విధీయతే తు పరమానన్దార్థినో ధీమతః ॥ ౧౯౮॥

మోక్షేచ్ఛయా యదహరేవ విరజ్యతేఽసౌ
న్యాసస్తదైవ విహితో విదుషో ముముక్షోః ।
శ్రుత్యా తయైవ పరయా చ తతః సుధీభిః
ప్రామాణికోఽయమితి చేతసి నిశ్చితవ్యః ॥ ౧౯౯॥

స్వాపరోక్షస్య వేదాదేః సాధనత్వం నిషేధతి ।
నాహం వేదైర్న తపసేత్యాదినా భగవానపి ॥ ౨౦౦॥

ప్రవృత్తిశ్చ నివృత్తిశ్చ ద్వే ఏతే శ్రుతిగోచరే ।
ప్రవృత్త్యా బధ్యతే జన్తుర్నివృత్త్యా తు విముచ్యతే ॥ ౨౦౧॥

యన్న స్వబన్ధోఽభిమతో మూఢస్యాపి క్వచిత్తతః ।
నివృత్తిః కర్మసంన్యాసః కర్తవ్యో మోక్షకాఙ్క్షిభిః ॥ ౨౦౨॥

న జ్ఞానకర్మణోర్యస్మాత్సహయోగస్తు యుజ్యతే ।
తస్మాత్త్యాజ్యం ప్రయత్నేన కర్మ జ్ఞానేచ్ఛునా ధ్రువమ్ ॥ ౨౦౩॥

ఇష్టసాధనతాబుద్ధ్యా గృహీతస్యాపి వస్తునః ।
విజ్ఞాయ ఫల్గుతాం పశ్చాత్కః పునస్తత్ప్రతీక్షతే ॥ ౨౦౪॥

ఉపరతిశబ్దార్థో హ్యుపరమణం పూర్వదృష్టవృత్తిభ్యః ।
సోఽయం ముఖ్యో గౌణశ్చేతి చ వృత్త్యా ద్విరూపతాం ధత్తే ॥ ౨౦౫॥

వృత్తేర్దృశ్యపరిత్యాగో ముఖ్యార్థ ఇతి కథ్యతే ।
గౌణార్థః కర్మసంన్యాసః శ్రుతేరఙ్గతయా మతః ॥ ౨౦౬॥

పుంసః ప్రధానసిద్ధ్యర్థమఙ్గస్యాశ్రయణం ధ్రువమ్ ।
కర్తవ్యమఙ్గహీనం చేత్ప్రధానం నైవ సిధ్యతి ॥ ౨౦౭॥

సంన్యస్యేత్సువిరక్తః సన్నిహాముత్రార్థతః సుఖాత్ ।
అవిరక్తస్య సంన్యాసో నిష్ఫలోఽయాజ్యయాగవత్ ॥ ౨౦౮॥

సంన్యస్య తు యతిః కుర్యాన్న పూర్వవిషయస్మృతిమ్ ।
తాం తాం తత్స్మరణే తస్య జుగుప్సా జాయతే యతః ॥ ౨౦౯॥

verses 210-217 shraddhA

॥ ౧౦ ॥ శ్రద్ధా ॥

గురువేదాన్తవాక్యేషు బుద్ధిర్యా నిశ్చయాత్మికా ।
సత్యమిత్యేవ సా శ్రద్ధా నిదానం ముక్తిసిద్ధయే ॥ ౨౧౦॥

శ్రద్ధావతామేవ సతాం పుమర్థః
సమీరితః సిధ్యతి నేతరేషామ్ ।
ఉక్తం సుసూక్ష్మం పరమార్థతత్త్వం
శ్రద్ధత్స్వ సోమ్యేతి చ వక్తి వేదః ॥ ౨౧౧॥

శ్రద్ధావిహీనస్య తు న ప్రవృత్తిః
ప్రవృత్తిశూన్యస్య న సాధ్యసిద్ధిః ।
అశ్రద్ధయైవాభిహతాశ్చ సర్వే
మజ్జన్తి సంసారమహాసముద్రే ॥ ౨౧౨॥

దైవే చ వేదే చ గురౌ చ మన్త్రే
తీర్థే మహాత్మన్యపి భేషజే చ ।
శ్రద్ధా భవత్యస్య యథా యథాన్త-

స్తథా తథా సిద్ధిరుదేతి పుంసామ్ ॥ ౨౧౩॥

అస్తీత్యేవోపలబ్ధవ్యం వస్తుసద్భావనిశ్చయాత్ ।
సద్భావనిశ్చయస్తస్య శ్రద్ధయా శాస్త్రసిద్ధయా ॥ ౨౧౪॥

తస్మాచ్ఛ్రద్ధా సుసమ్పాద్యా గురువేదాన్తవాక్యయోః ।
ముముక్షోః శ్రద్దధానస్య ఫలం సిధ్యతి నాన్యథా ॥ ౨౧౫॥

యథార్థవాదితా పుంసాం శ్రద్ధాజననకారణమ్ ।
వేదస్యేశ్వరవాక్యత్వాద్యథార్థత్వే న సంశయః ॥ ౨౧౬॥

ముక్తస్యేశ్వరరూపత్వాద్గురోర్వాగపి తాదృశీ ।
తస్మాత్తద్వాక్యయోః శ్రద్ధా సతాం సిధ్యతి ధీమతామ్ ॥ ౨౧౭॥

verses 218-225 Concentration

॥ ౧౧ ॥ సమ్యగాధానమ్ ॥

శ్రుత్యుక్తార్థావగాహాయ విదుషా జ్ఞేయవస్తుని ।
చిత్తస్య సమ్యగాధానం సమాధానమితీర్యతే ॥ ౨౧౮॥

చిత్తస్య సాధ్యైకపరత్వమేవ
పుమర్థసిద్ధేర్నియమేన కారణమ్ ।
నైవాన్యథా సిధ్యతి సాధ్యమీష-
న్మనఃప్రమాదే విఫలః ప్రయత్నః ॥ ౨౧౯॥

చిత్తం చ దృష్టిం కరణం తథాన్య-
దేకత్ర బధ్నాతి హి లక్ష్యభేత్తా ।
కిఞ్చిత్ప్రమాదే సతి లక్ష్యభేత్తు-
ర్బాణప్రయోగో విఫలో యథా తథా ॥ ౨౨౦॥

సిద్ధేశ్చిత్తసమాధానమసాధారణకారణమ్ ।
యతస్తతో ముముక్షూణాం భవితవ్యం సదామునా ॥ ౨౨౧॥

అత్యన్తతీవ్రవైరాగ్యం ఫలలిప్సా మహత్తరా ।
తదేతదుభయం విద్యాత్సమాధానస్య కారణమ్ ॥ ౨౨౨॥

బహిరఙ్గం శ్రుతిః ప్రాహ బ్రహ్మచర్యాది ముక్తయే ।
శమాదిషట్కమేవైతదన్తరఙ్గం విదుర్బుధాః ॥ ౨౨౩॥

అన్తరఙ్గం హి బలవద్బహిరఙ్గాద్యతస్తతః ।
శమాదిషట్కం జిజ్ఞాసోరవశ్యం భావ్యమాన్తరమ్ ॥ ౨౨౪॥

అన్తరఙ్గవిహీనస్య కృతశ్రవణకోటయః ।
న ఫలన్తి యథా యోద్ధురధీరస్యాస్త్రసమ్పదః ॥ ౨౨౫॥

verses 226-296 mumukShutvam

॥ ౧౨ ॥ ముముక్షుత్వమ్ ॥

బ్రహ్మాత్మైకత్వవిజ్ఞానాద్యద్విద్వాన్మోక్తుమిచ్ఛతి ।
సంసారపాశబన్ధం తన్ముముక్షుత్వం నిగద్యతే ॥ ౨౨౬॥

సాధనానాం తు సర్వేషాం ముముక్షా మూలకారణమ్ ।
అనిచ్ఛోరప్రవృత్తస్య క్వ శ్రుతిః క్వ ను తత్ఫలమ్ ॥ ౨౨౭॥

తీవ్రమధ్యమమన్దాతిమన్దభేదాచ్చతుర్విధాః ।
ముముక్షా తత్ప్రకారోఽపి కీర్త్యతే శ్రూయతాం బుధైః ॥ ౨౨౮॥

తాపైస్త్రిభిర్నిత్యమనేకరూపైః
సన్తప్యమానో క్షుభితాన్తరాత్మా ।
పరిగ్రహం సర్వమనర్థబుద్ధ్యా
జహాతి సా తీవ్రతరా ముముక్షా ॥ ౨౨౯॥

తాపత్రయం తీవ్రమవేక్ష్య వస్తు
దృష్ట్వా కలత్రం తనయాన్విహాతుమ్ ।
మధ్యే ద్వయోర్లోడనమాత్మనో యత్
సైషా మతా మాధ్యమికీ ముముక్షా ॥ ౨౩౦॥

మోక్షస్య కాలోఽస్తి కిమద్య మే త్వరా
భుక్త్వైవ భోగాన్కృతసర్వకార్యః ।
ముక్త్యై యతిష్యేఽహమథేతి బుద్ధి-
రేషైవ మన్దా కథితా ముముక్షా ॥ ౨౩౧॥

మార్గే ప్రయాతుర్మణిలాభవన్మే
లభేత మోక్షో యది తర్హి ధన్యః ।
ఇత్యాశయా మూఢధియాం మతిర్యా

సైషాతిమన్దాభిమతా ముముక్షా ॥ ౨౩౨॥

జన్మానేకసహస్రేషు తపసారాధితేశ్వరః ।
తేన నిఃశేషనిర్ధూతహృదయస్థితకల్మషః ॥ ౨౩౩॥

శాస్త్రవిద్గుణదోషజ్ఞో భోగ్యమాత్రే వినిస్పృహః ।
నిత్యానిత్యపదార్థజ్ఞో ముక్తికామో దృఢవ్రతః ॥ ౨౩౪॥

నిష్టప్తమగ్నినా పాత్రముద్వాస్య త్వరయా యథా ।
జహాతి గేహం తద్వచ్చ తీవ్రమోక్షేచ్ఛయా ద్విజః ॥ ౨౩౫॥

స ఏవ సద్యస్తరతి సంసృతిం గుర్వనుగ్రహాత్ ।
యస్తు తీవ్రముముక్షుః స్యాత్స జీవన్నేవ ముచ్యతే ॥ ౨౩౬॥

జన్మాన్తరే మధ్యమస్తు తదన్యస్తు యుగాన్తరే ।
చతుర్థః కల్పకోట్యాం వా నైవ బన్ధాద్విముచ్యతే ॥ ౨౩౭॥

నృజన్మ జన్తోరతిదుర్లభం విదు-
స్తతోఽపి పుంస్త్వం చ తతో వివేకః ।
లబ్ధ్వా తదేతత్త్రితయం మహాత్మా
యతేత ముక్త్యై సహసా విరక్తః ॥ ౨౩౮॥

పుత్రమిత్రకలత్రాదిసుఖం జన్మని జన్మని ।
మర్త్యత్వం పురుషత్వం చ వివేకశ్చ న లభ్యతే ॥ ౨౩౯॥

లబ్ధ్వా సుదుర్లభతరం నరజన్మ జన్తు-
స్తత్రాపి పౌరుషమతః సదసద్వివేకమ్ ।
సమ్ప్రాప్య చైహికసుఖాభిరతో యది స్యా-
ద్ధిక్తస్య జన్మ కుమతేః పురుషాధమస్య ॥ ౨౪౦॥

ఖాదతే మోదతే నిత్యం శునకః సూకరః ఖరః ।
తేషామేషాం విశేషః కో వృత్తిర్యేషాం తు తైః సమా ॥ ౨౪౧॥

యావన్నాశ్రయతే రోగో యావన్నాక్రమతే జరా ।
యావన్న ధీర్విపర్యేతి యావన్మృత్యుం న పశ్యతి ॥ ౨౪౨॥

తావదేవ నరః స్వస్థః సారగ్రహణతత్పరః ।
వివేకీ ప్రయతేతాశు భవబన్ధవిముక్తయే ॥ ౨౪౩॥

దేవర్షిపితృమర్త్యర్ణబన్ధముక్తాస్తు కోటిశః ।

భవబన్ధవిముక్తస్తు యః కశ్చిద్బ్రహ్మవిత్తమః ॥ ౨౪౪॥

అన్తర్బన్ధేన బద్ధస్య కిం బహిర్బన్ధమోచనైః ।
తదన్తర్బన్ధముక్త్యర్థం క్రియతాం కృతిభిః కృతిః ॥ ౨౪౫॥

కృతిపర్యవసానైవ మతా తీవ్రముముక్షుతా ।
అన్యా తు రఞ్జనామాత్రా యత్ర నో దృశ్యతే కృతిః ॥ ౨౪౬॥

గేహాదిసర్వమపహాయ లఘుత్వబుద్ధ్యా
సౌఖ్యేచ్ఛయా స్వపతినాఽనలమావివిక్షోః ।
కాన్తాజనస్య నియతా సుదృఢా త్వరా యా
సైషా ఫలాన్తగమనే కరణం ముముక్షోః ॥ ౨౪౭॥

నిత్యానిత్యవివేకశ్చ దేహక్షణికతామతిః ।
మృత్యోర్భీతిశ్చ తాపశ్చ ముముక్షావృద్ధికారణమ్ ॥ ౨౪౮॥

శిరో వివేకస్త్వత్యన్తం వైరాగ్యం వపురుచ్యతే ।
శమాదయః షడఙ్గాని మోక్షేచ్ఛా ప్రాణ ఇష్యతే ॥ ౨౪౯॥

ఈదృశాఙ్గసమాయుక్తో జిజ్ఞాసుర్యుక్తికోవిదః ।
శూరో మృత్యుం నిహన్త్యేవ సమ్యగ్జ్ఞానాసినా ధ్రువమ్ ॥ ౨౫౦॥

ఉక్తసాధనసమ్పన్నో జిజ్ఞాసుర్యతిరాత్మనః ।
జిజ్ఞాసాయై గురుం గచ్ఛేత్సమిత్పాణిర్నయోజ్జ్వలః ॥ ౨౫౧॥

శ్రోత్రియో బ్రహ్మనిష్ఠో యః ప్రశాన్తః సమదర్శనః ।
నిర్మమో నిరహఙ్కారో నిర్ద్వన్ద్వో నిష్పరిగ్రహః ॥ ౨౫౨
అనపేక్షః శుచిర్దక్షః కరుణామృతసాగరః ।
ఏవంలక్షణసమ్పన్నః స గురుర్బ్రహ్మవిత్తమః ॥

ఉపాసాద్యః ప్రయత్నేన జిజ్ఞాసోః స్వార్థసిద్ధయే ॥ ౨౫౩॥

జన్మానేకశతైః సదాదరయుజా భక్త్యా సమారాధితో
భక్తైర్వైదికలక్షణేన విధినా సన్తుష్ట ఈశ స్వయమ్ ।
సాక్షాచ్ఛ్రీగురురూపమేత్య కృపయా దృగ్గోచరః సన్ప్రభుః
తత్త్వం సాధు విబోధ్య తారయతి తాన్సంసారదుఃఖార్ణవాత్ ॥ ౨౫౪॥

అవిద్యాహృదయగ్రన్థివిమోక్షోఽపి భవేద్యతః ।
తమేవ గురురిత్యాహుర్గురుశబ్దార్థవేదినః ॥ ౨౫౫॥

శివ ఏవ గురుః సాక్షాత్ గురురేవ శివః స్వయమ్ ।
ఉభయోరన్తరం కిఞ్చిన్న ద్రష్టవ్యం ముముక్షుభిః ॥ ౨౫౬॥

బన్ధముక్తం బ్రహ్మనిష్ఠం కృతకృత్యం భజేద్గురుమ్ ।
యస్య ప్రసాదాత్సంసారసాగరో గోష్పదాయతే ॥ ౨౫౭॥

శుశ్రూషయా సదా భక్త్యా ప్రణామైర్వినయోక్తిభిః ।
ప్రసన్నం గురుమాసాద్య ప్రష్టవ్యం జ్ఞేయమాత్మనః ॥ ౨౫౮॥

భగవన్కరుణాసిన్ధో భవసిన్ధోర్భవాంస్తరిః ।
యమాశ్రిత్యాశ్రమేణైవ పరం పారం గతా బుధాః ॥ ౨౫౯॥

జన్మాన్తరకృతానన్తపుణ్యకర్మఫలోదయః ।
అద్య సంనిహితో యస్మాత్త్వత్కృపాపాత్రమస్మ్యహమ్ ॥ ౨౬౦॥

సమ్ప్రీతిమక్ష్ణోర్వదనప్రసాద-
మానన్దమన్తఃకరణస్య సద్యః ।
విలోకనం బ్రహ్మవిదస్తనోతి
ఛినత్తి మోహం సుగతిం వ్యనక్తి ॥ ౨౬౧॥

హుతాశనానాం శశినామినానా-
మప్యర్బుదం వాపి న యన్నిహన్తుమ్ ।
శక్నోతి తద్ధ్వాన్తమనన్తమాన్తరం
హన్త్యాత్మవేత్తా సకృదీక్షణేన ॥ ౨౬౨॥

దుష్పారే భవసాగరే జనిమృతివ్యాధ్యాదిదుఃఖోత్కటే
ఘోరే పుత్రకలత్రమిత్రబహులగ్రాహాకరే భీకరే ।
కర్మోత్తుఙ్గతరఙ్గభఙ్గనికరైరాకృష్యమాణో ముహు-
ర్యాతాయాతగతిర్భ్రమేణ శరణం కిఞ్చిన్న పశ్యామ్యహమ్ ॥ ౨౬౩॥

కేన వా పుణ్యశేషేణ తవ పాదామ్బుజద్వయమ్ ।
దృష్టవానస్మి మామార్తం మృత్యోస్త్రాహి దయాదృశా ॥ ౨౬౪॥

వదన్తమేవం త్వం శిష్యం దృష్ట్వైవ దయయా గురుః ।
దద్యాదభయమేతస్మై మా భైష్టేతి ముహుర్ముహుః ॥ ౨౬౫॥

విద్వన్మృత్యుభయం జహీహి భవతో నాస్త్యేవ మృత్యుః క్వచి-
న్నిత్యస్య ద్వయవర్జితస్య పరమానన్దాత్మనో బ్రహ్మణః ।

భ్రాన్త్యా కిఞ్చిదవేక్ష్య భీతమనసా మిథ్యా త్వయా కథ్యతే ।
మాం త్రాహీతి హి సుప్తవత్ప్రలపనం శూన్యాత్మకం తే మృషా ॥ ౨౬౬॥

నిద్రాగాఢతమోవృతః కిల జనః స్వప్నే భుజఙ్గాదినా
గ్రస్తం స్వం సమవేక్ష్య యత్ప్రలపతి త్రాసాద్ధతోఽస్మీత్యలమ్ ।
ఆప్తేన ప్రతిబోధితః కరతలేనాతాడ్య పృష్టః స్వయం
కిఞ్చిన్నేతి వదత్యముష్య వచనం స్యాత్తత్కిమర్థం వద ॥ ౨౬౭॥

రజ్జోస్తు తత్త్వమనవేక్ష్య గృహీతసర్ప-
భావః పుమానయమహిర్వసతీతి మోహాత్ ।
ఆక్రోశతి ప్రతిబిభేతి చ కమ్పతే త-
న్మిథ్యైవ నాత్ర భుజగోఽస్తి విచార్యమాణే ॥ ౨౬౮॥

తద్వత్త్వయాప్యాత్మన ఉక్తమేత-
జ్జన్మాప్యయవ్యాధిజరాధిదుఃఖమ్ ।
మృషైవ సర్వం భ్రమకల్పితం తే
సమ్యగ్విచార్యాత్మని ముఞ్చ భీతిమ్ ॥ ౨౬౯॥

భవాననాత్మనో ధర్మానాత్మన్యారోప్య శోచతి ।
తదజ్ఞానకృతం సర్వం భయం త్యక్త్వా సుఖీ భవ ॥ ౨౭౦॥

శిష్యః -
శ్రీమద్భిరుక్తం సకలం మృషేతి
దృష్టాన్త ఏవ హ్యుపపద్యతే తత్ ।
దార్ష్టాన్తికే నైవ భవాదిదుఃఖం
ప్రత్యక్షతః సర్వజనప్రసిద్ధమ్ ॥ ౨౭౧॥

ప్రత్యక్షేణానుభూతార్థః కథం మిథ్యాత్వమర్హతి ।
చక్షుషో విషయం కుమ్భం కథం మిథ్యా కరోమ్యహమ్ ॥ ౨౭౨॥

విద్యమానస్య మిథ్యాత్వం కథం ను ఘటతే ప్రభో ।
ప్రత్యక్షం ఖలు సర్వేషాం ప్రమాణం ప్రస్ఫుటార్థకమ్ ॥ ౨౭౩॥

మర్త్యస్య మమ జన్మాదిదుఃఖభాజోఽల్పజీవినః ।
బ్రహ్మత్వమపి నిత్యత్వం పరమానన్దతా కథమ్ ॥ ౨౭౪॥

క ఆత్మా కస్త్వనాత్మా చ కిము లక్షణమేతయోః ।
ఆత్మన్యనాత్మధర్మాణామారోపః క్రియతే కథమ్ ॥ ౨౭౫॥

కిమజ్ఞానం తదుత్పన్నభయత్యాగోఽపి వా కథమ్ ।
కిము జ్ఞానం తదుత్పన్నసుఖప్రాప్తిశ్చ వా కథమ్ ॥ ౨౭౬॥

సర్వమేతద్యథాపూర్వం కరామలకవత్స్ఫుటమ్ ।
ప్రతిపాదయ మే స్వామిన్ శ్రీగురో కరుణానిధే ॥ ౨౭౭॥

శ్రీగురుః -
ధన్యః కృతార్థస్త్వమహో వివేకః
            శివప్రసాదస్తవ విద్యతే మహాన్ ।
విసృజ్య తు ప్రాకృతలోకమార్గం
            బ్రహ్మావగన్తుం యతసే యతస్త్వమ్ ॥ ౨౭౮॥

శివప్రసాదేన వినా న సిద్ధిః
            శివప్రసాదేన వినా న బుద్ధిః ।
శివప్రసాదేన వినా న యుక్తిః
            శివప్రసాదేన వినా న ముక్తిః ॥ ౨౭౯॥

యస్య ప్రసాదేన విముక్తసఙ్గాః
            శుకాదయః సంసృతిబన్ధముక్తాః ।
తస్య ప్రసాదో బహుజన్మలభ్యో
            భక్త్యేకగమ్యో భవముక్తిహేతుః ॥ ౨౮౦॥

వివేకో జన్తూనాం ప్రభవతి జనిష్వేవ బహుషు
            ప్రసాదాదేవైశాద్బహుసుకృతపాకోదయవశాత్ ।
యతస్తస్మాదేవ త్వమపి పరమార్థావగమనే
            కృతారమ్భః పుంసామిదమిహ వివేకస్య తు ఫలమ్ ॥ ౨౮౧॥

మర్త్యత్వసిద్ధేరపి పుంస్త్వసిద్ధే-
        ర్విప్రత్వసిద్ధేశ్చ వివేకసిద్ధేః ।
వదన్తి ముఖ్యం ఫలమేవ మోక్షం
            వ్యర్థం సమస్తం యది చేన్న మోక్షః ॥ ౨౮౨॥

ప్రశ్నః సమీచీనతరస్తవాయం
            యదాత్మతత్త్వావగమే ప్రవృత్తిః ।
తతస్తవైతత్సకలం సమూలం
            నివేదయిష్యామి ముదా శృణుష్వ ॥ ౨౮౩॥

మర్త్యత్వం త్వయి కల్పితం భ్రమవశాత్తేనైవ జన్మాదయః
తత్సమ్భావితమేవ దుఃఖమపి తే నో వస్తుతస్తన్మృషా ।
నిద్రామోహవశాదుపాగతసుఖం దుఃఖం చ కిం ను త్వయా
సత్యత్వేన విలోకితం క్వచిదపి బ్రూహి ప్రబోధాగమే ॥ ౨౮౪॥

నాశేషలోకైరనుభూయమానః
ప్రత్యక్షతోఽయం సకలప్రపఞ్చః ।
కథం మృషా స్యాదితి శఙ్కనీయం
విచారశూన్యేన విముహ్యతా త్వయా ॥ ౨౮౫॥

దివాన్ధదృష్టేస్తు దివాన్ధకారః
ప్రత్యక్షసిద్ధోఽపి స కిం యథార్థః ।
తద్వద్భ్రమేణావగతః పదార్థో
భ్రాన్తస్య సత్యః సుమతేర్మృషైవ ॥ ౨౮౬॥

ఘటోఽయమిత్యత్ర ఘటాభిధానః
ప్రత్యక్షతః కశ్చిదుదేతి దృష్టేః ।
విచార్యమాణే స తు నాస్తి తత్ర
మృదస్తి తద్భావవిలక్షణా సా ॥ ౨౮౭॥

ప్రాదేశమాత్రః పరిదృశ్యతేఽర్కః
శాస్త్రేణ సందర్శితలక్షయోజనః ।
మానాన్తరేణ క్వచిదేతి బాధాం
ప్రత్యక్షమప్యత్ర హి న వ్యవస్థా ॥ ౨౮౮॥

తస్మాత్త్వయీదం భ్రమతః ప్రతీతం
మృషైవ నో సత్యమవేహి సాక్షాత్ ।
బ్రహ్మ త్వమేవాసి సుఖస్వరూపం
త్వత్తో న భిన్నం విచినుష్వ బుద్ధ్యా ॥ ౨౮౯॥

లోకాన్తరే వాత్ర గుహాన్తరే వా
తీర్థాన్తరే కర్మపరమ్పరాన్తరే ।
శాస్త్రాన్తరే నాస్త్యనుపశ్యతామిహ
స్వయం పరం బ్రహ్మ విచార్యమాణే ॥ ౨౯౦॥

తత్త్వమాత్మస్థమజ్ఞాత్వా మూఢః శాస్త్రేషు పశ్యతి ।

గోపః కక్షగతం ఛాగం యథా కూపేషు దుర్మతిః ॥ ౨౯౧॥

స్వమాత్మానం పరం మత్వా పరమాత్మానమన్యథా ।
విమృగ్యతే పునః స్వాత్మా బహిః కోశేషు పణ్డితైః ॥ ౨౯౨॥

విస్మృత్య వస్తునస్తత్త్వమధ్యారోప్య చ వస్తుని ।
అవస్తుతాం చ తద్ధర్మాన్ముధా శోచతి నాన్యథా ॥ ౨౯౩॥

ఆత్మానాత్మవివేకం తే వక్ష్యామి శ్ృణు సాదరమ్ ।
యస్య శ్రవణమాత్రేణ ముచ్యతేఽనాత్మబన్ధనాత్ ॥ ౨౯౪॥

ఇత్యుక్త్వాభిముఖీకృత్య శిష్యం కరుణయా గురుః ।
అధ్యారోపాపవాదాభ్యాం నిష్ప్రపఞ్చం ప్రపఞ్చయన్ ॥ ౨౯౫॥

సమ్యక్ప్రబోధయత్తత్త్వం శాస్త్రదృష్టేన వర్త్మనా ।
సర్వేషాముపకారాయ తత్ప్రకారోఽత్ర దర్శ్యతే ॥ ౨౯౬॥

verses 297-309 Superimposition

॥ ౧౩ ॥ అధ్యారోపః ॥

వస్తున్యవస్త్వారోపో యః సోఽధ్యారోప ఇతీర్యతే ।
అసర్పభూతే రజ్జ్వాదౌ సర్పత్వారోపణం యథా ॥ ౨౯౭॥

వస్తు తావత్పరం బ్రహ్మ సత్యజ్ఞానాదిలక్షణమ్ ।
ఇదమారోపితం యత్ర భాతి ఖే నీలతాదివత్ ॥ ౨౯౮॥

తత్కారణం యదజ్ఞానం సకార్యం సద్విలక్షణమ్ ।
అవస్త్విత్యుచ్యతే సద్భిర్యస్య బాధా ప్రదృశ్యతే ॥ ౨౯౯॥

అవస్తు తత్ప్రమాణైర్యద్బాధ్యతే శుక్తిరౌప్యవత్ ।
న బాధ్యతే యత్తద్వస్తు త్రిషు కాలేషు శుక్తివత్ ॥ ౩౦౦॥

శుక్తేర్బాధా న ఖల్వస్తి రజతస్య యథా తథా ।
అవస్తుసంజ్ఞితం యత్తజ్జగదధ్యాసకారణమ్ ॥ ౩౦౧॥

సదసద్భ్యామనిర్వాచ్యమజ్ఞానం త్రిగుణాత్మకమ్ ।
వస్తు తత్త్వావబోధైకబాధ్యం తద్భావలక్షణమ్ ॥ ౩౦౨॥

మిథ్యాసమ్బన్ధతస్తత్ర బ్రహ్మణ్యాశ్రిత్య తిష్ఠతి ।
మణౌ శక్తిర్యథా తద్వన్నైతదాశ్రయదూషకమ్ ॥ ౩౦౩॥

సద్భావే లిఙ్గమేతస్య కార్యమేతచ్చరాచరమ్ ।
మానం శ్రుతిః స్మృతిశ్చాజ్ఞోఽహమిత్యనుభవోఽపి చ ॥ ౩౦౪॥

అజ్ఞానం ప్రకృతిః శక్తిరవిద్యేతి నిగద్యతే ।
తదేతత్సన్న భవతి నాసద్వా శుక్తిరౌప్యవత్ ॥ ౩౦౫॥

సతో భిన్నమభిన్నం వా న దీపస్య ప్రభా యథా ।
న సావయవమన్యద్వా బీజస్యాఙ్కురవత్క్వచిత్ ॥ ౩౦౬॥

అత ఏతదనిర్వాచ్యమిత్యేవ కవయో విదుః ।
సమష్టివ్యష్టిరూపేణ ద్విధాజ్ఞానం నిగద్యతే ॥ ౩౦౭॥

నానాత్వేన ప్రతీతానామజ్ఞానానామభేదతః ।
ఏకత్వేన సమష్టిః స్యాద్భూరుహాణాం వనం యథా ॥ ౩౦౮॥

ఇయం సమష్టిరుత్కృష్టా సత్త్వాంశోత్కర్షతః పురా ।
మాయేతి కథ్యతే తజ్జ్ఞైః శుద్ధసత్త్వైకలక్షణా ॥ ౩౦౯॥

verses 310-317 Ishvara

॥ ౧౪ ॥ ఈశ్వరః ॥

మాయోపహితచైతన్యం సాభాసం సత్త్వబృంహితమ్ ।
సర్వజ్ఞత్వాదిగుణకం సృష్టిస్థిత్యన్తకారణమ్ ॥ ౩౧౦॥

అవ్యాకృతం తదవ్యక్తమీశ ఇత్యపి గీయతే ।
సర్వశక్తిగుణోపేతః సర్వజ్ఞానావభాసకః ॥ ౩౧౧॥

స్వతన్త్రః సత్యసఙ్కల్పః సత్యకామః స ఈశ్వరః ।
తస్యైతస్య మహావిష్ణోర్మహాశక్తేర్మహీయసః ॥ ౩౧౨॥

సర్వజ్ఞత్వేశ్వరత్వాదికారణత్వాన్మనీషిణః ।
కారణం వపురిత్యాహుః సమష్టిం సత్త్వబృంహితమ్ ॥ ౩౧౩॥

ఆనన్దప్రచురత్వేన ఛాదకత్వేన కోశవత్ ।
సైషానన్దమయః కోశ ఇతీశస్య నిగద్యతే ॥ ౩౧౪॥

సర్వోపరమహేతుత్వాత్సుషుప్తిస్థానమిష్యతే ।
ప్రాకృతః ప్రలయో యత్ర శ్రావ్యతే శ్రుతిభిర్ముహుః ॥ ౩౧౫॥

అజ్ఞానం వ్యష్ట్యభిప్రాయాదనేకత్వేన భిద్యతే ।
అజ్ఞానవృత్తయో నానా తత్తద్గుణవిలక్షణాః ॥ ౩౧౬॥

వనస్య వ్యష్ట్యభిప్రాయాద్భూరుహా ఇత్యనేకతా ।
యథా తథైవాజ్ఞానస్య వ్యష్టితః స్యాదనేకతా ॥ ౩౧౭॥

verses 318-329 Pratyagatman

॥ ౧౫ ॥ ప్రత్యగాత్మన్ ॥

వ్యష్టిర్మలినసత్త్వైషా రజసా తమసా యుతా ।
తతో నికృష్టా భవతి యోపాధిః ప్రత్యగాత్మనః ॥ ౩౧౮॥

చైతన్యం వ్యష్ట్యవచ్ఛిన్నం ప్రత్యగాత్మేతి గీయతే ।
సాభాసం వ్యష్ట్యుపహితం సత్తాదాత్మ్యేన తద్గుణైః ॥ ౩౧౯॥

అభిభూతః స ఏవాత్మా జీవ ఇత్యభిధీయతే ।
కిఞ్చిజ్జ్ఞత్వానీశ్వరత్వసంసారిత్వాదిధర్మవాన్ ॥ ౩౨౦॥

అస్య వ్యష్టిరహఙ్కారకారణత్వేన కారణమ్ ।
వపుస్తత్రాభిమాన్యాత్మా ప్రాజ్ఞ ఇత్యుచ్యతే బుధైః ॥ ౩౨౧॥

ప్రాజ్ఞత్వమస్యైకాజ్ఞానభాసకత్వేన సమ్మతమ్ ।
వ్యష్టేర్నికృష్టత్వేనాస్య నానేకాజ్ఞానభాసనమ్ ॥ ౩౨౨॥

స్వరూపాచ్ఛాదకత్వేనాప్యానన్దప్రచురత్వతః ।
కారణం వపురానన్దమయః కోశ ఇతీర్యతే ॥ ౩౨౩॥

అస్యావస్థా సుషుప్తిః స్యాద్యత్రానన్దః ప్రకృష్యతే ।
ఏషోఽహం సుఖమస్వాప్సం న తు కిఞ్చిదవేదిషమ్ ॥ ౩౨౪॥

ఇత్యానన్దసముత్కర్షః ప్రబుద్ధేషు ప్రదృశ్యతే ।
సమష్టేరపి చ వ్యష్టేరుభయోర్వనవృక్షవత్ ॥ ౩౨౫॥

అభేద ఏవ నో భేదో జాత్యేకత్వేన వస్తుతః ।
అభేద ఏవ జ్ఞాతవ్యస్తథేశప్రాజ్ఞయోరపి ॥ ౩౨౬॥

సత్యుపాధ్యోరభిన్నత్వే క్వ భేదస్తద్విశిష్టయోః ।
ఏకీభావే తరఙ్గాబ్ధ్యోః కో భేదః ప్రతిబిమ్బయోః ॥ ౩౨౭॥

అజ్ఞానతదవచ్ఛిన్నాభాసయోరుభయోరపి ।
ఆధారం శుద్ధచైతన్యం యత్తత్తుర్యమితీర్యతే ॥ ౩౨౮॥

ఏతదేవావివిక్తం సదుపాధిభ్యాం చ తద్గుణైః ।
మహావాక్యస్య వాచ్యార్థో వివిక్తం లక్ష్య ఇష్యతే ॥ ౩౨౯॥

verses 330-333 Ishvara,the cause of the universe

॥ ౧౬ ॥ ఈశ్వరః ॥

అనన్తశక్తిసమ్పన్నో మాయోపాధిక ఈశ్వరః ।
ఈక్షామాత్రేణ సృజతి విశ్వమేతచ్చరాచరమ్ ॥ ౩౩౦॥

అద్వితీయస్వమాత్రోఽసౌ నిరుపాదాన ఈశ్వరః ।
స్వయమేవ కథం సర్వం సృజతీతి న శఙ్క్యతామ్ ॥ ౩౩౧॥

నిమిత్తమప్యుపాదానం స్వయమేవ భవన్ప్రభుః ।
చరాచరాత్మకం విశ్వం సృజత్యవతి లుమ్పతి ॥ ౩౩౨॥

స్వప్రాధాన్యేన జగతో నిమిత్తమపి కారణమ్ ।
ఉపాదానం తథోపాధిప్రాధాన్యేన భవత్యయమ్ ॥ ౩౩౩॥

verses 334-337 Creation of the Five Elements

॥ ౧౭ ॥ పఞ్చభూతసృష్టిః ॥

యథా లూతా నిమిత్తం చ స్వప్రధానతయా భవేత్ ।
స్వశరీరప్రధానత్వేనోపాదానం తథేశ్వరః ॥ ౩౩౪॥

తమఃప్రధానప్రకృతివిశిష్టాత్పరమాత్మనః ।
అభూత్సకాశాదాకాశమాకాశాద్వాయురుచ్యతే ॥ ౩౩౫॥

వాయోరగ్నిస్తథైవాగ్నేరాపోఽద్భ్యః పృథివీ క్రమాత్ ।
శక్తేస్తమఃప్రధానత్వం తత్కార్యే జాడ్యదర్శనాత్ ॥ ౩౩౬॥

ఆరభన్తే కార్యగుణాన్యే కారణగుణా హి తే ।
ఏతాని సూక్ష్మభూతాని భూతమాత్రా అపి క్రమాత్ ॥ ౩౩౭॥

verses 338-341 The Subtle Body

॥ ౧౮ ॥ సూక్ష్మదేహః ॥

ఏతేభ్యః సూక్ష్మభూతేభ్యః సూక్ష్మదేహా భవన్త్యపి ।
స్థూలాన్యపి చ భూతాని చాన్యోన్యాంశవిమేలనాత్ ॥ ౩౩౮॥

అపఞ్చీకృతభూతేభ్యో జాతం సప్తదశాఙ్గకమ్ ।
సంసారకారణం లిఙ్గమాత్మనో భోగసాధనమ్ ॥ ౩౩౯॥

శ్రోత్రాదిపఞ్చకం చైవ వాగాదీనాం చ పఞ్చకమ్ ।
ప్రాణాదిపఞ్చకం బుద్ధిమనసీ లిఙ్గముచ్యతే ॥ ౩౪౦॥

శ్రోత్రత్వక్చక్షుర్జిహ్వాఘ్రాణాని పఞ్చ జాతాని ।
ఆకాశాదీనాం సత్త్వాంశేభ్యో ధీన్ద్రియాణ్యనుక్రమతః ॥ ౩౪౧॥

verses 342-349 The Internal Organ

॥ ౧౯ ॥ అన్తఃకరణమ్ ॥

ఆకాశాదిగతాః పఞ్చ సాత్త్వికాంశాః పరస్పరమ్ ।
మిలిత్వైవాన్తఃకరణమభవత్సర్వకారణమ్ ॥ ౩౪౨॥

ప్రకాశకత్వాదేతేషాం సాత్త్వికాంశత్వమిష్యతే ।
ప్రకాశకత్వం సత్త్వస్య స్వచ్ఛత్వేన యతస్తతః ॥ ౩౪౩॥

తదన్తఃకరణం వృత్తిభేదేన స్యాచ్చతుర్విధమ్ ।
మనో బుద్ధిరహఙ్కారశ్చిత్తం చేతి తదుచ్యతే ॥ ౩౪౪॥

సఙ్కల్పాన్మన ఇత్యాహుర్బుద్ధిరర్థస్య నిశ్చయాత్ ।
అభిమానాదహఙ్కారశ్చిత్తమర్థస్య చిన్తనాత్ ॥ ౩౪౫॥

మనస్యపి చ బుద్ధౌ చ చిత్తాహఙ్కారయోః క్రమాత్ ।
అన్తర్భావోఽత్ర బోద్ధవ్యో లిఙ్గలక్షణసిద్ధయే ॥ ౩౪౬॥

చిన్తనం చ మనోధర్మః సఙ్కల్పాదిర్యథా తథా ।
అన్తర్భావో మనస్యేవ సమ్యక్చిత్తస్య సిధ్యతి ॥ ౩౪౭॥

దేహాదావహమిత్యేవ భావో దృఢతరో ధియః ।
దృశ్యతేఽహఙ్కృతేస్తస్మాదన్తర్భావోఽత్ర యుజ్యతే ॥ ౩౪౮॥

తస్మాదేవ తు బుద్ధేః కర్తృత్వం తదితరస్య కరణత్వమ్ ।
సిధ్యత్యాత్మన ఉభయం విద్యాత్సంసారకారణం మోహాత్ ॥ ౩౪౯॥

verses 350-354 VijnAnamayakosha

॥ ౨౦ ॥ విజ్ఞానమయకోశః ॥

విజ్ఞానమయకోశః స్యాత్ బుద్ధిర్జ్ఞానేన్ద్రియైః సహ ।
విజ్ఞానప్రచురత్వేనాప్యాచ్ఛాదకతయాత్మనః ॥ ౩౫౦॥

విజ్ఞానమయకోశోఽయమితి విద్వద్భిరుచ్యతే ।
అయం మహానహఙ్కారవృత్తిమాన్కర్తృలక్షణః ॥ ౩౫౧॥

అహం మమేత్యేవ సదాభిమానం
 దేహేన్ద్రియాదౌ కురుతే గృహాదౌ ।
జీవాభిమానః పురుషోఽయమేవ
 కర్తా చ భోక్తా చ సుఖీ చ దుఃఖీ ॥ ౩౫౨॥

స్వవాసనాప్రేరిత ఏవ నిత్యం
 కరోతి కర్మోభయలక్షణం చ ।
భుఙ్క్తే తదుత్పన్నఫలం విశిష్టం
 సుఖం చ దుఃఖం చ పరత్ర చాత్ర ॥ ౩౫౩॥

నానాయోనిసహస్రేషు జాయమానో ముహుర్ముహుః ।
మ్రియమాణో భ్రమత్యేష జీవః సంసారమణ్డలే ॥ ౩౫౪॥

verses 355-374 Manomayakosha

॥ ౨౧ ॥ మనోమయకోశః ॥

మనో మనోమయః కోశో భవేజ్జ్ఞానేన్ద్రియైః సహ ।
ప్రాచుర్యం మనసో యత్ర దృశ్యతేఽసౌ మనోమయః ॥ ౩౫౫॥

చిన్తావిషాదహర్షాద్యాః కామాద్యా అస్య వృత్తయః ।
మనుతే మనసైవైష ఫలం కామయతే బహిః ।
యతతే కురుతే భుఙ్క్తే తన్మనః సర్వకారణమ్ ॥ ౩౫౬॥

మనో హ్యముష్య ప్రవణస్య హేతు-

రన్తర్బహిశ్చార్థమనేన వేత్తి ।
శృణోతి జిఘ్రత్యమునైవ చేక్షతే
వక్తి స్పృశత్యత్తి కరోతి సర్వమ్ ॥ ౩౫౭॥

బన్ధశ్చ మోక్షో మనసైవ పుంసా-
మర్థోఽప్యనర్థోఽప్యమునైవ సిధ్యతి ।
శుద్ధేన మోక్షో మలినేన బన్ధో
వివేకతోఽర్థోఽప్యవివేకతోఽన్యః ॥ ౩౫౮॥

రజస్తమోభ్యాం మలినం త్వశుద్ధ-
మజ్ఞానజం సత్త్వగుణేన రిక్తమ్ ।
మనస్తమోదోషసమన్వితత్వా-
జ్జడత్వమోహాలసతాప్రమాదైః ।
తిరస్కృతం సన్న తు వేత్తి వాస్తవం
పదార్థతత్త్వం హ్యుపలభ్యమానమ్ ॥ ౩౫౯॥

రజోదోషైర్యుక్తం యది భవతి విక్షేపకగుణైః
ప్రతీపైః కామాద్యైరనిశమభిభూతం వ్యథయతి ।
కథఞ్చిత్సూక్ష్మార్థావగతిమదపి భ్రామ్యతి భృశం
మనోదీపో యద్వత్ప్రబలమరుతా ధ్వస్తమహిమా ॥ ౩౬౦॥

తతో ముముక్షుర్భవబన్ధముక్త్యై
రజస్తమోభ్యాం చ తదీయకార్యైః ।
వియోజ్య చిత్తం పరిశుద్ధసత్త్వం
ప్రియం ప్రయత్నేన సదైవ కుర్యాత్ ॥ ౩౬౧॥

గర్భావాసజనిప్రణాశనజరావ్యాధ్యాదిషు ప్రాణినాం
యద్దుఃఖం పరిదృశ్యతే చ నరకే తచ్చిన్తయిత్వా ముహుః ।
దోషానేవ విలోక్య సర్వవిషయేష్వాశాం విముచ్యాభిత-
శ్చిత్తగ్రన్థివిమోచనాయ సుమతిః సత్త్వం సమాలమ్బతామ్ ॥ ౩౬౨॥

యమేషు నిరతో యస్తు నియమేషు చ యత్నతః ।
వివేకినస్తస్య చిత్తం ప్రసాదమధిగచ్ఛతి ॥ ౩౬౩॥

ఆసురీం సమ్పదం త్యక్త్వా భజేద్యో దైవసమ్పదమ్ ।
మోక్షైకకాఙ్క్షయా నిత్యం తస్య చిత్తం ప్రసీదతి ॥ ౩౬౪॥

పరద్రవ్యపరద్రోహపరనిన్దాపరస్త్రియః ।
నాలమ్బతే మనో యస్య తస్య చిత్తం ప్రసీదతి ॥ ౩౬౫॥

ఆత్మవత్సర్వభూతేషు యః సమత్వేన పశ్యతి ।
సుఖం దుఃఖం వివేకేన తస్య చిత్తం ప్రసీదతి ॥ ౩౬౬॥

అత్యన్తం శ్రద్ధయా భక్త్యా గురుమీశ్వరమాత్మని ।
యో భజత్యనిశం క్షాన్తస్తస్య చిత్తం ప్రసీదతి ॥ ౩౬౭॥

శిష్టాన్నమీశార్చనమార్యసేవాం
తీర్థాటనం స్వాశ్రమధర్మనిష్ఠామ్ ।
యమానుషక్తిం నియమానువృత్తిం
చిత్తప్రసాదాయ వదన్తి తజ్జ్ఞాః ॥ ౩౬౮॥

కట్వమ్లలవణాత్యుష్ణతీక్ష్ణరూక్షవిదాహినామ్ ।
పూతిపర్యుషితాదీనాం త్యాగః సత్త్వాయ కల్పతే ॥ ౩౬౯॥

శ్రుత్యా సత్త్వపురాణానాం సేవయా సత్త్వవస్తునః ।
అనువృత్త్యా చ సాధూనాం సత్త్వవృత్తిః ప్రజాయతే ॥ ౩౭౦॥

యస్య చిత్తం నిర్విషయం హృదయం యస్య శీతలమ్ ।
తస్య మిత్రం జగత్సర్వం తస్య ముక్తిః కరస్థితా ॥ ౩౭౧॥

హితపరిమితభోజీ నిత్యమేకాన్తసేవీ
సకృదుచితహితోక్తిః స్వల్పనిద్రావిహారః ।
అనునియమనశీలో యో భజత్యుక్తకాలే
స లభత ఇహ శీఘ్రం సాధు చిత్తప్రసాదమ్ ॥ ౩౭౨॥

చిత్తప్రసాదేన వినావగన్తుం
బన్ధం న శక్నోతి పరాత్మతత్త్వమ్ ।
తత్త్వావగత్యా తు వినా విముక్తి-
ర్న సిధ్యతి బ్రహ్మసహస్రకోటిషు ॥ ౩౭౩॥

మనఃప్రమాదః పురుషస్య బన్ధో
మనఃప్రసాదో భవబన్ధముక్తిః ।
మనఃప్రసాదాధిగమాయ తస్మా-
న్మనోనిరాసం విదధీత విద్వాన్ ॥ ౩౭౪॥

verses 375-408 Pranamayakosha

॥ ౨౨ ॥ ప్రాణమయకోశః ॥

పఞ్చానామేవ భూతానాం రజోంశేభ్యోఽభవన్ క్రమాత్ ।
వాక్పాణిపాదపాయూపస్థాని కర్మేన్ద్రియాణ్యను ॥ ౩౭౫॥

సమస్తేభ్యో రజోంశేభ్యో వ్యోమాదీనాం క్రియాత్మకాః ।
ప్రాణాదయః సముత్పన్నాః పఞ్చప్యాన్తరవాయవః ॥ ౩౭౬॥

ప్రాణః ప్రాగ్గమనేన స్యాదపానోఽర్వాగ్గమనేన చ ।
వ్యానస్తు విష్వగ్గమనాదుత్క్రాన్త్యోదాన ఇష్యతే ॥ ౩౭౭॥

అశితాన్నరసాదీనాం సమీకరణధర్మతః ।
సమాన ఇత్యభిప్రేతో వాయుర్వ్యస్తేషు పఞ్చమః ॥ ౩౭౮॥

క్రియైవ దిశ్యతే ప్రాయః ప్రాణకర్మేన్ద్రియేష్వలమ్ ।
తతస్తేషాం రజోంశేభ్యో జనిరఙ్గీకృతా బుధైః ॥ ౩౭౯॥

రాజసీం తు క్రియాశక్తిం తమఃశక్తిం జడాత్మికామ్ ।
ప్రకాశరూపిణీం సత్త్వశక్తిం ప్రాహుర్మహర్షయః ॥ ౩౮౦॥

ఏతే ప్రాణాదయః పఞ్చ పఞ్చకర్మేన్ద్రియైః సహ ।
భవేత్ప్రాణమయః కోశః స్థూలో యేనైవ చేష్టతే ॥ ౩౮౧॥

యద్యన్నిష్పాద్యతే కర్మ పుణ్యం వా పాపమేవ వా ।
వాగాదిభిశ్చ వపుషా తత్ప్రాణమయకర్తృకమ్ ॥ ౩౮౨॥

వాయునోచ్చాలితో వృక్షో నానారూపేణ చేష్టతే ।
తస్మిన్వినిశ్చలే సోఽపి నిశ్చలః స్యాద్యథా తథా ॥ ౩౮౩॥

ప్రాణకర్మేన్ద్రియైర్దేహః ప్రేర్యమాణః ప్రవర్తతే ।
నానాక్రియాసు సర్వత్ర విహితావిహితాదిషు ॥ ౩౮౪॥

కోశత్రయం మిలిత్వైతద్వపుః స్యాత్సూక్ష్మమాత్మనః ।
అతిసూక్ష్మతయా లీనస్యాత్మనో గమకత్వతః ॥ ౩౮౫॥

లిఙ్గమిత్యుచ్యతే స్థూలాపేక్షయా సూక్ష్మమిష్యతే ।
సర్వం లిఙ్గవపుర్జాతమేకధీవిషయత్వతః ॥ ౩౮౬॥

సమష్టిః స్యాత్తరుగణః సామాన్యేన వనం యథా ।

ఏతత్సమష్ట్యుపహితం చైతన్యం సఫలం జగుః ॥ ౩౮౭॥

హిరణ్యగర్భః సూత్రాత్మా ప్రాణ ఇత్యపి పణ్డితాః ।
హిరణ్మయే బుద్ధిగర్భే ప్రచకాస్తి హిరణ్యవత్ ॥ ౩౮౮॥

హిరణ్యగర్భ ఇత్యస్య వ్యపదేశస్తతో మతః ।
సమస్త లిఙ్గదేహేషు సూత్రవన్మణిపఙ్క్తిషు ।
వ్యాప్య స్థితత్వాత్సూత్రాత్మా ప్రాణనాత్ప్రాణ ఉచ్యతే ॥ ౩౮౯॥

నైకధీవిషయత్వేన లిఙ్గం వ్యష్టిర్భవత్యథ ।
యదేతద్వ్యష్ట్యుపహితం చిదాభాససమన్వితమ్ ॥ ౩౯౦॥

చైతన్యం తైజస ఇతి నిగదన్తి మనీషిణః ।
తేజోమయాన్తఃకరణోపాధిత్వేనైవ తైజసః ॥ ౩౯౧॥

స్థూలాత్సూక్ష్మతయా వ్యష్టిరస్య సూక్ష్మవపుర్మతమ్ ।
అస్య జాగరసంస్కారమయత్వాద్వపురుచ్యతే ॥ ౩౯౨॥

స్వప్నే జాగరకాలీనవాసనాపరికల్పితాన్ ।
తైజసో విషయాన్భుఙ్క్తే సూక్ష్మార్థాన్సూక్ష్మవృత్తిభిః ॥ ౩౯౩॥

సమష్టేరపి చ వ్యష్టేః సామాన్యేనైవ పూర్వవత్ ।
అభేద ఏవ జ్ఞాతవ్యో జాత్యేకత్వే కుతో భిదా ॥ ౩౯౪॥

ద్వయోరుపాధ్యోరేకత్వే తయోరప్యభిమానినోః ।
సూత్రాత్మనస్తైజసస్యాప్యభేదః పూర్వవన్మతః ॥ ౩౯౫॥

ఏవం సూక్ష్మప్రపఞ్చస్య ప్రకారః శాస్త్రసమ్మతః ।
అథ స్థూలప్రపఞ్చస్య ప్రకారః కథ్యతే శృణు ॥ ౩౯౬॥

తాన్యేవ సూక్ష్మభూతాని వ్యోమాదీని పరస్పరమ్ ।
పఞ్చీకృతాని స్థూలాని భవన్తి శృణు తత్క్రమమ్ ॥ ౩౯౭॥

ఖాదీనాం భూతమేకైకం సమమేవ ద్విధా ద్విధా ।
విభజ్య భాగం తత్రాద్యం త్యక్త్వా భాగం ద్వితీయకమ్ ॥ ౩౯౮॥

చతుర్ధా సువిభజ్యాథ తమేకైకం వినిక్షిపేత్ ।
చతుర్ణాం ప్రథమే భాగే క్రమేణ స్వార్ధమన్తరా ॥ ౩౯౯॥

తతో వ్యోమాదిభూతానాం భాగాః పఞ్చ భవన్తి తే ।

స్వస్వార్ధభాగేనాన్యేభ్యః ప్రాప్తం భాగచతుష్టయమ్ ॥ ౪౦౦॥

సంయోజ్య స్థూలతాం యాన్తి వ్యోమాదీని యథాక్రమమ్ ।
అముష్య పఞ్చీకరణస్యాప్రామాణ్యం న శఙ్క్యతామ్ ॥ ౪౦౧॥

ఉపలక్షణమస్యాపి తత్త్రివృత్కరణశ్రుతిః ।
పఞ్చానామపి భూతానాం శ్రూయతేఽన్యత్ర సమ్భవః ॥ ౪౦౨॥

తతః ప్రామాణికం పఞ్చీకరణం మన్యతాం బుధైః ।
ప్రత్యక్షాదివిరోధః స్యాదన్యథా క్రియతే యది ॥ ౪౦౩॥

ఆకాశవాయ్వోర్ధర్మస్తు వహ్న్యాదావుపలభ్యతే ।
యథా తథాకాశవాయ్వోర్నాగ్న్యాదేర్ధర్మ ఈక్ష్యతే ॥ ౪౦౪॥

అతోఽప్రామాణికమితి న కిఞ్చిదపి చిన్త్యతామ్ ।
ఖాంశవ్యాప్తిశ్చ ఖవ్యాప్తిర్విద్యతే పావకాదిషు ॥ ౪౦౫॥

తేనోపలభ్యతే శబ్దః కారణస్యాతిరేకతః ।
తథా నభస్వతో ధర్మోఽప్యగ్న్యాదావుపలభ్యతే ॥ ౪౦౬॥

న తథా విద్యతే వ్యాప్తిర్వహ్న్యాదేః ఖనభస్వతోః ।
సూక్ష్మత్వాదంశకవ్యాప్తేస్తద్ధర్మో నోపలభ్యతే ॥ ౪౦౭॥

కారణస్యానురూపేణ కార్యం సర్వత్ర దృశ్యతే ।
తస్మాత్ప్రామాణ్యమేష్టవ్యం బుధైః పఞ్చీకృతేరపి ॥ ౪౦౮॥

verses 409-416 The quintuplication of the Elements

॥ ౨౩ ॥ పఞ్చీకరణమ్ ॥

అనేనోద్భూతగుణకం భూతం వక్ష్యేఽవధారయ ।
శబ్దైకగుణమాకాశం శబ్దస్పర్శగుణోఽనిలః ॥ ౪౦౯॥

తేజః శబ్దస్పర్శరూపైర్గుణవత్కారణం క్రమాత్ ।
ఆపశ్చతుర్గుణః శబ్దస్పర్శరూపరసైః క్రమాత్ ॥ ౪౧౦॥

ఏతైశ్చతుర్భిర్గన్ధేన సహ పఞ్చగుణా మహీ ।
ఆకాశాంశతయా శ్రోత్రం శబ్దం గృహ్ణాతి తద్గుణమ్ ॥ ౪౧౧॥

త్వఙ్మారుతాంశకతయా స్పర్శం గృహ్ణాతి తద్గుణమ్ ।

తేజోంశకతయా చక్షూ రూపం గృహ్ణాతి తద్గుణమ్ ॥ ४१२॥

అబంశకతయా జిహ్వా రసం గృహ్ణాతి తద్గుణమ్ ।
భూమ్యంశకతయా ఘ్రాణం గన్ధం గృహ్ణాతి తద్గుణమ్ ॥ ४१३॥

కరోతి ఖాంశకతయా వాక్ శబ్దోచ్చారణక్రియామ్ ।
వాయ్వంశకతయా పాదౌ గమనాదిక్రియాపరౌ ॥ ४१४॥

తేజోంశకతయా పాణీ వహ్న్యాద్యర్చనతత్పరౌ ।
జలాంశకతయోపస్థో రేతోమూత్రవిసర్గకృత్ ॥ ४१५॥

భూమ్యంశకతయా పాయుః కఠినం మలముత్సృజేత్ ।
శ్రోత్రస్య దైవతం దిక్స్యాత్త్వచో వాయుర్దృశో రవిః ॥ ४१६॥

verses 417-429 The deities presiding over the senses

॥ २४ ॥ ఇన్ద్రియదేవతాః ॥

జిహ్వాయా వరుణో దైవం ఘ్రాణస్య త్వశ్వినావుభౌ ।
వాచోఽగ్నిర్హస్తయోరిన్ద్రః పాదయోస్తు త్రివిక్రమః ॥ ४१७॥

పాయోర్మృత్యురుపస్థస్య త్వధిదైవం ప్రజాపతిః ।
మనసో దైవతం చన్ద్రో బుద్ధేర్దైవం బృహస్పతిః ॥ ४१८॥

రుద్రస్త్వహఙ్కృతేర్దైవం క్షేత్రజ్ఞశ్చిత్తదైవతమ్ ।
దిగాద్యా దేవతాః సర్వాః ఖాదిసత్త్వాంశసమ్భవాః ॥ ४१९॥

సమ్మితా ఇన్ద్రియస్థానేష్విన్ద్రియాణాం సమన్తతః ।
నిగృహ్ణన్త్యనుగృహ్ణన్తి ప్రాణికర్మానురూపతః ॥ ४२०॥

శరీరకరణగ్రామప్రాణాహమధిదేవతాః ।
పఞ్చైతే హేతవః ప్రోక్తా నిష్పత్తౌ సర్వకర్మణామ్ ॥ ४२१॥

కర్మానురూపేణ గుణోదయో భవే-
ద్గుణానురూపేణ మనఃప్రవృత్తిః ।
మనోనువృత్తైరుభయాత్మకేన్ద్రియై-
ర్నిర్వర్త్యతే పుణ్యమపుణ్యమత్ర ॥ ४२२॥

కరోతి విజ్ఞానమయోఽభిమానం
కర్తాహమేవేతి తదాత్మనా స్థితః ।

ఆత్మా తు సాక్షీ న కరోతి కిఞ్చి-
న్న కారయత్యేవ తటస్థవత్సదా ॥ ४२३॥

ద్రష్టా శ్రోతా వక్తా కర్తా భోక్తా భవత్యహఙ్కారః ।
స్వయమేతద్వికృతీనాం సాక్షీ నిర్లేప ఏవాత్మా ॥ ४२४॥

ఆత్మనః సాక్షిమాత్రత్వం న కర్తృత్వం న భోక్తృతా ।
రవివత్ప్రాణిభిర్లోకే క్రియమాణేషు కర్మసు ॥ ४२५॥

న హ్యర్కః కురుతే కర్మ న కారయతి జన్తవః ।
స్వస్వభావానురోధేన వర్తన్తే స్వస్వకర్మసు ॥ ४२६॥

తథైవ ప్రత్యగాత్మాపి రవివన్నిష్క్రియాత్మనా ।
ఉదాసీనతయైవాస్తే దేహాదీనాం ప్రవృత్తిషు ॥ ४२७॥

అజ్ఞాత్వైవం పరం తత్త్వం మాయామోహితచేతసః ।
స్వాత్మన్యారోపయన్త్యేతత్కర్తృత్వాద్యన్యగోచరమ్ ॥ ४२८॥

ఆత్మస్వరూపమవిచార్య విమూఢబుద్ధి-
రారోపయత్యఖిలమేతదనాత్మకార్యమ్ ।
స్వాత్మన్యసఙ్గచితి నిష్క్రియ ఏవ చన్ద్రే
దూరస్థమేఘకృతధావనవద్భ్రమేణ ॥ ४२९॥

verses 430-433 The Creation of the gross Universe

॥ २५ ॥ జగదుత్పత్తిః ॥

ఆత్మానాత్మవివేకం స్ఫుటతరమగ్రే నివేదయిష్యామః ।
ఇమమాకర్ణయ విద్వన్ జగదుత్పత్తిప్రకారమావృత్త్యా ॥ ४३०॥

పఞ్చీకృతేభ్యః ఖాదిభ్యో భూతేభ్యస్త్వీక్షయేశితుః ।
సముత్పన్నమిదం స్థూలం బ్రహ్మాణ్డం సచరాచరమ్ ॥ ४३१॥

వ్రీహ్యాద్యోషధయః సర్వా వాయుతేజోమ్బుభూమయః ।
సర్వేషామప్యభూదన్నం చతుర్విధశరీరిణామ్ ॥ ४३२॥

కేచిన్మారుతభోజనాః ఖలు పరే చన్ద్రార్కతేజోఽశనాః
కేచిత్తోయకణాశినోఽపరిమితాః కేచిత్తు మృద్భక్షకాః ।
కేచిత్పర్ణశిలాతృణాదనపరాః కేచిత్తు మాంసాశినః

కేచిద్వ్రీహియవాన్నభోజనపరా జీవన్త్యమీ జన్తవః ॥ ४३३॥

verses 434-456 The four different kinds of beings

॥ ౨౬ ॥ చతుర్విధం భూతజాతమ్ ॥

జరాయుజాణ్డజస్వేదజోద్భిజ్జాద్యాశ్చతుర్విధాః ।
స్వస్వకర్మానురూపేణ జాతాస్తిష్ఠన్తి జన్తవః ॥ ४३४॥

యత్ర జాతా జరాయుభ్యస్తే నరాద్యా జరాయుజాః ।
అణ్డజాస్తే స్మృతా యేఽణ్డేభ్యో జాతా యే విహగాదయః ॥ ४३५॥

స్వేదాజ్జాతాః స్వేదజాస్తే యూకా లూక్షాదయోఽపి చ ।
భూమిముద్భిద్య యే జాతా ఉద్భిజ్జాస్తే ద్రుమాదయః ॥ ४३६॥

ఇదం స్థూలవపుర్జాతం భౌతికం చ చతుర్విధమ్ ।
సామాన్యేన సమష్టిః స్యాదేకధీవిషయత్వతః ॥ ४३७॥

ఏతత్సమష్ట్యవచ్ఛిన్నం చైతన్యం ఫలసంయుతమ్ ।
ప్రాహుర్వైశ్వానర ఇతి విరాడితి చ వైదికాః ॥ ४३८॥

వైశ్వానరో విశ్వనరేష్వాత్మత్వేనాభిమానతః ।
విరాట్ స్యాద్వివిధత్వేన స్వయమేవ విరాజనాత్ ॥ ४३९॥

చతుర్విధం భూతజాతం తత్తజ్జాతివిశేషతః ।
నైకధీవిషయత్వేన పూర్వవద్వ్యష్టిరిష్యతే ॥ ४४०॥

సాభాసం వ్యష్ట్యుపహితం తత్తాదాత్మ్యముపాగతమ్ ।
చైతన్యం విశ్వ ఇత్యాహుర్వేదాన్తనయకోవిదాః ॥ ४४१॥

విశ్వస్మిన్స్థూలదేహేఽత్ర స్వాభిమానేన తిష్ఠతి ।
యతస్తతో విశ్వ ఇతి నామ్నా సార్థో భవత్యయమ్ ॥ ४४२॥

వ్యష్టిరేషాస్య విశ్వస్య భవతి స్థూలవిగ్రహః ।
ఉచ్యతేఽన్నవికారిత్వాత్కోశోఽన్నమయ ఇత్యయమ్ ॥ ४४३॥

దేహోఽయం పితృభుక్తాన్నవికారాచ్ఛుక్లశోణితాత్ ।
జాతః ప్రవర్ధతేఽన్నేన తదభావే వినశ్యతి ॥ ४४४॥

తస్మాదన్నవికారిత్వేనాయమన్నమయో మతః ।

ఆచ్ఛాదకత్వాదేతస్యాప్యసేః కోశవదాత్మనః ॥ ౪౪౫॥

ఆత్మనః స్థూలభోగానామేతదాయతనం విదుః ।
శబ్దాదివిషయాన్భుఙ్క్తే స్థూలాన్స్థూలాత్మని స్థితః ॥ ౪౪౬॥

బహిరాత్మా తతః స్థూలభోగాయతనముచ్యతే ।
ఇన్ద్రియైరుపనీతానాం శబ్దాదీనామయం స్వయమ్ ।
దేహేన్ద్రియమనోయుక్తో భోక్తేత్యాహుర్మనీషిణః ॥ ౪౪౭॥

ఏకాదశద్వారవతీహ దేహే
సౌధే మహారాజ ఇవాక్షవర్గైః ।
సంసేవ్యమానో విషయోపభోగా-
నుపాధిసంస్థో బుభుజేఽయమాత్మా ॥ ౪౪౮॥

జ్ఞానేన్ద్రియాణి నిజదైవతచోదితాని
కర్మేన్ద్రియాణ్యపి తథా మన ఆదికాని ।
స్వస్వప్రయోజనవిధౌ నియతాని సన్తి
యత్నేన కిఙ్కరజనా ఇవ తం భజన్తే ॥ ౪౪౯॥

యత్రోపభుఙ్క్తే విషయాన్స్థూలానేష మహామతిః ।
అహం మమేతి సైషాస్యావస్థా జాగ్రదితీర్యతే ॥ ౪౫౦॥

ఏతత్సమష్టివ్యష్ట్యోశ్చోభయోరప్యభిమానినోః ।
తద్విశ్వవైశ్వానరయోరభేదః పూర్వవన్మతః ॥ ౪౫౧॥

స్థూలసూక్ష్మకారణాఖ్యాః ప్రపఞ్చా యే నిరూపితాః ।
తే సర్వేఽపి మిలిత్వైకః ప్రపఞ్చోఽపి మహాన్భవేత్ ॥ ౪౫౨॥

మహాప్రపఞ్చావచ్ఛిన్నం విశ్వప్రాజ్ఞాదిలక్షణమ్ ।
విరాడాదీశపర్యన్తం చైతన్యం చైకమేవ తత్ ॥ ౪౫౩॥

యదనాద్యన్తమవ్యక్తం చైతన్యమజమక్షరమ్ ।
మహాప్రపఞ్చేన సహావివిక్తం సదయోఽగ్నివత్ ॥ ౪౫౪॥

తత్సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మేత్యస్య వాక్యస్య పణ్డితైః ।
వాచ్యార్థ ఇతి నిర్ణీతం వివిక్తం లక్ష్య ఇత్యపి ॥ ౪౫౫॥

స్థూలాద్యజ్ఞానపర్యన్తం కార్యకారణలక్షణమ్ ।
దృశ్యం సర్వమనాత్మేతి విజానీహి విచక్షణ ॥ ౪౫౬॥

verses 457-509 The nature of the Atman described

॥ ౨౭ ॥ ఆత్మన్ ॥

అన్తఃకరణతద్వృత్తిద్రష్టృ నిత్యమవిక్రియమ్ ।
చైతన్యం యత్తదాత్మేతి బుద్ధ్యా బుధ్యస్వ సూక్ష్మయా ॥ ౪౫౭॥

ఏష ప్రత్యక్స్వప్రకాశో నిరంశోఽ-
సఙ్గః శుద్ధః సర్వదైకస్వభావః ।
నిత్యాఖణ్డానన్దరూపో నిరీహః
సాక్షీ చేతా కేవలో నిర్గుణశ్చ ॥ ౪౫౮॥

నైవ ప్రత్యగ్జాయతే వర్ధతే నో
కిఞ్చిన్నాపక్షీయతే నైవ నాశమ్ ।
ఆత్మా నిత్యః శాశ్వతోఽయం పురాణో
నాసౌ హన్యో హన్యమానే శరీరే ॥ ౪౫౯॥

జన్మాస్తిత్వవివృద్ధయః పరిణతిశ్చాపక్షతిర్నాశనం
దృశ్యస్యైవ భవన్తి షడ్వికృతయో నానావిధా వ్యాధయః ।
స్థూలత్వాది చ నీలతాద్యపి మితిర్వర్ణాశ్రమాదిప్రథా
దృశ్యన్తే వపుషో న చాత్మన ఇమే తద్విక్రియాసాక్షిణః ॥ ౪౬౦॥

అస్మిన్నాత్మన్యనాత్మత్వమనాత్మన్యాత్మతాం పునః ।
విపరీతతయాధ్యస్య సంసరన్తి విమోహతః ॥ ౪౬౧॥

భ్రాన్త్యా మనుష్యోఽహమహం ద్విజోఽహం
తజ్ఞోఽహమజ్ఞోఽహమతీవ పాపీ ।
భ్రష్టోఽస్మి శిష్టోఽస్మి సుఖీ చ దుఃఖీ-
త్యేవం విముహ్యాత్మని కల్పయన్తి ॥ ౪౬౨॥

అనాత్మనో జన్మజరామృతిక్షుధా-
తృష్ణాసుఖక్లేశభయాదిధర్మాన్ ।
విపర్యయేణ హ్యతథావిధేఽస్మి-
న్నారోపయన్త్యాత్మని బుద్ధిదోషాత్ ॥ ౪౬౩॥

భ్రాన్త్యా యత్ర యదధ్యాసస్తత్కృతేన గుణేన వా ।

దోషేణాప్యణుమాత్రేణ స న సమ్బధ్యతే క్వచిత్ ॥ ౪౬౪॥

కిం మరుర్మృగతృష్ణామ్బుపూరేణార్ద్రత్వమృచ్ఛతి ।
దృష్టిసంస్థితపీతేన శఙ్ఖః పీతాయతే కిము ॥ ౪౬౫॥

వాతకల్పితనైల్యేన వ్యోమ కిం మలినాయతే ।
శిష్యః —
ప్రత్యగాత్మన్యవిషయేఽనాత్మాధ్యాసః కథం ప్రభో ॥ ౪౬౬॥

పురో దృష్టే హి విషయేఽధ్యస్యన్తి విషయాన్తరమ్ ।
తద్దృష్టం శుక్తిరజ్జ్వాదౌ సాదృశ్యాద్యనుబన్ధతః ॥ ౪౬౭॥

పరత్ర పూర్వదృష్టస్యావభాసః స్మృతిలక్షణః ।
అధ్యాసః స కథం స్వామిన్ భవేదాత్మన్యగోచరే ॥ ౪౬౮॥

నానుభూతః కదాప్యాత్మాననుభూతస్య వస్తునః ।
సాదృశ్యం సిధ్యతి కథమనాత్మని విలక్షణే ॥ ౪౬౯॥

అనాత్మన్యాత్మతాధ్యాసః కథమేష సమాగతః ।
నివృత్తిః కథమేతస్య కేనోపాయేన సిధ్యతి ॥ ౪౭౦॥

ఉపాధియోగ ఉభయోః సమ ఏవేశజీవయోః ।
జీవస్యైవ కథం బన్ధో నేశ్వరస్యాస్తి తత్కథమ్ ॥ ౪౭౧॥

ఏతత్సర్వం దయాదృష్ట్యా కరామలకవత్స్ఫుటమ్ ।
ప్రతిపాదయ సర్వజ్ఞ శ్రీగురో కరుణానిధే ॥ ౪౭౨॥

శ్రీగురుః —
న తావదయమేకాన్తేనాత్మాఽవిషయ ఇష్యతే ।
అస్యాస్మత్ప్రత్యయార్థత్వాదపరోక్షాచ్చ సర్వశః ॥ ౪౭౩॥

ప్రసిద్ధిరాత్మనోఽస్త్యేవ న కస్యాపి న దృశ్యతే ।
ప్రత్యయో నాహమస్మీతి న హ్యస్తి ప్రత్యగాత్మని ॥ ౪౭౪॥

న కస్యాపి స్వసద్భావే ప్రమాణమభికాఙ్క్ష్యతే ।
ప్రమాణానాం చ ప్రామాణ్యం యన్మూలం కింను బోధయేత్ ॥ ౪౭౫॥

మాయాకార్యైస్తిరోభూతో నైష ఆత్మానుభూయతే ।
మేఘవృన్దైర్యథా భానుస్తథాయమహమాదిభిః ॥ ౪౭౬॥

పురస్థ ఏవ విషయే వస్తున్యధ్యస్యతామితి ।

నియమో న కృతః సద్భిర్భ్రాన్తిరేవాత్ర కారణమ్ ॥ ౪౭౭॥

దృగాద్యవిషయే వ్యోమ్ని నీలతాది యథాబుధాః ।
అధ్యస్యన్తి తథైవాస్మిన్నాత్మన్యపి మతిభ్రమాత్ ॥ ౪౭౮॥

అనాత్మన్యాత్మతాధ్యాసే న సాదృశ్యమపేక్ష్యతే ।
పీతోఽయం శఙ్ఖ ఇత్యాదౌ సాదృశ్యం కిమపేక్షితమ్ ॥ ౪౭౯॥

నిరుపాధిభ్రమేష్వస్య నైవాపేక్షా ప్రదృశ్యతే । ష్వస్మిన్నైవా
సోపాధిష్వేవ తద్దృష్టం రజ్జుసర్పభ్రమాదిషు ॥ ౪౮౦॥

తథాపి కిఞ్చిద్వక్ష్యామి సాదృశ్యం శృణు తత్పరః ।
అత్యన్తనిర్మలః సూక్ష్మ ఆత్మాయమతిభాస్వరః ॥ ౪౮౧॥

బుద్ధిస్తథైవ సత్త్వాత్మా సాభాసా భాస్వరామలా ।
సాంనిధ్యాదాత్మవద్భాతి సూర్యవత్స్ఫటికో యథా ॥ ౪౮౨॥

ఆత్మాభాసం తతో బుద్ధిర్బుద్ధ్యాభాసం తతో మనః ।
అక్షాణి మన ఆభాసాన్యక్షాభాసమిదం వపుః ।
అత ఏవాత్మతాబుద్ధిర్దేహాక్షాదావనాత్మని ॥ ౪౮౩॥

మూఢానాం ప్రతిబిమ్బాదౌ బాలానామివ దృశ్యతే ।
సాదృశ్యం విద్యతే బుద్ధావాత్మనోఽధ్యాసకారణమ్ ॥ ౪౮౪॥

అనాత్మన్యహమిత్యేవ యోఽయమధ్యాస ఈరితః ।
స్యాదుత్తరోత్తరాధ్యాసే పూర్వపూర్వస్తు కారణమ్ ॥ ౪౮౫॥

సుప్తిమూర్చ్ఛోత్థితేష్వేవ దృష్టః సంసారలక్షణః ।
అనాదిరేషావిద్యా తత్సంస్కారోఽపి చ తాదృశః ॥ ౪౮౬॥

అధ్యాసబాధాగమనస్య కారణం
శృణు ప్రవక్ష్యామి సమాహితాత్మా ।
యస్మాదిదం ప్రాప్తమనర్థజాతం
జన్మాప్యయవ్యాధిజరాధిదుఃఖమ్ ॥ ౪౮౭॥

ఆత్మోపాధేరవిద్యాయా అస్తి శక్తిద్వయం మహత్ ।
విక్షేప ఆవృతిశ్చేతి యాభ్యాం సంసార ఆత్మనః ॥ ౪౮౮॥

ఆవృతిస్తమసః శక్తిస్తద్ధ్యావరణకారణమ్ ।
మూలావిద్యేతి సా ప్రోక్తా యయా సమ్మోహితం జగత్ ॥ ౪౮౯॥

వివేకవానప్యతియౌక్తికోఽపి
శ్రుతాత్మతత్త్వోఽపి చ పణ్డితోఽపి ।
శక్త్యా యయా సంవృతబోధదృష్టి-
రాత్మానమాత్మస్థమిమం న వేద ॥ ४८०॥

విక్షేపనామ్నీ రజసస్తు శక్తిః
ప్రవృత్తిహేతుః పురుషస్య నిత్యమ్ ।
స్థూలాదిలిఙ్గాన్తమశేషమేతద్-
యయా సదాత్మన్యసదేవ సూయతే ॥ ४८१॥

నిద్రా యథా పూరుషమప్రమత్తం
సమావృణోతీయమపి ప్రతీచమ్ ।
తథా వృణోత్యావృతిశక్తిరన్త-
ర్విక్షేపశక్తిం పరిజృమ్భయన్తీ ॥ ४८२॥

శక్త్యా మహత్యావరణాభిధానయా
సమావృతే సత్యమలస్వరూపే ।
పుమాననాత్మన్యహమేష ఏవే-
త్యాత్మత్వబుద్ధిం విదధాతి మోహాత్ ॥ ४८३॥

యథా ప్రసుప్తిప్రతిభాసదేహే
స్వాత్మత్వధీరేష తథా హ్యనాత్మనః ।
జన్మాప్యయక్షుద్భయతృట్ఛ్రమాదీ-
నారోపయత్యాత్మని తస్య ధర్మాన్ ॥ ४८४॥

విక్షేపశక్త్యా పరిచోద్యమానః
కరోతి కర్మాణ్యుభయాత్మకాని ।
భుఞ్జాన ఏతత్ఫలమప్యుపాత్తం
పరిభ్రమత్యేష భవామ్బురాశౌ ॥ ४८५ ॥

అధ్యాసదోషాత్సముపాగతోఽయం
సంసారబన్ధః ప్రబలః ప్రతీచః ।
యద్యోగతః క్లిశ్యతి గర్భవాస-
జన్మాప్యయక్లేశభయైరజస్రమ్ ॥ ४८६॥

అధ్యాసో నామ ఖల్వేష వస్తునో యోఽన్యథాగ్రహః ।

స్వాభావికభ్రాన్తిమూలం సంసృతేరాదికారణమ్ ॥ ౪౯౭॥

సర్వానర్థస్య తద్బీజం యోఽన్యథాగ్రహ ఆత్మనః ।
తతః సంసారసమ్పాతః సన్తతక్లేశలక్షణః ॥ ౪౯౮॥

అధ్యాసాదేవ సంసారో నష్టేఽధ్యాసే న దృశ్యతే ।
తదేతదుభయం స్పష్టం పశ్య త్వం బద్ధముక్తయోః ॥ ౪౯౯॥

బద్ధం ప్రవృత్తితో విద్ధి ముక్తం విద్ధి నివృత్తితః ।
ప్రవృత్తిరేవ సంసారో నివృత్తిర్ముక్తిరిష్యతే ॥ ౫౦౦॥

ఆత్మనః సోఽయమధ్యాసో మిథ్యాజ్ఞానపురఃసరః ।
అసత్కల్పోఽపి సంసారం తనుతే రజ్జుసర్పవత్ ॥ ౫౦౧॥

ఉపాధియోగసామ్యేఽపి జీవవత్పరమాత్మనః ।
ఉపాధిభేదాన్నో బన్ధస్తత్కార్యమపి కిఞ్చన ॥ ౫౦౨॥

అస్యోపాధిః శుద్ధసత్త్వప్రధానా
మాయా యత్ర త్వస్య నాస్త్యల్పభావః ।
సత్త్వస్యైవోత్కృష్టతా తేన బన్ధో
నో విక్షేపస్తత్కృతో లేశమాత్రః ॥ ౫౦౩॥

సర్వజ్ఞోఽప్రతిబద్ధబోధవిభవస్తేనైవ దేవః స్వయం
మాయాం స్వామవలమ్బ్య నిశ్చలతయా స్వచ్ఛన్దవృత్తిః ప్రభుః ।
సృష్టిస్థిత్యదనప్రవేశయమనవ్యాపారమాత్రేచ్ఛయా
కుర్వన్క్రీడతి తద్రజస్తమ ఉభే సంస్తభ్య శక్త్యా స్వయా ॥ ౫౦౪॥

తస్మాదావృతివిక్షేపౌ కిఞ్చిత్కర్తుం న శక్నుతః ।
స్వయమేవ స్వతన్త్రోఽసౌ తత్ప్రవృత్తినిరోధయోః ॥ ౫౦౫॥

తమేవ సాధుకర్మేతి శ్రుతిర్వక్తి మహేశితుః ।
నిగ్రహేఽనుగ్రహే శక్తిరావృతిక్షేపయోర్యతః ॥ ౫౦౬॥

రజసస్తమసశ్చైవ ప్రాబల్యం సత్త్వహానతః ।
జీవోపాధౌ తథా జీవే తత్కార్యం బలవత్తరమ్ ॥ ౫౦౭॥

తేన బన్ధోఽస్య జీవస్య సంసారోఽపి చ తత్కృతః ।
సమ్ప్రాప్తః సర్వదా యత్ర దుఃఖం భూయః స ఈక్షతే ॥ ౫౦౮॥

ఏతస్య సంసృతేర్హేతురధ్యాసోఽర్థవిపర్యయః ।
అధ్యాసమూలమజ్ఞానమాహురావృతిలక్షణమ్ ॥ ౫౦౯ ॥

verses 510-519 Knowledge destroys Ignorance, not Action

॥ ౨౮ ॥ అజ్ఞాననివృత్తిః ॥

అజ్ఞానస్య నివృత్తిస్తు జ్ఞానేనైవ న కర్మణా ।
అవిరోధితయా కర్మ నైవాజ్ఞానస్య బాధకమ్ ॥ ౫౧౦॥

కర్మణా జాయతే జన్తుః కర్మణైవ ప్రలీయతే ।
కర్మణః కార్యమేవైషా జన్మమృత్యుపరమ్పరా ॥ ౫౧౧॥

నైతస్మాత్కర్మణః కార్యమన్యదస్తి విలక్షణమ్ ।
అజ్ఞానకార్యం తత్కర్మ యతోఽజ్ఞానేన వర్ధతే ॥ ౫౧౨॥

యద్యేన వర్ధతే తేన నాశస్తస్య న సిధ్యతి ।
యేన యస్య సహావస్థా నిరోధాయ న కల్పతే ॥ ౫౧౩॥

నాశకత్వం తదుభయోః కో ను కల్పయితుం క్షమః ।
సర్వం కర్మావిరోధ్యేవ యతోఽజ్ఞానస్య సర్వదా ॥ ౫౧౪॥

తతోఽజ్ఞానస్య విచ్ఛిత్తిః కర్మణా నైవ సిధ్యతి ।
యస్య ప్రధ్వంసజనకో యత్సంయోగోఽస్తి తత్క్షణే ॥ ౫౧౫॥

తయోరేవ విరోధిత్వం యుక్తం భిన్నస్వభావయోః ।
తమఃప్రకాశయోర్యద్వత్పరస్పరవిరోధితా ॥ ౫౧౬॥

అజ్ఞానజ్ఞానయోస్తద్వదుభయోరేవ దృశ్యతే ।
న జ్ఞానేన వినాఽజ్ఞాననాశః కేనాపి సిధ్యతి ॥ ౫౧౭॥

తస్మాదజ్ఞానవిచ్ఛిత్త్యై జ్ఞానం సమ్పాదయేత్సుధీః ।
ఆత్మానాత్మవివేకేన జ్ఞానం సిధ్యతి నాన్యథా ॥ ౫౧౮॥

యుక్త్యాత్మానాత్మనోస్తస్మాత్కరణీయం వివేచనమ్ ।
అనాత్మన్యాత్మతాబుద్ధిగ్రన్థిర్యేన విదీర్యతే ॥ ౫౧౯॥

verses 520-611 Refutation of the false doctrines

॥ ౨౯ ॥ కుమత ఖణ్డనమ్ ॥ ౫౨౦-౬౧౧

ఆత్మానాత్మవివేకార్థం వివాదోఽయం నిరూప్యతే ।
యేనాత్మానాత్మనోస్తత్త్వం వివిక్తం ప్రస్ఫుటాయతే ॥ ౫౨౦॥

మూఢా అశ్రుతవేదాన్తాః స్వయం పణ్డితమానినః ।
ఈశప్రసాదరహితాః సద్గురోశ్చ బహిర్ముఖాః ॥ ౫౨౧॥

వివదన్తి ప్రకారం తం శృణు వక్ష్యామి సాదరమ్ ।
అత్యన్తపామరః కశ్చిత్పుత్ర ఆత్మేతి మన్యతే ॥ ౫౨౨॥

ఆత్మనీవ స్వపుత్రేఽపి ప్రబలప్రీతిదర్శనాత్ ।
పుత్రే తు పుష్టే పుష్టోఽహం నష్టే నష్టోఽహమిత్యతః ॥ ౫౨౩॥

అనుభూతిబలాచ్చాపి యుక్తితోఽపి శ్రుతేరపి ।
ఆత్మా వై పుత్రనామాసీత్యేవం చ వదతి శ్రుతిః ॥ ౫౨౪॥

దీపాద్దీపో యథా తద్వత్పితుః పుత్రః ప్రజాయతే ।
పితుర్గుణానాం తనయే బీజాఙ్కురవదీక్షణాత్ ॥ ౫౨౫॥

అతోఽయం పుత్ర ఆత్మేతి మన్యతే భ్రాన్తిమత్తమః ।
తన్మతం దూషయత్యన్యః పుత్ర ఆత్మా కథం త్వితి ॥ ౫౨౬॥

ప్రీతిమాత్రాత్కథం పుత్ర ఆత్మా భవితుమర్హతి ।
అన్యత్రాపీక్ష్యతే ప్రీతిః క్షేత్రపాత్రధనాదిషు ॥ ౫౨౭॥

పుత్రాద్విశిష్టా దేహేఽస్మిన్ప్రాణినాం ప్రీతిరిష్యతే ।
ప్రదీప్తే భవనే పుత్రం త్యక్త్వా జన్తుః పలాయతే ॥ ౫౨౮॥

తం విక్రీణాతి దేహార్థం ప్రతికూలం నిహన్తి చ ।
తస్మాదాత్మా తు తనయో న భవేచ్చ కదాచన ॥ ౫౨౯॥

గుణరూపాదిసాదృశ్యం దీపవన్న సుతే పితుః ।
అవ్యఙ్గాజ్జాయతే వ్యఙ్గః సుగుణాదపి దుర్గుణః ॥ ౫౩౦॥

ఆభాసమాత్రాస్తాః సర్వా యుక్తయోఽప్యుక్తయోఽపి చ ।
పుత్రస్య పితృవద్గేహే సర్వకార్యేషు వస్తుషు ॥ ౫౩౧॥

స్వామిత్వద్యోతనాయాస్మిన్నాత్మత్వముపచర్యతే ।
శ్రుత్యా తు ముఖ్యయా వృత్త్యా పుత్ర ఆత్మేతి నోచ్యతే ॥ ౫౩౨॥

ఔపచారికమాత్మత్వం పుత్రే తస్మాన్న ముఖ్యతః ।
అహమ్పదప్రత్యయార్థో దేహ ఏవ న చేతరః ॥ ౫౩౩॥

ప్రత్యక్షః సర్వజన్తూనాం దేహోఽహమితి నిశ్చయః ।
ఏష పురుషోఽన్నరసమయ ఇత్యపి చ శ్రుతిః ॥ ౫౩౪॥

పురుషత్వం వదత్యస్య స్వాత్మా హి పురుషస్తతః ।
ఆత్మాయం దేహ ఏవేతి చార్వాకేణ వినిశ్చితమ్ ॥ ౫౩౫॥

తన్మతం దూషయత్యన్యోఽసహమానః పృథగ్జనః ।
దేహ ఆత్మా కథం ను స్యాత్పరతన్త్రో హ్యచేతనః ॥ ౫౩౬॥

ఇన్ద్రియైశ్చాల్యమానోఽయం చేష్టతే న స్వతః క్వచిత్ ।
ఆశ్రయశ్చక్షురాదీనాం గృహవద్గృహమేధినామ్ ॥ ౫౩౭॥

బాల్యాదినానావస్థావాఞ్శుక్లశోణితసమ్భవః ।
అతః కదాపి దేహస్య నాత్మత్వముపపద్యతే ॥ ౫౩౮॥

బధిరోఽహం చ కాణోఽహం మూక ఇత్యనుభూతితః ।
ఇన్ద్రియాణి భవన్త్యాత్మా యేషామస్త్యర్థవేదనమ్ ॥ ౫౩౯॥

ఇన్ద్రియాణాం చేతనత్వం దేహే ప్రాణాః ప్రజాపతిమ్ ।
ఏతమేత్యేత్యూచురితి శ్రుత్యైవ ప్రతిపాద్యతే ॥ ౫౪౦॥

యతస్తస్మాదిన్ద్రియాణాం యుక్తమాత్మత్వమిత్యముమ్ ।
నిశ్చయం దూషయత్యన్యోఽసహమానః పృథగ్జనః ॥ ౫౪౧॥

ఇన్ద్రియాణి కథం త్వాత్మా కరణాని కుఠారవత్ ।
కరణస్య కుఠారాదేశ్చేతనత్వం న హీక్ష్యతే ॥ ౫౪౨॥

శ్రుత్యాధిదేవతామేవేన్ద్రియేషూపచర్యతే ।
న తు సాక్షాదిన్ద్రియాణాం చేతనత్వముదీర్యతే ॥ ౫౪౩॥

అచేతనస్య దీపాదేరర్థాభాసకతా యథా ।
తథైవ చక్షురాదీనాం జడానామపి సిధ్యతి ॥ ౫౪౪॥

ఇన్ద్రియాణాం చేష్టయితా ప్రాణోఽయం పఞ్చవృత్తికః ।
సర్వావస్థాస్వవస్థావాన్సోఽయమాత్మత్వమర్హతి ।
అహం క్షుధావాంస్తృష్ణావానిత్యాద్యనుభవాదపి ॥ ౫౪౫॥

శ్రుత్యాన్యోఽన్తర ఆత్మా ప్రాణమయ ఇతీర్యతే యస్మాత్ ।
తస్మాత్ప్రాణస్యాత్మత్వం యుక్తం నో కరణసంజ్ఞానాం క్వాపి ॥ ౫౪౬॥

ఇతి నిశ్చయమేతస్య దూషయత్యపరో జడః ।
భవత్యాత్మా కథం ప్రాణో వాయురేవైష ఆన్తరః ॥ ౫౪౭॥

బహిర్యాత్యన్తరాయాతి భస్త్రికావాయువన్ముహుః ।
న హితం వాఽహితం వా స్వమన్యద్వా వేద కిఞ్చన ॥ ౫౪౮ ॥

జడస్వభావశ్చపలః కర్మయుక్తశ్చ సర్వదా ।
ప్రాణస్య భానం మనసి స్థితే సుప్తే న దృశ్యతే ॥ ౫౪౯॥

మనస్తు సర్వం జానాతి సర్వవేదనకారణమ్ ।
యత్తస్మాన్మన ఏవాత్మా ప్రాణస్తు న కదాచన ॥ ౫౫౦॥

సఙ్కల్పవానహం చిన్తావానహం చ వికల్పవాన్ ।
ఇత్యాద్యనుభవాదన్యోఽన్తర ఆత్మా మనోమయః ॥ ౫౫౧॥

ఇత్యాదిశ్రుతిసద్భావాద్యుక్తా మనస ఆత్మతా ।
ఇతి నిశ్చయమేతస్య దూషయత్యపరో జడః ॥ ౫౫౨॥

కథం మనస ఆత్మత్వం కరణస్య దృగాదివత్ ।
కర్తృప్రయోజ్యం కరణం న స్వయం తు ప్రవర్తతే ॥ ౫౫౩॥

కరణప్రయోక్తా యః కర్తా తస్యైవాత్మత్వమర్హతి ।
ఆత్మా స్వతన్త్రః పురుషో న ప్రయోజ్యః కదాచన ॥ ౫౫౪॥

అహం కర్తాస్మ్యహం భోక్తా సుఖీత్యనుభవాదపి ।
బుద్ధిరాత్మా భవత్యేవ బుద్ధిధర్మో హ్యహఙ్కృతిః ॥ ౫౫౫॥

అన్యోఽన్తర ఆత్మా విజ్ఞానమయ ఇతి వదతి నిగమః ।
మనసోఽపి చ భిన్నం విజ్ఞానమయం కర్తృరూపమాత్మానమ్ ॥ ౫౫౬॥

విజ్ఞానం యజ్ఞం తనుతే కర్మాణి తనుతేఽపి చ ।
ఇత్యస్య కర్తృతా శ్రుత్యా ముఖతః ప్రతిపాద్యతే ।
తస్మాద్యుక్తాత్మతా బుద్ధేరితి బౌద్ధేన నిశ్చితమ్ ॥ ౫౫౭॥

ప్రాభాకరతార్కికశ్చ తావుభావప్యమర్షయా ।
తన్నిశ్చయం దూషయతో బుద్ధిరాత్మా కథం న్వితి ॥ ౫౫౮॥

బుద్ధేరజ్ఞానకార్యత్వాద్వినాశిత్వాత్ప్రతిక్షణమ్ ।

బుద్ధ్యాదీనాం చ సర్వేషామజ్ఞానే లయదర్శనాత్ ॥ ౫౫౯॥

అజ్ఞోఽహమిత్యనుభవాదాస్త్రీబాలాదిగోచరాత్ ।
భవత్యజ్ఞానమేవాత్మా న తు బుద్ధిః కదాచన ॥ ౫౬౦॥

విజ్ఞానమయాదన్యం త్వానన్దమయం పరం తథాత్మానమ్ ।
అన్యోఽన్తర ఆత్మానన్దమయ ఇతి హి వదతి వేదోఽపి ॥ ౫౬౧॥

దుఃఖప్రత్యయశూన్యత్వాదానన్దమయతా మతా ।
అజ్ఞానే సకలం సుప్తౌ బుద్ధ్యాది ప్రవిలీయతే ॥ ౫౬౨॥

దుఃఖినోఽపి సుషుప్త్యాదావానన్దమయతా తతః ।
సుప్తౌ కిఞ్చిన్న జానామీత్యనుభూతిశ్చ దృశ్యతే ॥ ౫౬౩॥

యత ఏవమతో యుక్తా హ్యజ్ఞానస్యాత్మతా ధ్రువమ్ ।
ఇతి తన్నిశ్చయం భాట్టా దూషయన్తి స్వయుక్తిభిః ॥ ౫౬౪॥

కథమజ్ఞానమేవాత్మా జ్ఞానం చాప్యుపలభ్యతే ।
జ్ఞానాభావే కథం విద్యురజ్ఞోఽహమితి చాజ్ఞతామ్ ।
అస్వాప్సం సుఖమేవాహం న జానామ్యత్ర కిఞ్చన ॥ ౫౬౫॥

ఇత్యజ్ఞానమపి జ్ఞానం ప్రబుద్ధేషు ప్రదృశ్యతే ।
ప్రజ్ఞానఘన ఏవానన్దమయ ఇత్యపి శ్రుతిః ॥ ౫౬౬॥

ప్రబ్రవీత్యుభయాత్మత్వమాత్మనః స్వయమేవ హి ।
ఆత్మాతశ్చిజ్జడతనుః ఖద్యోత ఇవ సమ్మతః ॥ ౫౬౭॥

న కేవలాజ్ఞానమయో ఘటకుడ్యాదివజ్జడః ।
ఇతి నిశ్చయమేతేషాం దూషయత్యపరో జడః ॥ ౫౬౮॥

జ్ఞానాజ్ఞానమయస్త్వాత్మా కథం భవితుమర్హతి ।
పరస్పరవిరుద్ధత్వాత్తేజస్తిమిరవత్తయోః ॥ ౫౬౯॥

సామానాధికరణ్యం వా సంయోగో వా సమాశ్రయః ।
తమఃప్రకాశవజ్జ్ఞానాజ్ఞానయోర్న హి సిధ్యతి ॥ ౫౭౦॥

అజ్ఞానమపి విజ్ఞానం బుద్ధిర్వాపి చ తద్గుణాః ।
సుషుప్తౌ నోపలభ్యన్తే యత్కిఞ్చిదపి వాపరమ్ ॥ ౫౭౧॥

మాత్రాదిలక్షణం కిం తు శూన్యమేవోపలభ్యతే ।
సుషుప్తౌ నాన్యదస్త్యేవ నాహమప్యాసమిత్యను ॥ ౫౭౨॥

సుప్తోత్థితజనైః సర్వైః శూన్యమేవానుస్మర్యతే ।
యత్తతః శూన్యమేవాత్మా న జ్ఞానాజ్ఞానలక్షణః ॥ ౫౨౩॥

వేదేనాప్యసదేవేదమగ్ర ఆసీదితి స్ఫుటమ్ ।
నిరుచ్యతే యతస్తస్మాచ్ఛూన్యస్యైవాత్మతా మతా ॥ ౫౨౪॥

అసన్నేవ ఘటః పూర్వం జాయమానః ప్రదృశ్యతే ।
న హి కుమ్భః పురైవాన్తః స్థిత్వోదేతి బహిర్ముఖః ॥ ౫౨౫॥

యత్తస్మాదసతః సర్వం సదిదం సమజాయత ।
తతః సర్వాత్మనా శూన్యస్యైవాత్మత్వం సమర్హతి ॥ ౫౨౬॥

ఇత్యేవం పణ్డితమ్మన్యైః పరస్పరవిరోధిభిః ।
తత్తన్మతానురూపాల్పశ్రుతియుక్త్యనుభూతిభిః ॥ ౫౨౭॥

నిర్ణీతమతజాతాని ఖణ్డితాన్యేవ పణ్డితైః ।
శ్రుతిభిశ్చాప్యనుభవైర్బాధకైః ప్రతివాదినామ్ ॥ ౫౨౮॥

యతస్తస్మాత్తు పుత్రాదేః శూన్యాన్తస్య విశేషతః ।
సుసాధితమనాత్మత్వం శ్రుతియుక్త్యనుభూతిభిః ॥ ౫౨౯॥

న హి ప్రమాణాన్తరబాధితస్య
యాథార్థ్యమఙ్గీక్రియతే మహద్భిః ।
పుత్రాదిశూన్యాన్తమనాత్మతత్త్వ-
మిత్యేవ విస్పష్టమతః సుజాతమ్ ॥ ౫౩౦॥

శిష్యః ।
సుషుప్తికాలే సకలే విలీనే
శూన్యం వినా నాన్యదిహోపలభ్యతే ।
శూన్యం త్వనాత్మా న తతః పరః
కోఽప్యాత్మాభిధానస్త్వనుభూయతేఽర్థః ॥ ౫౩౧॥

యద్యస్తి చాత్మా కిము నోపలభ్యతే
సుప్తౌ యథా తిష్ఠతి కిం ప్రమాణమ్ ।
కిం లక్షణోఽసౌ స కథం న బాధ్యతే
ప్రబాధ్యమానేష్వహమాదిషు స్వయమ్ ॥ ౫౩౨॥

ఏతత్సంశయజాతం మే హృదయగ్రన్థిలక్షణమ్ ।
ఛిన్ధి యుక్తిమహాఖడ్గధారయా కృపయా గురో ॥ ४०३॥

శ్రీగురుః ।
అతిసూక్ష్మతరః ప్రశ్నస్తవాయం సదృశో మతః ।
సూక్ష్మార్థదర్శనం సూక్ష్మబుద్ధిష్వేవ ప్రదృశ్యతే ॥ ४०४॥

శృణు వక్ష్యామి సకలం యద్యత్పృష్టం త్వయాధునా ।
రహస్యం పరమం సూక్ష్మం జ్ఞాతవ్యం చ ముముక్షుభిః ॥ ४०५॥

బుద్ధ్యాది సకలం సుప్తావనులీనం స్వకారణే ।
అవ్యక్తే వటవద్బీజే తిష్ఠత్యవికృతాత్మనా ॥ ४०६॥

తిష్ఠత్యేవ స్వరూపేణ న తు శూన్యాయతే జగత్ ।
క్వచిదఙ్కురరూపేణ క్వచిద్బీజాత్మనా వటః ।
కార్యకారణరూపేణ యథా తిష్ఠత్యదస్తథా ॥ ४०७॥

అవ్యాకృతాత్మనావస్థాం జగతో వదతి శ్రుతిః ।
సుషుప్త్యాదిషు తద్ధేదం తర్హ్యవ్యాకృతమిత్యసౌ ॥ ४०८॥

ఇమమర్థమవిజ్ఞాయ నిర్ణీతం శ్రుతియుక్తిభిః ।
జగతో దర్శనం శూన్యమితి ప్రాహురతద్విదః ॥ ४०९॥

నాసతః సత ఉత్పత్తిః శ్రూయతే న చ దృశ్యతే ।
ఉదేతి నరశృఙ్గాత్కిం ఖపుష్పాత్కిం భవిష్యతి ॥ ४१०॥

ప్రభవతి న హి కుమ్భోఽవిద్యమానో మృదశ్చేత్
ప్రభవతు సికతాయా వాథవా వారిణో వా ।
న హి భవతి చ తాభ్యాం సర్వథా క్వాపి తస్మా-
ద్యత ఉదయతి యోఽర్థోఽస్త్యత్ర తస్య స్వభావః ॥ ४११॥

అన్యథా విపరీతం స్యాత్కార్యకారణలక్షణమ్ ।
నియతం సర్వశాస్త్రేషు సర్వలోకేషు సర్వతః ॥ ४१२॥

కథమసతః సజ్జాయేతేతి శ్రుత్యా నిషిద్ధ్యతే తస్మాత్ ।
అసతః సజ్జననం నో ఘటతే మిథ్యైవ శూన్యశబ్దార్థః ॥ ४१३॥

అవ్యక్తశబ్దితే ప్రాజ్ఞే సత్యాత్మన్యత్ర జాగ్రతి ।
కథం సిధ్యతి శూన్యత్వం తస్య భ్రాన్తశిరోమణే ॥ ४१४॥

సుషుప్తౌ శూన్యమేవేతి కేన పుంసా తవేరితమ్ ।
హేతునానుమితం కేన కథం జ్ఞాతం త్వయోచ్యతామ్ ॥ ౫౯౫॥

ఇతి పృష్టో మూఢతమో వదిష్యతి కిముత్తరమ్ ।
నైవానురూపకం లిఙ్గం వక్తా వా నాస్తి కశ్చన ।
సుషుప్తిస్థితశూన్యస్య బోద్ధా కో న్వాత్మనః పరః ॥ ౫౯౬॥

స్వేనానుభూతం స్వయమేవ వక్తి
స్వసుప్తికాలే స్థితశూన్యభావమ్ ।
తత్ర స్వసత్తామనవేక్ష్య మూఢః
స్వస్యాపి శూన్యత్వమయం బ్రవీతి ॥ ౫౯౭॥

అవేద్యమానః స్వయమన్యలోకైః
సౌషుప్తికం ధర్మమవైతి సాక్షాత్ ।
బుద్ధ్యాద్యభావస్య చ యోఽత్ర బోద్ధా
స ఏవ ఆత్మా ఖలు నిర్వికారః ॥ ౫౯౮॥

యస్యేదం సకలం విభాతి మహసా తస్య స్వయంజ్యోతిషః
సూర్యస్యేవ కిమస్తి భాసకమిహ ప్రజ్ఞాది సర్వం జడమ్ ।
న హ్యర్కస్య విభాసకం క్షితితలే దృష్టం తథైవాత్మనో
నాన్యః కోఽప్యనుభాసకోఽనుభవితా నాతః పరః కశ్చన ॥ ౫౯౯॥

యేనానుభూయతే సర్వం జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిషు ।
విజ్ఞాతారమిమం కో ను కథం వేదితుమర్హతి ॥ ౬౦౦॥

సర్వస్య దాహకో వహ్నిర్వహ్నేర్నాన్యోఽస్తి దాహకః ।
యథా తథాత్మనో జ్ఞాతుర్జ్ఞాతా కోఽపి న దృశ్యతే ॥ ౬౦౧॥

ఉపలభ్యేత కేనాయం హ్యుపలబ్ధా స్వయం తతః ।
ఉపలబ్ధ్యన్తరాభావాన్నాయమాత్మోపలభ్యతే ॥ ౬౦౨॥

బుద్ధ్యాదివేద్యవిలయాదయమేక ఏవ
సుప్తౌ న పశ్యతి శృణోతి న వేత్తి కిఞ్చిత్ ।
సౌషుప్తికస్య తమసః స్వయమేవ సాక్షీ
భూత్వాత్ర తిష్ఠతి సుఖేన చ నిర్వికల్పః ॥ ౬౦౩॥

సుషుప్తావాత్మసద్భావే ప్రమాణం పణ్డితోత్తమాః ।
విదుః స్వప్రత్యభిజ్ఞానమాబాలవృద్ధసమ్మతమ్ ॥ ౬౦౪॥

ప్రత్యభిజ్ఞాయమానత్వం లిఙ్గమత్రానుమాపకమ్ ।
స్మర్యమాణస్య సద్భావః సుఖమస్వాప్సమిత్యయమ్ ॥ ౬౦౫॥

పురానుభూతో నో చేత్తు స్మృతేరనుదయో భవేత్ ।
ఇత్యాదితర్కయుక్తిశ్చ సద్భావే మానమాత్మనః ॥ ౬౦౬॥

యత్రాత్మనోఽకామయితృత్వబుద్ధిః
స్వప్నానవేక్షాపి చ తత్సుషుప్తమ్ ।
ఇత్యాత్మ సద్భావ ఉదీర్యతేఽత్ర
శ్రుత్యాపి తస్మాచ్ఛ్రుతిరత్ర మానమ్ ॥ ౬౦౭॥

అకామయితృతా స్వప్నాదర్శనం ఘటతే కథమ్ ।
అవిద్యమానస్య తత ఆత్మాస్తిత్వం ప్రతీయతే ॥ ౬౦౮॥

ఏతైః ప్రమాణైరస్తీతి జ్ఞాతః సాక్షితయా బుధైః ।
ఆత్మాయం కేవలః శుద్ధః సచ్చిదానన్దలక్షణః ॥ ౬౦౯॥

సత్త్వచిత్త్వానన్దతాదిలక్షణం ప్రత్యగాత్మనః ।
కాలత్రయేఽప్య బాధ్యత్వం సత్త్వం నిత్యస్వరూపతః ॥ ౬౧౦॥

శుద్ధచైతన్యరూపత్వం చిత్త్వం జ్ఞానస్వరూపతః ।
అఖణ్డసుఖరూపత్వాదానన్దత్వమితీర్యతే ॥ ౬౧౧॥

verses 612-617 The eternal nature of the Atman

॥ ३० ॥ శాశ్వతలక్షణమ్ ॥

అనుస్యూతాత్మనః సత్తా జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిషు ।
అహమస్మీత్యతో నిత్యో భవత్యాత్మాయమవ్యయః ॥ ౬౧౨॥

సర్వదాప్యాసమిత్యేవాభిన్నప్రత్యయ ఈక్ష్యతే ।
కదాపి నాసం నేత్యస్మాదాత్మనో నిత్యతా మతా ॥ ౬౧౩॥

ఆయాతాసు గతాసు శైశవముఖావస్థాసు జాగ్రన్ముఖా-
స్వన్యాస్వప్యఖిలాసు వృత్తిషు ధియో దుష్టాస్వదుష్టాస్వపి ।
గఙ్గాభఙ్గపరమ్పరాసు జలవత్సత్తానువృత్తాత్మన-
స్తిష్ఠత్యేవ సదా స్థిరాహమహమిత్యేకాత్మతా సాక్షిణః ॥ ౬౧౪॥

ప్రతిపదమహమాదయో విభిన్నాః
క్షణపరిణామితయా వికారిణస్తే ।
న పరిణతిరముష్య నిష్కలత్వా-
దయమవికార్యత ఏవ నిత్య ఆత్మా ॥ ౬౧౫॥

యః స్వప్నమద్రాక్షమహం సుఖం యోఽ-
స్వాప్సం స ఏవాస్మ్యథ జాగరూకః ।
ఇత్యేవమచ్ఛిన్నతయానుభూయతే
సత్తాత్మనో నాస్తి హి సంశయోఽత్ర ॥ ౬౧౬॥

శ్రుత్యుక్తాః షోడశకలాశ్చిదాభాసస్య నాత్మనః ।
నిష్కలత్వాన్నాస్య లయస్తస్మాన్నిత్యత్వమాత్మనః ॥ ౬౧౭॥

verses 618-622 The intelligent nature of the Atman

॥ ౩౧ ॥ చిత్స్వరూపమ్ ॥

జడప్రకాశకః సూర్యః ప్రకాశాత్మైవ నో జడః ।
బుద్ధ్యాదిభాసకస్తస్మాచ్చిత్స్వరూపస్తథా మతః ॥ ౬౧౮॥

కుడ్యాదేస్తు జడస్య నైవ ఘటతే భానం స్వతః సర్వదా
సూర్యాదిప్రభయా వినా క్వచిదపి ప్రత్యక్షమేతత్తథా ।
బుద్ధ్యాదేరపి న స్వతోఽస్త్యణురపి స్ఫూర్తిర్వినైవాత్మనా
సోఽయం కేవలచిన్మయశ్శ్రుతిమతో భానుర్యథా రుఙ్మయః ॥ ౬౧౯॥

స్వభాసనే వాన్యపదార్థభాసనే
నార్కః ప్రకాశాన్తరమీషదిచ్ఛతి ।
స్వబోధనే వాప్యహమాదిబోధనే
తథైవ చిద్ధాతురయం పరాత్మా ॥ ౬౨౦॥

అన్యప్రకాశం న కిమప్యపేక్ష్య
యతోఽయమాభాతి నిజాత్మనైవ ।
తతః స్వయంజ్యోతిరయం చిదాత్మా
న హ్యాత్మభానే పరదీప్త్యపేక్షా ॥ ౬౨౧॥

యం న ప్రకాశయతి కిఞ్చిదినోఽపి చన్ద్రః
నో విద్యుతః కిముత వహ్నిరయం మితాభః ।

యం భాన్తమేతమనుభాతి జగత్సమస్తం
సోఽయం స్వయం స్ఫురతి సర్వదశాసు చాత్మా ॥ ౬౨౨॥

verses 623-634 The blissful nature of the Atman

॥ ౩౨ ॥ ఆనన్దస్వరూపమ్ ॥

ఆత్మనః సుఖస్వరూపాదానన్దత్వం స్వలక్షణమ్ ।
పరప్రేమాస్పదత్వేన సుఖరూపత్వమాత్మనః ॥ ౬౨౩॥

సుఖహేతుషు సర్వేషాం ప్రీతిః సావధిరీక్ష్యతే ।
కదాపి నావధిః ప్రీతేః స్వాత్మని ప్రాణినాం క్వచిత్ ॥ ౬౨౪॥

క్షీణేన్ద్రియస్య జీర్ణస్య సమ్ప్రాప్తోత్క్రమణస్య వా ।
అస్తి జీవితుమేవాశా స్వాత్మా ప్రియతమో యతః ॥ ౬౨౫॥

ఆత్మాతః పరమప్రేమాస్పదః సర్వశరీరిణామ్ ।
యస్య శేషతయా సర్వముపాదేయత్వమృచ్ఛతి ॥ ౬౨౬॥

ఏష ఏవ ప్రియతమః పుత్రాదపి ధనాదపి ।
అన్యస్మాదపి సర్వస్మాదాత్మాయం పరమాన్తరః ॥ ౬౨౭॥

ప్రియత్వేన మతం యత్తు తత్సదా న ప్రియం నృణామ్ ।
విపత్తావపి సమ్పత్తౌ యథాత్మా న తథాపరః ॥ ౬౨౮॥

ఆత్మా ఖలు ప్రియతమోఽసుభృతాం యదర్థా
భార్యాత్మజాప్తగృహవిత్తముఖాః పదార్థాః ।
వాణిజ్యకర్షణ గవావనరాజసేవా-
భైషజ్యకప్రభృతయో వివిధాః క్రియాశ్చ ॥ ౬౨౯॥

ప్రవృత్తిశ్చ నివృత్తిశ్చ యచ్చ యావచ్చ చేష్టితమ్ ।
ఆత్మార్థమేవ నాన్యార్థం నాతః ప్రియతమః పరః ॥ ౬౩౦॥

తస్మాదాత్మా కేవలానన్దరూపో
యః సర్వస్మాద్వస్తునః ప్రేష్ఠ ఉక్తః ।
యో వా అస్మాన్మన్యతేఽన్యం ప్రియం యం
సోఽయం తస్మాచ్ఛోకమేవానుభుఙ్క్తే ॥ ౬౩౧॥

శిష్యః ।

అపరః క్రియతే ప్రశ్నో మయాయం క్షమ్యతాం ప్రభో ।
అజ్ఞవాగపరాధాయ కల్పతే న మహాత్మనామ్ ॥ ౬౩౨॥

ఆత్మాన్యః సుఖమన్యచ్చ నాత్మనః సుఖరూపతా ।
ఆత్మనః సుఖమాశాస్యం యతతే సకలో జనః ॥ ౬౩౩॥

ఆత్మనః సుఖరూపత్వే ప్రయత్నః కిము దేహినామ్ ।
ఏష మే సంశయః స్వామిన్ కృపయైవ నిరస్యతామ్ ॥ ౬౩౪॥

verses 635-672 Atman the only way to happiness

॥ ౩౩ ॥ దుఃఖప్రదం వస్తు సుఖం దాతుం న సమర్థ్వాతి ॥ ౬౩౫-౬౭౨
శ్రీగురుః ।
ఆనన్దరూపమాత్మానమజ్ఞాత్వైవ పృథగ్జనః ।
బహిఃసుఖాయ యతతే న తు కశ్చిద్విదన్బుధః ॥ ౬౩౫॥

అజ్ఞాత్వైవ హి నిక్షేపం భిక్షామటతి దుర్మతిః ।
స్వవేశ్మని నిధిం జ్ఞాత్వా కో ను భిక్షామటేత్సుధీః ॥ ౬౩౬॥

స్థూలం చ సూక్ష్మం చ వపుః స్వభావతో
దుఃఖాత్మకం స్వాత్మతయా గృహీత్వా ।
విస్మృత్య చ స్వం సుఖరూపమాత్మనో
దుఃఖప్రదేభ్యః సుఖమజ్ఞ ఇచ్ఛతి ॥ ౬౩౭॥

నహి దుఃఖప్రదం వస్తు సుఖం దాతుం సమర్థ్వాతి ।
కిం విషం పిబతో జన్తోరమృతత్వం ప్రయచ్ఛతి ॥ ౬౩౮॥

ఆత్మాన్యః సుఖమన్యచ్చేత్యేవం నిశ్చిత్య పామరః ।
బహిఃసుఖాయ యతతే సత్యమేవ న సంశయః ॥ ౬౩౯॥

ఇష్టస్య వస్తునో ధ్యానదర్శనాద్యుపభుక్తిషు ।
ప్రతీయతే య ఆనన్దః సర్వేషామిహ దేహినామ్ ॥ ౬౪౦॥

స వస్తుధర్మో నో యస్మాన్మనస్యేవోపలభ్యతే ।
వస్తుధర్మస్య మనసి కథం స్యాదుపలమ్భనమ్ ॥ ౬౪౧॥

అన్యత్ర త్వన్యధర్మాణాముపలమ్భో న దృశ్యతే ।
తస్మాన్న వస్తుధర్మోఽయమానన్దస్తు కదాచన ॥ ౬౪౨॥

నాప్యేష ధర్మో మనసోఽసత్యర్థే తదదర్శనాత్ ।

అసతి వ్యఞ్జకే వ్యఙ్గ్యం నోదేతీతి న మన్యతామ్ ॥ ౬౪౩॥

సత్యర్థేఽపి చ నోదేతి హ్యానన్దస్తూక్తలక్షణః ।
సత్యపి వ్యఞ్జకే వ్యఙ్గ్యానుదయో నైవ సమ్మతః ॥ ౬౪౪॥

దురదృష్టాదికం నాత్ర ప్రతిబన్ధః ప్రకల్ప్యతామ్ ।
ప్రియస్య వస్తునో లాభే దురదృష్టం న సిధ్యతి ॥ ౬౪౫॥

తస్మాన్న మానసో ధర్మో నిర్గుణత్వాన్న చాత్మనః ।
కిం తు పుణ్యస్య సాంనిధ్యాదిష్టస్యాపి చ వస్తునః ॥ ౬౪౬॥

సత్త్వప్రధానే చిత్తేఽస్మింస్త్వాత్మైవ ప్రతిబిమ్బతి ।
ఆనన్దలక్షణః స్వచ్ఛే పయసీవ సుధాకరః ॥ ౬౪౭॥

సోఽయమాభాస ఆనన్దశ్చిత్తే యః ప్రతిబిమ్బితః ।
పుణ్యోత్కర్షాపకర్షాభ్యాం భవత్యుచ్చావచః స్వయమ్ ॥ ౬౪౮॥

సార్వభౌమాదిబ్రహ్మాన్తం శ్రుత్యా యః ప్రతిపాదితః ।
స క్షయిష్ణుః సాతిశయః ప్రక్షీణే కారణే లయమ్ ॥ ౬౪౯॥

యాత్యేష విషయానన్దో యస్తు పుణ్యైకసాధనః ।
యే తు వైషయికానన్దం భుఞ్జతే పుణ్యకారిణః ॥ ౬౫౦॥

దుఃఖం చ భోగకాలేఽపి తేషామన్తే మహత్తరమ్ ।
సుఖం విషయసమ్పృక్తం విషసమ్పృక్తభక్తవత్ ॥ ౬౫౧॥

భోగకాలేఽపి భోగాన్తే దుఃఖమేవ ప్రయచ్ఛతి ।
సుఖముచ్చావచత్వేన క్షయిష్ణుత్వభయేన చ ॥ ౬౫౨॥

భోగకాలే భవేన్నౄణాం బ్రహ్మాదిపదభాజినామ్ ।
రాజస్థానప్రవిష్టానాం తారతమ్యం మతం యథా ॥ ౬౫౩॥

తథైవ దుఃఖం జన్తూనాం బ్రహ్మాదిపదభాజినామ్ ।
న కాఙ్క్షణీయం విదుషా తస్మాద్వైషయికం సుఖమ్ ॥ ౬౫౪॥

యో బిమ్బభూత ఆనన్దః స ఆత్మానన్దలక్షణః ।
శాశ్వతో నిర్ద్వయః పూర్ణో నిత్య ఏకోఽపి నిర్భయః ॥ ౬౫౫॥

లక్ష్యతే ప్రతిబిమ్బేనాభాసానన్దేన బిమ్బవత్ ।
ప్రతిబిమ్బో బిమ్బమూలో వినా బిమ్బం న సిధ్యతి ॥ ౬౫౬॥

యత్తతో బిమ్బ ఆనన్దః ప్రతిబిమ్బేన లక్ష్యతే ।
యుక్త్యైవ పణ్డితజనైర్న కదాప్యనుభూయతే ॥ ౬౫౭॥

అవిద్యాకార్యకరణసఙ్ఘాతేషు పురోదితః ।
ఆత్మా జాగ్రత్యపి స్వప్నే న భవత్యేష గోచరః ॥ ౬౫౮॥

స్థూలస్యాపి చ సూక్ష్మస్య దుఃఖరూపస్య వర్ష్మణః ।
లయే సుషుప్తౌ స్ఫురతి ప్రత్యగానన్దలక్షణః ॥ ౬౫౯॥

న హ్యత్ర విషయః కశ్చిన్నాపి బుద్ధ్యాది కిఞ్చన ।
ఆత్మైవ కేవలానన్దమాత్రస్తిష్ఠతి నిర్ద్వయః ॥ ౬౬౦॥

ప్రత్యభిజ్ఞాయతే సర్వైరేష సుప్తోత్థితైర్జనైః ।
సుఖమాత్రతయా నాత్ర సంశయం కర్తుమర్హసి ॥ ౬౬౧॥

త్వయాపి ప్రత్యభిజ్ఞాతం సుఖమాత్రత్వమాత్మనః ।
సుషుప్తాదుత్థితవతా సుఖమస్వాప్సమిత్యను ॥ ౬౬౨॥

దుఃఖాభావః సుఖమితి యదుక్తం పూర్వవాదినా ।
అనాఘ్రాతోపనిషదా తదసారం మృషా వచః ॥ ౬౬౩॥

దుఃఖాభావస్తు లోష్టాదౌ విద్యతే నానుభూయతే ।
సుఖలేశోఽపి సర్వేషాం ప్రత్యక్షం తదిదం ఖలు ॥ ౬౬౪॥

సదయం హ్యేష ఏవేతి ప్రస్తుత్య వదతి శ్రుతిః ।
సద్ఘనోఽయం చిద్ఘనోఽయమానన్దఘన ఇత్యపి ॥ ౬౬౫॥

ఆనన్దఘనతామస్య స్వరూపం ప్రత్యగాత్మనః ।
ధన్యైర్మహాత్మభిధీరైర్బ్రహ్మవిద్భిః సదుత్తమైః ॥ ౬౬౬॥

అపరోక్షతయైవాత్మా సమాధావనుభూయతే ।
కేవలానన్దమాత్రత్వేనైవమత్ర న సంశయః ॥ ౬౬౭॥

స్వస్యోపాధ్యనురూపేణ బ్రహ్మాద్యాః సర్వజన్తవః ।
ఉపజీవన్త్యముష్యైవ మాత్రామానన్దలక్షణామ్ ॥ ౬౬౮॥

ఆస్వాద్యతే యో భక్ష్యేషు సుఖకృన్మధురో రసః ।
స గుడస్యైవ నో తేషాం మాధుర్యం విద్యతే క్వచిత్ ॥ ౬౬౯॥

తద్వద్విషయసాంనిధ్యాదానన్దో యః ప్రతీయతే ।

బిమ్బానన్దాంశవిస్ఫూర్తిరేవాసౌ న జడాత్మనామ్ ॥ ౬౭౦॥

యస్య కస్యాపి యోగేన యత్ర కుత్రాపి దృశ్యతే ।
ఆనన్దః స పరస్యైవ బ్రహ్మణః స్ఫూర్తిలక్షణః ॥ ౬౭౧॥

యథా కువలయోల్లాసశ్చన్ద్రస్యైవ ప్రసాదతః ।
తథానన్దోదయోఽప్యేషాం స్ఫురణాదేవ వస్తునః ॥ ౬౭౨॥

verses 673-702 The non-dual nature of the Atman

॥ ౩౪ ॥ అద్వితీయత్వమ్ ॥

సత్త్వం చిత్త్వం తథానన్దః స్వరూపం పరమాత్మనః । తథానన్దస్వరూపం
నిర్గుణస్య గుణాయోగాద్గుణాస్తు న భవన్తి తే ॥ ౬౭౩॥

విశేషణం తు వ్యావృత్త్యై భవేద్వ్యావ్యన్తరే సతి ।
పరమాత్మాద్వితీయోఽయం ప్రపఞ్చస్య మృషాత్వతః ॥ ౬౭౪॥

వస్త్వన్తరస్యాభావేన న వ్యావర్త్యః కదాచన ।
కేవలో నిర్గుణశ్చేతి నిర్గుణత్వం నిరుచ్యతే ॥ ౬౭౫॥

శ్రుత్యైవ న తతస్తేషాం గుణత్వముపపద్యతే ।
ఉష్ణత్వం చ ప్రకాశశ్చ యథా వహ్నేస్తథాత్మనః ॥ ౬౭౬॥

సత్త్వచిత్త్వానన్దతాది స్వరూపమితి నిశ్చితమ్ ।
అత ఏవ సజాతీయవిజాతీయాదిలక్షణః ॥ ౬౭౭॥

భేదో న విద్యతే వస్తున్యద్వితీయే పరాత్మని ।
ప్రపఞ్చస్యాపవాదేన విజాతీయకృతా భిదా ॥ ౬౭౮॥

నేష్యతే తత్ప్రకారం తే వక్ష్యామి శ్ృణు సాదరమ్ ।
అహేర్గుణవివర్తస్య గుణమాత్రత్వవత్ సతః ॥ ౬౭౯॥

వివర్తస్యాస్య జగతః సన్మాత్రత్వేన దర్శనమ్ ।
అపవాద ఇతి ప్రాహురద్వైతబ్రహ్మదర్శినః ॥ ౬౮౦॥

వ్యుత్క్రమేణ తదుత్పత్తేర్ద్రష్టవ్యం సూక్ష్మబుద్ధిభిః ।
ప్రతీతస్యాస్య జగతః సన్మాత్రత్వం సుయుక్తిభిః ॥ ౬౮౧॥

చతుర్విధం స్థూలశరీరజాతం

తదోఖజ్యమన్నాది తదాశ్రయాది ।
బ్రహ్మాణ్డమేతత్సకలం స్థవిష్ఠ-
మీక్షేత పఞ్చీకృతభూతమాత్రమ్ ॥ ౬౮౨॥

యత్కార్యరూపేణ యదీక్ష్యతే త-
త్తన్మాత్రమేవాత్ర విచార్యమాణే ।
మృత్కార్యభూతం కలశాది సమ్య-
గ్విచారితం సన్న మృదో విభిద్యతే ॥ ౬౮౩॥

అన్తర్బహిశ్చాపి మృదేవ దృశ్యతే
మృదో న భిన్నం కలశాది కిఞ్చన ।
గ్రీవాదిమద్యత్కలశం తదిత్థం
న వాచ్యమేతచ్చ మృదేవ నాన్యత్ ॥ ౬౮౪॥

స్వరూపతస్తత్కలశాదినామ్నా
మృదేవ మూఢైరభిధీయతే తతః ।
నామ్నో హి భేదో న తు వస్తుభేదః
ప్రదృశ్యతే తత్ర విచార్యమాణే ॥ ౬౮౫॥

తస్మాద్ధి కార్యం న కదాపి భిన్నం
స్వకారణాదస్తి యతస్తతోఽఙ్గ ।
యద్భౌతికం సర్వమిదం తథైవ
తద్భూతమాత్రం న తతోఽపి భిన్నమ్ ॥ ౬౮౬॥

తచ్చాపి పఞ్చీకృతభూతజాతం
శబ్దాదిభిః స్వస్వగుణైశ్చ సార్ధం
వపూంషి సూక్ష్మాణి చ సర్వమేత-
ద్భవత్యపఞ్చీకృతభూతమాత్రమ్ ॥ ౬౮౭॥

తదప్యపఞ్చీకృతభూతజాతం
రజస్తమఃసత్త్వగుణైశ్చ సార్ధమ్ ।
అవ్యక్తమాత్రం భవతి స్వరూపతః
సాభాసమవ్యక్తమిదం స్వయం చ ॥ ౬౮౮॥

ఆధారభూతం యదఖణ్డమాద్యం
శుద్ధం పరం బ్రహ్మ సదైకరూపమ్ ।

సన్మాత్రమేవాస్త్యథ నో వికల్పః
సతః పరం కేవలమేవ వస్తు ॥ ౬౭౯॥

ఏకశ్చన్ద్రః సద్వితీయో యథా స్యా-
ద్దృష్టేర్దోషాదేవ పుంసస్తథైకమ్ ।
బ్రహ్మాస్త్యేతద్బుద్ధిదోషేణ నానా
దోషే నష్టే భాతి వస్త్వేకమేవ ॥ ౬౮౦॥

రజ్జోః స్వరూపాధిగమేన సర్పధీ
రజ్జ్వాం విలీనా తు యథా తథైవ ।
బ్రహ్మావగత్యా తు జగత్ప్రతీతి-
స్తత్రైవ లీనా తు సహ భ్రమేణ ॥ ౬౮౧॥

భ్రాన్త్యోదితద్వైతమతిప్రశాన్త్యా
సదైకమేవాస్తి సదాద్వితీయమ్ ।
తతో విజాతీయకృతోఽత్ర భేదో
న విద్యతే బ్రహ్మణి నిర్వికల్పే ॥ ౬౮౨॥

యదాస్త్యుపాధిస్తదభిన్న ఆత్మా
తదా సజాతీయ ఇవావభాతి ।
స్వప్నార్థవత్తస్య మృషాత్మకత్వా-
త్తదప్రతీతౌ స్వయమేష ఆత్మా ।
బ్రహ్మైక్యతామేతి పృథఙ్ న భాతి
తతః సజాతీయకృతో న భేదః ॥ ౬౮౩॥

ఘటాభావే ఘటాకాశో మహాకాశో యథా తథా ।
ఉపాధ్యభావే త్వాత్మైష స్వయం బ్రహ్మైవ కేవలమ్ ॥ ౬౮౪॥

పూర్ణ ఏవ సదాకాశో ఘటే సత్యప్యసత్యపి ।
నిత్యపూర్ణస్య నభసో విచ్ఛేదః కేన సిధ్యతి ॥ ౬౮౫॥

అచ్ఛిన్నశ్ఛిన్నవద్భాతి పామరాణాం ఘటాదినా ।
గ్రామక్షేత్రాద్యవధిభిర్భిన్నేవ వసుధా యథా ॥ ౬౮౬॥

తథైవ పరమం బ్రహ్మ మహతాం చ మహత్తమమ్ ।
పరిచ్ఛిన్నమివాభాతి భ్రాన్త్యా కల్పితవస్తునా ॥ ౬౮౭॥

తస్మాద్బ్రహ్మాత్మనోర్భేదః కల్పితో న తు వాస్తవః ।

అత ఏవ ముహుః శ్రుత్యాప్యేకత్వం ప్రతిపాద్యతే ॥ ౬౯౮॥

బ్రహ్మాత్మనోస్తత్త్వమసీత్యద్వయతోపపత్తయే ।
ప్రత్యక్షాదివిరోధేన వాచ్యయోర్నోపపద్యతే ।
తత్త్వమ్పదార్థయోరైక్యం లక్ష్యయోరేవ సిధ్యతి ॥ ౬౯౯॥

శిష్యః -
స్యాత్తత్త్వమ్పదయోః స్వామినర్థః కతివిధో మతః ।
పదయోః కో ను వాచ్యార్థో లక్ష్యార్థ ఉభయోశ్చ కః ॥ ౭౦౦॥

వాచ్యైకత్వవివక్షాయాం విరోధః కః ప్రతీయతే ।
లక్ష్యార్థయోరభిన్నత్వే స కథం వినివర్తతే ॥ ౭౦౧॥

ఏకత్వకథనే కా వా లక్షణాత్రోరరీకృతా ।
ఏతత్సర్వం కరుణయా సమ్యక్త్వం ప్రతిపాదయ ॥ ౭౦౨॥

verses 703-708 The meaning of the words 'That' and 'Thou'

॥ ౩౫ ॥ తత్త్వమ్పదయోరర్థః ॥

శృణుష్వావహితో విద్వన్నద్య తే ఫలితం తపః ।
వాక్యార్థశ్రుతిమాత్రేణ సమ్యగ్జ్ఞానం భవిష్యతి ॥ ౭౦౩॥

యావన్న తత్త్వమ్పదయోరర్థః సమ్యగ్విచార్యతే ।
తావదేవ నృణాం బన్ధో మృత్యుసంసారలక్షణః ॥ ౭౦౪॥

అవస్థా సచ్చిదానన్దాఖణ్డైకరసరూపిణీ ।
మోక్షః సిధ్యతి వాక్యార్థాపరోక్షజ్ఞానతః సతామ్ ॥ ౭౦౫॥

వాక్యార్థ ఏవ జ్ఞాతవ్యో ముముక్షోర్భవముక్తయే ।
తస్మాదవహితో భూత్వా శృణు వక్ష్యే సమాసతః ॥ ౭౦౬॥

అర్థా బహువిధాః ప్రోక్తా వాక్యానాం పణ్డితోత్తమైః ।
వాచ్యలక్ష్యాదిభేదేన ప్రస్తుతం శ్రూయతాం త్వయా ॥ ౭౦౭॥

వాక్యే తత్త్వమసీత్యత్ర విద్యతే యత్పదత్రయమ్ ।
తత్రాదౌ విద్యమానస్య తత్పదస్య నిగద్యతే ॥ ౭౦౮॥

verses 709-732 The direct meaning of the word 'That'

॥ ౩౬ ॥ తత్పదస్య సమ్యగర్థః ॥

శాస్త్రార్థకోవిదైరర్థో వాచ్యో లక్ష్య ఇతి ద్విధా ।
వాచ్యార్థం తే ప్రవక్ష్యామి పణ్డితైర్య ఉదీరితః ॥ ౭౦౯॥

సమష్టిరూపమజ్ఞానం సాభాసం సత్త్వబృంహితమ్ ।
వియదాదివిరాడన్తం స్వకార్యేణ సమన్వితమ్ ॥ ౭౧౦॥

చైతన్యం తదవచ్ఛిన్నం సత్యజ్ఞానాదిలక్షణమ్ ।
సర్వజ్ఞత్వేశ్వరత్వాన్తర్యామిత్వాదిగుణైర్యుతమ్ ॥ ౭౧౧॥

జగత్స్రష్టృత్వపాతృత్వసంహర్తృత్వాదిధర్మకమ్ ।
సర్వాత్మనా భాసమానం యదమేయం గుణైశ్చ తత్ ॥ ౭౧౨॥

అవ్యక్తమపరం బ్రహ్మ వాచ్యార్థ ఇతి కథ్యతే ।
నీలముత్పలమిత్యత్ర యథా వాక్యార్థసఙ్గతిః ॥ ౭౧౩॥

తథా తత్త్వమసీత్యత్ర నాస్తి వాక్యార్థసఙ్గతిః ।
పటాద్వ్యావర్తతే నీల ఉత్పలేన విశేషితః ॥ ౭౧౪॥

శౌక్ల్యాద్వ్యావర్తతే నీలేనోత్పలం తు విశేషితమ్ ।
ఇత్థమన్యోన్యభేదస్య వ్యావర్తకతయా తయోః ॥ ౭౧౫॥

విశేషణవిశేష్యత్వసంసర్గస్యేతరస్య వా ।
వాక్యార్థత్వే ప్రమాణాన్తరవిరోధో న విద్యతే ॥ ౭౧౬॥

అతః సఙ్గచ్ఛతే సమ్యగ్వాక్యార్థో బాధవర్జితః ।
ఏవం తత్త్వమసీత్యత్ర వాక్యార్థో న సమఞ్జసః ॥ ౭౧౭॥

తదర్థస్య పరోక్షత్వాదివిశిష్టచితేరపి ।
త్వమర్థస్యాపరోక్షత్వాదివిశిష్టచితేరపి ॥ ౭౧౮॥

తథైవాన్యోన్యభేదస్య వ్యావర్తకతయా తయోః ।
విశేషణవిశేష్యత్వసంసర్గస్యేతరస్య వా ॥ ౭౧౯॥

వాక్యార్థత్వే విరోధోఽస్తి ప్రత్యక్షాదికృతస్తతః ।
సఙ్గచ్ఛతే న వాక్యార్థస్తద్విరోధం చ వచ్మి తే ॥ ౭౨౦॥

సర్వేశత్వస్వతన్త్రత్వసర్వజ్ఞత్వాదిభిర్గుణైః ।

సర్వోత్తమః సత్యకామః సత్యసఙ్కల్ప ఈశ్వరః ॥ ౭౨౧॥

తత్పదార్థస్త్వమర్థస్తు కిఞ్చిజ్ఞో దుఃఖజీవనః ।
సంసార్యయం తద్గతికో జీవః ప్రాకృతలక్షణః ॥ ౭౨౨॥

కథమేకత్వమనయోర్ఘటతే విపరీతయోః ।
ప్రత్యక్షేణ విరోధోఽయముభయోరుపలభ్యతే ॥ ౭౨౩॥

విరుద్ధధర్మాక్రాన్తత్వాత్పరస్పరవిలక్షణౌ ।
జీవేశౌ వహ్నితుహినావివ శబ్దార్థతోఽపి చ ॥ ౭౨౪॥

ప్రత్యక్షాదివిరోధః స్యాదిత్యైక్యే తయోః పరిత్యక్తే ।
శ్రుతివచనవిరోధో భవతి మహాన్స్మృతివచనవిరోధశ్చ ॥ ౭౨౫॥

శ్రుత్యాప్యేకత్వమనయోస్తాత్పర్యేణ నిగద్యతే ।
ముహుస్తత్త్వమసీత్యస్మాదఙ్గీకార్యం శ్రుతేర్వచః ॥ ౭౨౬॥

వాక్యార్థత్వే విశిష్టస్య సంసర్గస్య చ వా పునః ।
అయథార్థతయా సోఽయం వాక్యార్థో న మతః శ్రుతేః ॥ ౭౨౭॥

అఖణ్డైకరసత్వేన వాక్యార్థః శ్రుతిసమ్మతః ।
స్థూలసూక్ష్మప్రపఞ్చస్య సన్మాత్రత్వం పునః పునః ॥ ౭౨౮॥

దర్శయిత్వా సుషుప్తౌ తద్బ్రహ్మాభిన్నత్వమాత్మనః ।
ఉపపాద్య సదైకత్వం ప్రదర్శయితుమిచ్ఛయా ॥ ౭౨౯॥

ఐతదాత్మ్యమిదం సర్వమిత్యుక్త్వైవ సదాత్మనోః । త్యుక్త్వైవ
బ్రవీతి శ్రుతిరేకత్వం బ్రహ్మణోఽద్వైతసిద్ధయే ॥ ౭౩౦॥

సతి ప్రపఞ్చే జీవే వాఽద్వైతత్వం బ్రహ్మణః కుతః ।
అతస్తయోరఖణ్డత్వమేకత్వం శ్రుతిసమ్మతమ్ ॥ ౭౩౧॥

విరుద్ధాంశపరిత్యాగాత్ప్రత్యక్షాదిర్న బాధతే ।
అవిరుద్ధాంశగ్రహణాన్న శ్రుత్యాపి విరుధ్యతే ॥ ౭౩౨॥

verses 733-759 The indirect meaning ascertained

॥ ౩౮ ॥ వాచ్యార్థానుపపత్తిః ॥

లక్షణా హ్యుపగన్తవ్యా తతో వాక్యార్థసిద్ధయే ।

వాచ్యార్థానుపపత్త్యైవ లక్షణాభ్యుపగమ్యతే ॥ ౭౩౩॥

సమ్బన్ధోఽనుపపత్త్యా చ లక్షణేతి జగుర్బుధాః ।
గఙ్గాయాం ఘోష ఇత్యాదౌ యా జహల్లక్షణా మతా ॥ ౭౩౪॥

న సా తత్త్వమసీత్యత్ర వాక్య ఏషా ప్రవర్తతే ।
గఙ్గాయా అపి ఘోషస్యాధారాధేయత్వలక్షణః ॥ ౭౩౫॥

సర్వో విరుద్ధో వాక్యార్థస్తత్ర ప్రత్యక్షతస్తతః ।
గఙ్గాసమ్బన్ధవత్తీరే లక్షణా సమ్ప్రవర్తతే ॥ ౭౩౬॥

తథా తత్త్వమసీత్యత్ర చైతన్యైకత్వలక్షణే ।
వివక్షితే తు వాక్యార్థేఽపరోక్షత్వాదిలక్షణః ॥ ౭౩౭॥

విరుధ్యతే భాగమాత్రో న తు సర్వో విరుధ్యతే ।
తస్మాజ్జహల్లక్షణాయాః ప్రవృత్తిర్నాత్ర యుజ్యతే ॥ ౭౩౮॥

వాచ్యార్థస్య తు సర్వస్య త్యాగే న ఫలమీక్ష్యతే ।
నాలికేరఫలస్యేవ కఠినత్వధియా నృణామ్ ॥ ౭౩౯॥

గఙ్గాపదం యథా స్వార్థం త్యక్త్వా లక్షయతే తటమ్ ।
తత్పదం త్వమ్పదం వాపి త్యక్త్వా స్వార్థం యథాఖిలమ్ ॥ ౭౪౦॥

త్వమర్థం వా త్వదర్థం వా యది లక్షయతి స్వయమ్ ।
తదా జహల్లక్షణాయాః ప్రవృత్తిరుపపద్యతే ॥ ౭౪౧॥

న శఙ్కనీయమిత్యార్యైర్జ్ఞాతార్థే న హి లక్షణా ।
తత్పదం త్వమ్పదం వాపి శ్రూయతే చ ప్రతీయతే ॥ ౭౪౨॥

తదర్థశ్చ కథం తత్ర సమ్ప్రవర్తేత లక్షణా ।
అత్ర శోణో ధావతీతి వాక్యవన్న ప్రవర్తతే ॥ ౭౪౩॥

అజహల్లక్షణా వాపి సా జహల్లక్షణా యథా ।
గుణస్య గమనం లోకే విరుద్ధం ద్రవ్యమన్తరా ॥ ౭౪౪॥

అతస్తమపరిత్యజ్య తద్గుణాశ్రయలక్షణః ।
లక్ష్యాదిర్లక్ష్యతే తత్ర లక్షణాసౌ ప్రవర్తతే ॥ ౭౪౫॥

వాక్యే తత్త్వమసీత్యత్ర బ్రహ్మాత్మైకత్వబోధకే ।
పరోక్షత్వాపరోక్షత్వాదివిశిష్టచితోర్ద్వయోః ॥ ౭౪౬॥

ఏకత్వరూపవాక్యార్థో విరుద్ధాంశావివర్జనాత్ ।
న సిధ్యతి యతస్తస్మాన్నాజహల్లక్షణా మతా ॥ ౭౪౭॥

తత్పదం త్వమ్పదం చాపి స్వకీయార్థవిరోధినమ్ ।
అంశం సమ్యక్పరిత్యజ్య స్వావిరుద్ధాంశసంయుతమ్ ॥ ౭౪౮॥

త్వమర్థం వా త్వదర్థం వా సమ్యగ్లక్షయతః స్వయమ్ ।
భాగలక్షణయా సాధ్యం కిమస్తీతి న శఙ్క్యతామ్ ॥ ౭౪౯॥

అవిరుద్ధం పదార్థాన్తరాంశం స్వాంశం చ తత్కథమ్ ।
ఏకం పదం లక్షణయా సంలక్షయితుమర్హతి ॥ ౭౫౦॥

పదాన్తరేణ సిద్ధాయాం పదార్థప్రమితౌ స్వతః ।
తదర్థప్రత్యయాపేక్షా పునర్లక్షణయా కుతః ॥ ౭౫౧॥

తస్మాత్తత్త్వమసీత్యత్ర లక్షణా భాగలక్షణా ।
వాక్యార్థస్య త్వఖణ్డైకరసతాసిద్ధయే మతా ॥ ౭౫౨॥

భాగం విరుద్ధం సన్త్యజ్యావిరోధో లక్ష్యతే యయా ।
సా భాగలక్షణేత్యాహుర్లక్షణజ్ఞా విచక్షణాః ॥ ౭౫౩॥

సోఽయం దేవదత్త ఇతి వాక్యం వాక్యార్థ ఏవ వా ।
దేవదత్తైక్యరూపస్వవాక్యార్థానవబోధకమ్ ॥ ౭౫౪॥

దేశకాలాదివైశిష్ట్యం విరుద్ధాంశం నిరస్య చ ।
అవిరుద్ధం దేవదత్తదేహమాత్రం స్వలక్షణమ్ ॥ ౭౫౫॥

భాగలక్షణయా సమ్యగ్లక్షయత్యనయా యథా ।
తథా తత్త్వమసీత్యత్ర వాక్యం వాక్యార్థ ఏవ వా ॥ ౭౫౬॥

పరోక్షత్వాపరోక్షత్వాదివిశిష్టచితోర్ద్వయోః ।
ఏకత్వరూపవాక్యార్థవిరుద్ధాంశముపస్థితమ్ ॥ ౭౫౭॥

పరోక్షత్వాపరోక్షత్వసర్వజ్ఞత్వాదిలక్షణమ్ ।
బుద్ధ్యాదిస్థూలపర్యన్తమావిద్యకమనాత్మకమ్ ॥ ౭౫౮॥

పరిత్యజ్యావిరుద్ధాంశం శుద్ధచైతన్యలక్షణమ్ ।
వస్తు కేవలసన్మాత్రం నిర్వికల్పం నిరఞ్జనమ్ ॥ ౭౫౯॥

verses 760-794 The unified meaning

॥ ३८ ॥ అర్థసమన్వయః ॥

లక్షయత్యనయా సమ్యగ్భాగలక్షణయా తతః ।
సర్వోపాధివినిర్ముక్తం సచ్చిదానన్దమద్వయమ్ ॥ ७६०॥

నిర్విశేషం నిరాభాసమతాదృశమనీదృశమ్ ।
అనిర్దేశ్యమనాద్యన్తమనన్తం శాన్తమచ్యుతమ్ ।
అప్రతర్క్యమవిజ్ఞేయం నిర్గుణం బ్రహ్మ శిష్యతే ॥ ७६१॥

ఉపాధివైశిష్ట్యకృతో విరోధో
బ్రహ్మాత్మనోరేకతయాధిగత్యామ్ ।
ఉపాధివైశిష్ట్య ఉదస్యమానే
న కశ్చిదప్యస్తి విరోధ ఏతయోః ॥ ७६२॥

తయోరుపాధిశ్చ విశిష్టతా చ
తద్ధర్మభాక్త్వం చ విలక్షణత్వమ్ ।
భ్రాన్త్యా కృతం సర్వమిదం మృషైవ
స్వప్నార్థవజ్జాగ్రతి నైవ సత్యమ్ ॥ ७६३॥

నిద్రాసూతశరీరధర్మసుఖదుఃఖాదిప్రపఞ్చోఽపి వా
జీవేశాదిభిదాపి వా న చ ఋతం కర్తుం క్వచిచ్ఛక్యతే ।
మాయాకల్పితదేశకాలజగదీశాదిభ్రమస్తాదృశః
కో భేదోఽస్త్యనయోర్ద్వయోస్తు కతమః సత్యోఽన్యతః కో భవేత్ ॥ ७६४॥

న స్వప్నజాగరణయోరుభయోర్విశేషః
సందృశ్యతే క్వచిదపి భ్రమజైర్వికల్పైః ।
యద్ద్రష్టృదర్శనముఖైరత ఏవ మిథ్యా
స్వప్నో యథా నను తథైవ హి జాగరోఽపి ॥ ७६५॥

అవిద్యాకార్యతస్తుల్యౌ ద్వావపి స్వప్నజాగరౌ ।
ద్రష్టృదర్శనదృశ్యాదికల్పనోభయతః సమా ॥ ७६६॥

అభావ ఉభయోః సుప్తౌ సర్వైరప్యనుభూయతే ।
న కశ్చిదనయోర్భేదస్తస్మాన్మిథ్యాత్వమర్హతః ॥ ७६७॥

భ్రాన్త్యా బ్రహ్మణి భేదోఽయం సజాతీయాదిలక్షణః ।
కాలత్రయేఽపి హే విద్వన్ వస్తుతో నైవ కశ్చన ॥ ७६८॥

యత్ర నాన్యత్పశ్యతీతి శ్రుతిర్ద్వైతం నిషేధతి ।
కల్పితస్య భ్రమాద్భూమ్ని మిథ్యాత్వావగమాయ తత్ ॥ ౨౬౯॥

యతస్తతో బ్రహ్మ సదాద్వితీయం
వికల్పశూన్యం నిరుపాధి నిర్మలమ్ ।
నిరన్తరానన్దఘనం నిరీహం
నిరాస్పదం కేవలమేకమేవ ॥ ౨౭౦॥

నైవాస్తి కాచన భిదా న గుణప్రతీతి-
ర్నో వాక్ప్రవృత్తిరపి వా న మనఃప్రవృత్తిః ।
యత్కేవలం పరమశాన్తమనన్తమాద్య-
మానన్దమాత్రమవభాతి సదద్వితీయమ్ ॥ ౨౭౧॥

యదిదం పరమం సత్యం తత్త్వం సచ్చిత్సుఖాత్మకమ్ ।
అజరామరణం నిత్యం సత్యమేతద్వచో మమ ॥ ౨౭౨॥

న హి త్వం దేహోఽసావసురపి చ వాప్యక్షనికరో
మనో వా బుద్ధిర్వా క్వచిదపి తథాహఙ్కృతిరపి ।
న చైషాం సఙ్ఘాతస్త్వము భవతి విద్వన్ శృణు పరం
యదేతేషాం సాక్షీ స్ఫురణమమలం తత్త్వమసి హి ॥ ౨౭౩॥

యజ్జాయతే వస్తు తదేవ వర్ధతే
తదేవ మృత్యుం సముపైతి కాలే ।
జన్మైవ తే నాస్తి తథైవ మృత్యు-
ర్నాస్త్యేవ నిత్యస్య విభోరజస్య ॥ ౨౭౪॥

య ఏష దేహో జనితః స ఏవ
సమేధతే నశ్యతి కర్మయోగాత్ ।
త్వమేతదీయాస్వఖిలాస్వవస్థా-
స్వవస్థితః సాక్ష్యసి బోధమాత్రః ॥ ౨౭౫॥

యత్స్వప్రకాశమఖిలాత్మకమాసుషుప్తే-
రేకాత్మనాహమహమిత్యవభాతి నిత్యమ్ ।
బుద్ధేః సమస్తవికృతేరవికారి బోద్ధృ
యద్బ్రహ్మ తత్త్వమసి కేవలబోధమాత్రమ్ ॥ ౨౭౬॥

స్వాత్మన్యనస్తమయసంవిది కల్పితస్య
వ్యోమాదిసర్వజగతః ప్రదదాతి సత్తామ్ ।
స్ఫూర్తిం స్వకీయమహసా వితనోతి సాక్షాత్
యద్బ్రహ్మ తత్త్వమసి కేవలబోధమాత్రమ్ ॥ ౨౨౭॥

సమ్యక్సమాధినిరతైర్విమలాన్తరఙ్గే
సాక్షాదవేక్ష్య నిజతత్త్వమపారసౌఖ్యమ్ ।
సన్తుష్యతే పరమహంసకులైరజస్రం
యద్బ్రహ్మ తత్త్వమసి కేవలబోధమాత్రమ్ ॥ ౨౨౮॥

అన్తర్బహిః స్వయమఖణ్డితమేకరూప-
మారోపితార్థవదుదఞ్చతి మూఢబుద్ధేః ।
మృత్స్నాదివద్విగతవిక్రియమాత్మవేద్యం
యద్బ్రహ్మ తత్త్వమసి కేవలబోధమాత్రమ్ ॥ ౨౨౯॥

శ్రుత్యుక్తమవ్యయమనన్తమనాదిమధ్య-
మవ్యక్తమక్షరమనాశ్రయమప్రమేయమ్ ।
ఆనన్దసద్ఘనమనామయమద్వితీయం
యద్బ్రహ్మ తత్త్వమసి కేవలబోధమాత్రమ్ ॥ ౨౩౦॥

శరీరతద్యోగతదీయధర్మా-
ద్యారోపణం భ్రాన్తివశాత్త్వయీదమ్ ।
న వస్తుతః కిఞ్చిదతస్త్వజస్త్వం
మృత్యోర్భయం క్వాస్తి తవాసి పూర్ణః ॥ ౨౩౧॥

యద్యద్దృష్టం భ్రాన్తిమత్యా స్వదృష్ట్యా
తత్తత్సమ్యగ్వస్తుదృష్ట్యా త్వమేవ ।
త్వత్తో నాన్యద్వస్తు కిఞ్చిత్తు లోకే
కస్మాద్భీతిస్తే భవేదద్వయస్య ॥ ౨౩౨॥

పశ్యతస్త్వహమేవేదం సర్వమిత్యాత్మనాఖిలమ్ ।
భయం స్యాద్విదుషః కస్మాత్స్వస్మాన్న భయమిష్యతే ॥ ౨౩౩॥

తస్మాత్త్వమభయం నిత్యం కేవలానన్దలక్షణమ్ ।
నిష్కలం నిష్క్రియం శాన్తం బ్రహ్మైవాసి సదాద్వయమ్ ॥ ౨౩౪॥

జ్ఞాతృజ్ఞానజ్ఞేయవిహీనం జ్ఞాతురభిన్నం జ్ఞానమఖణ్డమ్ ।

జ్ఞేయాజ్ఞేయత్వాదివిముక్తం శుద్ధం బుద్ధం తత్త్వమసి త్వమ్ ॥ ౭౮౫॥

అన్తఃప్రజ్ఞత్వాదివికల్పైరస్పృష్టం యత్తద్దృశిమాత్రమ్ ।
సత్తామాత్రం సమరసమేకం శుద్ధం బుద్ధం తత్త్వమసి త్వమ్ ॥ ౭౮౬॥

సర్వాకారం సర్వమసర్వం సర్వనిషేధావధిభూతం యత్ ।
సత్యం శాశ్వతమేకమనన్తం శుద్ధం బుద్ధం తత్త్వమసి త్వమ్ ॥ ౭౮౭॥

నిత్యానన్దాఖణ్డైకరసం నిష్కలమక్రియమస్తవికారమ్ ।
ప్రత్యగభిన్నం పరమవ్యక్తం శుద్ధం బుద్ధం తత్త్వమసి త్వమ్ ॥ ౭౮౮॥

త్వం ప్రత్యస్తాశేషవిశేషం వ్యోమేవాన్తర్బహిరపి పూర్ణమ్ ।
బ్రహ్మానన్దం పరమద్వైతం శుద్ధం బుద్ధం తత్త్వమసి త్వమ్ ॥ ౭౮౯॥

బ్రహ్మైవాహమహం బ్రహ్మ నిర్గుణం నిర్వికల్పకమ్ ।
ఇత్యేవాఖణ్డయా వృత్త్యా తిష్ఠ బ్రహ్మణి నిష్క్రియే ॥ ౭౯౦॥

అఖణ్డామేవైతాం ఘటితపరమానన్దలహరీం
పరిధ్వస్తద్వైతప్రమితిమమలాం వృత్తిమనిశమ్ ।
అముఞ్చానః స్వాత్మన్యనుపమసుఖే బ్రహ్మణి పరే
రమస్వ ప్రారబ్ధం క్షపయ సుఖవృత్త్యా త్వమనయా ॥ ౭౯౧॥

బ్రహ్మానన్దరసాస్వాదతత్పరేణైవ చేతసా ।
సమాధినిష్ఠితో భూత్వా తిష్ఠ విద్వన్సదా మునే ॥ ౭౯౨॥

శిష్యః -
అఖణ్డాఖ్యా వృత్తిరేషా వాక్యార్థశ్రుతిమాత్రతః ।
శ్రోతుః సంజాయతే కిం వా క్రియాన్తరమపేక్షతే ॥ ౭౯౩॥

సమాధిః కః కతివిధస్తత్సిద్ధేః కిము సాధనమ్ ।
సమాధేరన్తరాయాః కే సర్వమేతన్నిరూప్యతామ్ ॥ ౭౯౪॥

verses 795-818 The fitness of the aspirant

॥ ౩౯ ॥ అధికారః ॥

శ్రీగురుః -
ముఖ్యగౌణాదిభేదేన విద్యన్తేఽత్రాధికారిణః ।
తేషాం ప్రజ్ఞానుసారేణాఖణ్డా వృత్తిరుదేష్యతి ॥ ౭౯౫॥ ఉదేష్యతే

శ్రద్ధాభక్తిపురఃసరేణ విహితేనైవేశ్వరం కర్మణా
సన్తోష్యార్జితతత్ప్రసాదమహిమా జన్మాన్తరేష్వేవ యః ।
నిత్యానిత్యవివేకతీవ్రవిరతిన్యాసాదిభిః సాధనై-
ర్యుక్తః సః శ్రవణే సతామభిమతో ముఖ్యాధికారి ద్విజః ॥ ౭౯౬॥

అధ్యారోపాపవాదక్రమమనుసరతా దేశికేనాత్ర వేత్రా
వాక్యార్థే బోధ్యమానే సతి సపది సతః శుద్ధబుద్ధేరముష్య ।
నిత్యానన్దాద్వితీయం నిరుపమమమలం యత్పరం తత్త్వమేకం
తద్బ్రహ్మైవాహమస్మీత్యుదయతి పరమాఖణ్డతాకారవృత్తిః ॥ ౭౯౭॥

అఖణ్డాకారవృత్తిః సా చిదాభాససమన్వితా ।
ఆత్మాభిన్నం పరం బ్రహ్మ విషయీకృత్య కేవలమ్ ॥ ౭౯౮॥

బాధతే తద్గతాజ్ఞానం యదావరణలక్షణమ్ ।
అఖణ్డాకారయా వృత్త్యా త్వజ్ఞానే బాధితే సతి ॥ ౭౯౯॥

తత్కార్యం సకలం తేన సమం భవతి బాధితమ్ ।
తన్తుదాహే తు తత్కార్యపటదాహో యథా తథా ॥ ౮౦౦॥

తస్య కార్యతయా చిత్తవృత్తిర్భవతి బాధితా ।
ఉపప్రభా యథా సూర్యం ప్రకాశయితుమక్షమా ॥ ౮౦౧॥

తద్వదేవ చిదాభాసచైతన్యం వృత్తిసంస్థితమ్ ।
స్వప్రకాశం పరం బ్రహ్మ ప్రకాశయితుమక్షమమ్ ॥ ౮౦౨॥

ప్రచణ్డాతపమధ్యస్థదీపవన్నష్టదీధితిః ।
తత్తేజసాభిభూతం సల్లీనోపాధితయా తతః ॥ ౮౦౩॥

బిమ్బభూతపరబ్రహ్మమాత్రం భవతి కేవలమ్ ।
యథాపనీతే త్వాదర్శే ప్రతిబిమ్బముఖం స్వయమ్ ॥ ౮౦౪॥

ముఖమాత్రం భవేత్తద్వదేతచ్చోపాధిసఙ్క్షయాత్ ।
ఘటాజ్ఞానే యథా వృత్త్యా వ్యాప్తయా బాధితే సతి ॥ ౮౦౫॥
ఘటం విస్ఫురయత్యేషః చిదాభాస స్వతేజసా ।
న తథా స్వప్రభే బ్రహ్మణ్యాభాస ఉపయుజ్యతే ॥ ౮౦౬॥

అత ఏవ మతం వృత్తివ్యాప్యత్వం వస్తునః సతామ్ ।
న ఫలవ్యాప్యతా తేన న విరోధః పరస్పరమ్ ॥ ౮౦౭॥

శ్రుత్యోదితస్తతో బ్రహ్మ జ్ఞేయం బుద్ధ్యైవ సూక్ష్మయా ।
ప్రజ్ఞామాన్ద్యం భవేద్యేషాం తేషాం న శ్రుతిమాత్రతః ॥ ౭౦౭॥

స్యాదఖణ్డాకారవృత్తిర్వినా తు మననాదినా ।
శ్రవణాన్మననాద్ధ్యానాత్తాత్పర్యేణ నిరన్తరమ్ ॥ ౭౦౯॥

బుద్ధేః సూక్ష్మత్వమాయాతి తతో వస్తూపలభ్యతే ।
మన్దప్రజ్ఞావతాం తస్మాత్కరణీయం పునః పునః ॥ ౭౧౦॥

శ్రవణం మననం ధ్యానం సమ్యగ్వస్తూపలబ్ధయే ।
సర్వవేదాన్తవాక్యానాం షడ్భిర్లిఙ్గైః సదద్వయే ॥ ౭౧౧॥

పరే బ్రహ్మణి తాత్పర్యనిశ్చయం శ్రవణం విదుః ।
శ్రుతస్యైవాద్వితీయస్య వస్తునః ప్రత్యగాత్మనః ॥ ౭౧౨॥

వేదాన్తవాక్యానుగుణయుక్తిభిస్త్వనుచిన్తనమ్ ।
మననం తచ్ఛ్రుతార్థస్య సాక్షాత్కరణకారణమ్ ॥ ౭౧౩॥

విజాతీయశరీరాదిప్రత్యయత్యాగపూర్వకమ్ ।
సజాతీయాత్మవృత్తీనాం ప్రవాహకరణం యథా ॥ ౭౧౪॥

తైలధారావదచ్ఛిన్నవృత్త్యా తద్ధ్యానమిష్యతే ।
తావత్కాలం ప్రయత్నేన కర్తవ్యం శ్రవణం సదా ॥ ౭౧౫॥

ప్రమాణసంశయో యావత్స్వబుద్ధేర్న నివర్తతే ।
ప్రమేయసంశయో యావత్తావత్తు శ్రుతియుక్తిభిః ॥ ౭౧౬॥

ఆత్మయాథార్థ్యనిశ్చిత్త్యై కర్తవ్యం మననం ముహుః ।
విపరీతాత్మధీర్యావన్న వినశ్యతి చేతసి ।
తావన్నిరన్తరం ధ్యానం కర్తవ్యం మోక్షమిచ్ఛతా ॥ ౭౧౭॥

యావన్న తర్కేణ నిరాసితోఽపి
దృశ్యప్రపఞ్చస్త్వపరోక్షబోధాత్ ।
విలీయతే తావదముష్య భిక్షో-
ర్ధ్యానాది సమ్యక్కరణీయమేవ ॥ ౭౧౮॥

verses 819-826 Samadhi, absolute and relative

॥ ౪౦ ॥ సవికల్పః-నిర్వికల్పః సమాధిః ॥

సవికల్పో నిర్వికల్ప ఇతి ద్వేధా నిగద్యతే ।
సమాధిః సవికల్పస్య లక్షణం వచ్మి తచ్ఛృణు ॥ ౮౧౯॥

జ్ఞాత్రాద్యవిలయేనైవ జ్ఞేయే బ్రహ్మణి కేవలే ।
తదాకారాకారితయా చిత్తవృత్తేరవస్థితిః ॥ ౮౨౦॥

సద్భిః స ఏవ విజ్ఞేయః సమాధిః సవికల్పకః ।
మృద ఏవావభానేఽపి మృణ్మయద్విపభానవత్ ॥ ౮౨౧॥

సన్మాత్రవస్తుభానేఽపి త్రిపుటీ భాతి సన్మయీ ।
సమాధిరత ఏవాయం సవికల్ప ఇతీర్యతే ॥ ౮౨౨॥

జ్ఞాత్రాదిభావముత్సృజ్య జ్ఞేయమాత్రస్థితిర్దృఢా ।
మనసో నిర్వికల్పః స్యాత్సమాధిర్యోగసంజ్ఞితః ॥ ౮౨౩॥

జలే నిక్షిప్తలవణం జలమాత్రతయా స్థితమ్ ।
పృథఙ్ న భాతి కిం త్వమ్భ ఏకమేవావభాసతే ॥ ౮౨౪॥

యథా తథైవ సా వృత్తిర్బ్రహ్మమాత్రతయా స్థితా ।
పృథఙ్ న భాతి బ్రహ్మైవాద్వితీయమవభాసతే ॥ ౮౨౫॥

జ్ఞాత్రాదికల్పనాభావాన్మతోఽయం నిర్వికల్పకః ।
వృత్తేః సద్భావబాధాభ్యాముభయోర్భేద ఇష్యతే ॥ ౮౨౬॥

verses 827-865 The internal nature of samadhi

॥ ౪౧ ॥ సమాధిలక్షణమ్ ॥

సమాధిసుప్త్యోర్జ్ఞానం చాజ్ఞానం సుప్త్యాం తు నేష్యతే ।
సవికల్పో నిర్వికల్పః సమాధీ ద్వావిమౌ హృది ॥ ౮౨౭॥

ముముక్షోర్యత్నతః కార్యౌ విపరీతనివృత్తయే ।
కృతేఽస్మిన్విపరీతాయా భావనాయా నివర్తనమ్ ॥ ౮౨౮॥

జ్ఞానస్యాప్రతిబద్ధత్వం సదానన్దశ్చ సిధ్యతి ।
దృశ్యానువిద్ధః శబ్దానువిద్ధశ్చేతి ద్విధా మతః ॥ ౮౨౯॥

సవికల్పస్తయోర్యత్తల్లక్షణం వచ్మి తచ్ఛృణు ।
కామాదిప్రత్యయైర్దృశ్యైః సంసర్గో యత్ర దృశ్యతే ॥ ౮౩౦॥

సోఽయం దృశ్యానువిద్ధః స్యాత్సమాధిః సవికల్పకః ।
అహమ్మమేదమిత్యాదికామక్రోధాదివృత్తయః ॥ ౮౩౧॥

దృశ్యన్తే యేన సంద్రష్ట్రా దృశ్యాః స్యురహమాదయః ।
కామాదిసర్వవృత్తీనాం ద్రష్టారమవికారిణమ్ ॥ ౮౩౨॥

సాక్షిణం స్వం విజానీయాద్యస్తాః పశ్యతి నిష్క్రియః ।
కామాదీనామహం సాక్షీ దృశ్యన్తే తే మయా యతః ॥ ౮౩౩॥

ఇతి సాక్షితయాత్మానం జానాత్యాత్మని సాక్షిణమ్ ।
దృశ్యం కామాది సకలం స్వాత్మన్యేవ విలాపయేత్ ॥ ౮౩౪॥

నాహం దేహో నాప్యసుర్నాక్షవర్గో
నాహఙ్కారో నో మనో నాపి బుద్ధిః ।
అన్తస్తేషాం చాపి తద్విక్రియాణాం
సాక్షీ నిత్యః ప్రత్యగేవాహమస్మి ॥ ౮౩౫॥

వాచః సాక్షీ ప్రాణవృత్తేశ్చ సాక్షీ
బుద్ధేః సాక్షీ బుద్ధివృత్తేశ్చ సాక్షీ ।
చక్షుఃశ్రోత్రాదీన్ద్రియాణాం చ సాక్షీ
సాక్షీ నిత్యః ప్రత్యగేవాహమస్మి ॥ ౮౩౬॥

నాహం స్థూలో నాపి సూక్ష్మో న దీర్ఘో
నాహం బాలో నో యువా నాపి వృద్ధః ।
నాహం కాణో నాపి మూకో న షణ్ఢః
సాక్షీ నిత్యః ప్రత్యగేవాహమస్మి ॥ ౮౩౭॥

నాస్మ్యాగన్తా నాపి గన్తా న హన్తా
నాహం కర్తా న ప్రయోక్తా న వక్తా ।
నాహం భోక్తా నో సుఖీ నైవ దుఃఖీ
సాక్షీ నిత్యః ప్రత్యగేవాహమస్మి ॥ ౮౩౮॥

నాహం యోగీ నో వియోగీ న రాగీ
నాహం క్రోధీ నైవ కామీ న లోభీ ।

నాహం బద్ధో నాపి యుక్తో న ముక్తః
సాక్షీ నిత్యః ప్రత్యగేవాహమస్మి ॥ ౫౩౯॥

నాన్తఃప్రజ్ఞో నో బహిఃప్రజ్ఞకో వా
నైవ ప్రజ్ఞో నాపి చాప్రజ్ఞ ఏషః ।
నాహం శ్రోతా నాపి మన్తా న బోద్ధా
సాక్షీ నిత్యః ప్రత్యగేవాహమస్మి ॥ ౫౪౦॥

న మేఽస్తి దేహేన్ద్రియబుద్ధియోగో
న పుణ్యలేశోఽపి న పాపలేశః ।
క్షుధాపిపాసాదిషడూర్మిదూరః
సదా విముక్తోఽస్మి చిదేవ కేవలః ॥ ౫౪౧॥

అపాణిపాదోఽహమవాగచక్షు-
రప్రాణ ఏవాస్మ్యమనా హ్యబుద్ధిః ।
వ్యోమేవ పూర్ణోఽస్మి వినిర్మలోఽస్మి
సదైకరూపోఽస్మి చిదేవ కేవలః ॥ ౫౪౨॥

ఇతి స్వమాత్మానమవేక్షమాణః
ప్రతీతదృశ్యం ప్రవిలాపయన్సదా ।
జహాతి విద్వాన్విపరీతభావం
స్వాభావికం భ్రాన్తివశాత్ప్రతీతమ్ ॥ ౫౪౩॥

విపరీతాత్మతాస్ఫూర్తిరేవ ముక్తిరితీర్యతే ।
సదా సమాహితస్యైవ సైషా సిధ్యతి నాన్యథా ॥ ౫౪౪॥

న వేషభాషాభిరముష్య ముక్తి-
ర్యా కేవలాఖణ్డచిదాత్మనా స్థితిః ।
తత్సిద్ధయే స్వాత్మని సర్వదా స్థితో
జహ్యాదహన్తాం మమతాముపాధౌ ॥ ౫౪౫॥

స్వాత్మతత్త్వం సమాలమ్బ్య కుర్యాత్ప్రకృతినాశనమ్ ।
తేనైవ ముక్తో భవతి నాన్యథా కర్మకోటిభిః ॥ ౫౪౬॥

జ్ఞాత్వా దేవం సర్వపాశాపహానిః
క్షీణైః క్లేశైర్జన్మమృత్యుప్రహాణిః ।
ఇత్యేవైషా వైదికీ వాగ్బ్రవీతి

క్లేశక్షత్యాం జన్మమృత్యుప్రహాణిమ్ ॥ ౮౪౭॥

భూయో జన్మాద్యప్రసక్తిర్విముక్తిః
క్లేశక్షత్యాం భాతి జన్మాద్యభావః ।
క్లేశక్షత్యై హేతురాత్మైకనిష్ఠా
తస్మాత్కార్యా హ్యాత్మనిష్ఠా ముముక్షోః ॥ ౮౪౮॥

క్లేశాః స్యుర్వాసనా ఏవ జన్తోర్జన్మాదికారణమ్ ।
జ్ఞాననిష్ఠాగ్నినా దాహే తాసాం నో జన్మహేతుతా ॥ ౮౪౯॥

బీజాన్యగ్నిప్రదగ్ధాని న రోహన్తి యథా పునః ।
జ్ఞానదగ్ధైస్తథా క్లేశైర్నాత్మా సమ్పద్యతే పునః ॥ ౮౫౦॥

తస్మాన్ముముక్షోః కర్తవ్యా జ్ఞాననిష్ఠా ప్రయత్నతః ।
నిఃశేషవాసనాక్షత్యై విపరీతనివృత్తయే ॥ ౮౫౧॥

జ్ఞాననిష్ఠాతత్పరస్య నైవ కర్మోపయుజ్యతే ।
కర్మణో జ్ఞాననిష్ఠాయా న సిధ్యతి సహస్థితిః ॥ ౮౫౨॥ న కదాపి సహ స్థితిః

పరస్పరవిరుద్ధత్వాత్తయోర్భిన్నస్వభావయోః ।
కర్తృత్వభావనాపూర్వం కర్మ జ్ఞానం విలక్షణమ్ ॥ ౮౫౩॥

దేహాత్మబుద్ధేర్విచ్ఛిత్త్యై జ్ఞానం కర్మ వివృద్ధయే ।
అజ్ఞానమూలకం కర్మ జ్ఞానం తూభయనాశకమ్ ॥ ౮౫౪॥

జ్ఞానేన కర్మణో యోగః కథం సిధ్యతి వైరిణా ।
సహయోగో న ఘటతే యథా తిమిరతేజసోః ॥ ౮౫౫॥

నిమేషోన్మేషయోర్వాపి తథైవ జ్ఞానకర్మణోః ।
ప్రతీచీం పశ్యతః పుంసః కుతః ప్రాచీవిలోకనమ్ । పుంసాం
ప్రత్యక్ప్రవణచిత్తస్య కుతః కర్మణి యోగ్యతా ॥ ౮౫౬॥

జ్ఞానైకనిష్ఠానిరతస్య భిక్షో-
ర్నైవావకాశోఽస్తి హి కర్మతన్త్రే ।
తదేవ కర్మాస్య తదేవ సన్ధ్యా
తదేవ సర్వం న తతోఽన్యదస్తి ॥ ౮౫౭॥

బుద్ధికల్పితమాలిన్యక్షాలనం స్నానమాత్మనః ।
తేనైవ శుద్ధిరేతస్య న మృదా న జలేన చ ॥ ౮౫౮॥

స్వస్వరూపే మనఃస్థానమనుష్ఠానం తదిష్యతే ।
కరణత్రయసాధ్యం యత్తన్మృషా తదసత్యతః ॥ ౮౫౯॥

వినిషిధ్యాఖిలం దృశ్యం స్వస్వరూపేణ యా స్థితిః ।
సా సన్ధ్యా తదనుష్ఠానం తద్దానం తద్ధి భోజనమ్ ॥ ౮౬౦॥

విజ్ఞాతపరమార్థానాం శుద్ధసత్త్వాత్మనాం సతామ్ ।
యతీనాం కిమనుష్ఠానం స్వానుసన్ధిం వినాపరమ్ ॥ ౮౬౧॥

తస్మాత్క్రియాన్తరం త్యక్త్వా జ్ఞాననిష్ఠాపరో యతిః ।
సదాత్మనిష్ఠయా తిష్ఠేన్నిశ్చలస్తత్పరాయణః ॥ ౮౬౨॥

కర్తవ్యం స్వోచితం కర్మ యోగమారోఢుమిచ్ఛతా ।
ఆరోహణం కుర్వతస్తు కర్మ నారోహణం మతమ్ ॥ ౮౬౩॥

యోగం సమారోహతి యో ముముక్షుః
క్రియాన్తరం తస్య న యుక్తమీషత్ ।
క్రియాన్తరాసక్తమనాః పతత్యసౌ
తాలద్రుమారోహణకర్తృవద్ధ్రువమ్ ॥ ౮౬౪॥

యోగారూఢస్య సిద్ధస్య కృతకృత్యస్య ధీమతః ।
నాస్త్యేవ హి బహిర్దృష్టిః కా కథా తత్ర కర్మణామ్ ।
దృశ్యానువిద్ధః కథితః సమాధిః సవికల్పకః ॥ ౮౬౫॥

verses 866-898 Deep concentration blended with the sruti

॥ ౪౨ ॥ శ్రుత్యవగమ్యం తథ్యమ్ ॥

శుద్ధోఽహం బుద్ధోఽహం ప్రత్యగ్రూపేణ నిత్యసిద్ధోఽహమ్ ।
శాన్తోఽహమనన్తోఽహం సతతపరానన్దసిన్ధురేవాహమ్ ॥ ౮౬౬॥

ఆద్యోఽహమనాద్యోఽహం వాఙ్మనసాసాధ్యవస్తుమాత్రోఽహమ్ ।
నిగమవచోవేద్యోఽహమనవద్యాఖణ్డబోధరూపోఽహమ్ ॥ ౮౬౭॥

విదితావిదితాన్యోఽహం మాయాతత్కార్యలేశశూన్యోఽహమ్ ।
కేవలదృగాత్మకోఽహం సంవిన్మాత్రః సకృద్విభాతోఽహమ్ ॥ ౮౬౮॥

అపరోఽహమనపరోఽహం బహిరన్తశ్చాపి పూర్ణ ఏవాహమ్ ।
అజరోఽహమక్షరోఽహం నిత్యానన్దోఽహమద్వితీయోఽహమ్ ॥ ౮౬౯॥

ప్రత్యగభిన్నమఖణ్డం సత్యజ్ఞానాదిలక్షణం శుద్ధమ్ ।
శ్రుత్యవగమ్యం తథ్యం బ్రహ్మైవాహం పరం జ్యోతిః ॥ ౮౨౦॥

ఏవం సన్మాత్రగాహిన్యా వృత్త్యా తన్మాత్రగాహకైః ।
శబ్దైః సమర్పితం వస్తు భావయేన్నిశ్చలో యతిః ॥ ౮౨౧॥

కామాదిదృశ్యప్రవిలాపపూర్వకం
శుద్ధోఽహమిత్యాదికశబ్దమిశ్రః ।
దృశ్యైవ నిష్ఠస్య య ఏష భావః
శబ్దానువిద్ధః కథితః సమాధిః ॥ ౮౨౨॥

దృశ్యస్యాపి చ సాక్షిత్వసముల్లేఖస్య చాత్మని । సాక్షిత్వాత్సముల్లేఖనమాత్మని
నివర్తకమనోవస్థా నిర్వికల్ప ఇతీర్యతే ॥ ౮౨౩॥

సవికల్పసమాధిం యో దీర్ఘకాలం నిరన్తరమ్ ।
సత్కారపూర్వకం కుర్యాన్నిర్వికల్పోఽస్య సిధ్యతి ॥ ౮౨౪॥

నిర్వికల్పకసమాధినిష్ఠయా
తిష్ఠతో భవతి నిత్యతా ధ్రువమ్ ।
ఉద్భవాద్యపగతిర్నిరర్గలా
నిత్యనిశ్చలనిరన్తనిర్వృతిః ॥ ౮౨౫॥

విద్వానహమిదమితి వా కిఞ్చి-
ద్బాహ్యాభ్యన్తరవేదనశూన్యః ।
స్వానన్దామృతసిన్ధునిమగ్న-
స్తూష్ణీమాస్తే కశ్చిదనన్యః ॥ ౮౨౬॥

నిర్వికల్పం పరం బ్రహ్మ యత్తస్మిన్నేవ నిష్ఠితాః ।
ఏతే ధన్యా ఏవ ముక్తా జీవన్తోఽపి బహిర్దృశామ్ ॥ ౮౨౭॥

యథా సమాధిత్రితయం యత్నేన క్రియతే హృది ।
తథైవ బాహ్యదేశేఽపి కార్యం ద్వైతనివృత్తయే ॥ ౮౨౮॥

తత్ప్రకారం ప్రవక్ష్యామి నిశామయ సమాసతః ।
అధిష్ఠానం పరం బ్రహ్మ సచ్చిదానన్దలక్షణమ్ ॥ ౮౨౯॥

తత్రాధ్యస్తమిదం భాతి నామరూపాత్మకం జగత్ ।
సత్త్వం చిత్త్వం తథానన్దరూపం యద్బ్రహ్మణస్త్రయమ్ ॥ ౮౩౦॥

అధ్యస్తజగతో రూపం నామరూపమిదం ద్వయమ్ ।
ఏతాని సచ్చిదానన్దనామరూపాణి పఞ్చ చ ॥ ౮౮౧॥

ఏకీకృత్యోచ్యతే మూర్ఖైరిదం విశ్వమితి భ్రమాత్ ।
శైత్యం శ్వేతం రసం ద్రావ్యం తరఙ్గ ఇతి నామ చ ॥ ౮౮౨॥

ఏకీకృత్య తరఙ్గోఽయమితి నిర్దిశ్యతే యథా ।
ఆరోపితే నామరూపే ఉపేక్ష్య బ్రహ్మణః సతః ॥ ౮౮౩॥

స్వరూపమాత్రగ్రహణం సమాధిర్బాహ్య ఆదిమః ।
సచ్చిదానన్దరూపస్య సకాశాద్బ్రహ్మణో యతిః ॥ ౮౮౪॥

నామరూపే పృథక్కృత్వా బ్రహ్మణ్యేవ విలాపయన్ ।
అధిష్ఠానం పరం బ్రహ్మ సచ్చిదానన్దమద్వయమ్ ।
యత్తదేవాహమిత్యేవ నిశ్చితాత్మా భవేద్ధ్రువమ్ ॥ ౮౮౫॥

ఇయం భూర్న సన్నాపి తోయం న తేజో
న వాయుర్న ఖం నాపి తత్కార్యజాతమ్ ।
యదేషామధిష్ఠానభూతం విశుద్ధం
సదేకం పరం సత్తదేవాహమస్మి ॥ ౮౮౬॥

న శబ్దో న రూపం న చ స్పర్శకో వా
తథా నో రసో నాపి గన్ధో న చాన్యః ।
యదేషామధిష్ఠానభూతం విశుద్ధం
సదేకం పరం సత్తదేవాహమస్మి ॥ ౮౮౭॥

న సద్ద్రవ్యజాతం గుణా న క్రియా వా
న జాతిర్విశేషో న చాన్యః కదాపి ।
యదేషామధిష్ఠానభూతం విశుద్ధం
సదేకం పరం సత్తదేవాహమస్మి ॥ ౮౮౮॥

న దేహో న చాక్షాణి న ప్రాణవాయు-
ర్మనో నాపి బుద్ధిర్న చిత్తం హ్యహంధీః ।
యదేషామధిష్ఠానభూతం విశుద్ధం
సదేకం పరం సత్తదేవాహమస్మి ॥ ౮౮౯॥

న దేశో న కాలో న దిగ్వాపి సత్స్యా-

న్న వస్త్వన్తరం స్థూలసూక్ష్మాదిరూపమ్ ।
యదేషామధిష్ఠానభూతం విశుద్ధం
సదేకం పరం సత్తదేవాహమస్మి ॥ ౮౯౦॥

ఏతద్దృశ్యం నామరూపాత్మకం యః
అధిష్ఠానం తద్బ్రహ్మ సత్యం సదేతి ।
గచ్ఛంస్తిష్ఠన్వా శయానోఽపి నిత్యం
కుర్యాద్విద్వాన్బ్రహ్మదృశ్యానువిద్ధమ్ ॥ ౮౯౧॥

అధ్యస్తనామరూపాదిప్రవిలాపేన నిర్మలమ్ ।
అద్వైతం పరమానన్దం బ్రహ్మైవాస్మీతి భావయేత్ ॥ ౮౯౨॥

నిర్వికారం నిరాకారం నిరఞ్జనమనామయమ్ ।
ఆద్యన్తరహితం పూర్ణం బ్రహ్మైవాహం న సంశయః ॥ ౮౯౩॥

నిష్కలఙ్కం నిరాతఙ్కం త్రివిధచ్ఛేదవర్జితమ్ ।
ఆనన్దమక్షరం ముక్తం బ్రహ్మైవాస్మీతి భావయేత్ ॥ ౮౯౪॥

నిర్విశేషం నిరాభాసం నిత్యముక్తమవిక్రియమ్ ।
ప్రజ్ఞానైకరసం సత్యం బ్రహ్మైవాస్మీతి భావయేత్ ॥ ౮౯౫॥

శుద్ధం బుద్ధం తత్త్వసిద్ధం పరం ప్రత్యగఖణ్డితమ్ ।
స్వప్రకాశం పరాకాశం బ్రహ్మైవాస్మీతి భావయేత్ ॥ ౮౯౬॥

సుసూక్ష్మమస్తితామాత్రం నిర్వికల్పం మహత్తమమ్ ।
కేవలం పరమాద్వైతం బ్రహ్మైవాస్మీతి భావయేత్ ॥ ౮౯౭॥

ఇత్యేవం నిర్వికారాదిశబ్దమాత్రసమర్పితమ్ ।
ధ్యాయతః కేవలం వస్తు లక్ష్యే చిత్తం ప్రతిష్ఠతి ॥ ౮౯౮॥

verses 899-908 Nirvikalpa samadhi, absolute concentration

॥ ౪౩ ॥ సమాధిరకల్పకః ॥

బ్రహ్మానన్దరసావేశాదేకీభూయ తదాత్మనా ।
వృత్తేర్యా నిశ్చలావస్థా స సమాధిరకల్పకః ॥ ౮౯౯॥

ఉత్థానే వాప్యనుత్థానేఽప్యప్రమత్తో జితేన్ద్రియః ।
సమాధిషట్కం కుర్వీత సర్వదా ప్రయతో యతిః ॥ ౯౦౦॥

విపరీతార్థధీర్యావన్న నిఃశేషం నివర్తతే ।
స్వరూపస్ఫురణం యావన్న ప్రసిద్ధ్యత్యనర్గలమ్ ।
తావత్సమాధిషట్కేన నయేత్కాలం నిరన్తరమ్ ॥ ౯౦౧॥

న ప్రమాదోఽత్ర కర్తవ్యో విదుషా మోక్షమిచ్ఛతా ।
ప్రమాదే జృమ్భతే మాయా సూర్యాపాయే తమో యథా ॥ ౯౦౨॥

స్వానుభూతిం పరిత్యజ్య న తిష్ఠన్తి క్షణం బుధాః ।
స్వానుభూతౌ ప్రమాదో యః స మృత్యుర్న యమః సతామ్ ॥ ౯౦౩॥

అస్మిన్సమాధౌ కురుతే ప్రయాసం
యస్తస్య నైవాస్తి పునర్వికల్పః ।
సర్వాత్మభావోఽప్యమునైవ సిద్ధ్యేత్
సర్వాత్మభావః ఖలు కేవలత్వమ్ ॥ ౯౦౪॥

సర్వాత్మభావో విదుషో బ్రహ్మవిద్యాఫలం విదుః ।
జీవన్ముక్తస్య తస్యైవ స్వానన్దానుభవః ఫలమ్ ॥ ౯౦౫॥

యోఽహం మమేత్యాద్యసదాత్మగాహకో
గ్రన్థిర్లయం యాతి స వాసనామయః ।
సమాధినా నశ్యతి కర్మబన్ధో
బ్రహ్మాత్మబోధోఽప్రతిబన్ధ ఇష్యతే ॥ ౯౦౬॥

ఏష నిష్కణ్టకః పన్థా ముక్తేర్బ్రహ్మాత్మనా స్థితేః ।
శుద్ధాత్మనాం ముముక్షూణాం యత్సదేకత్వదర్శనమ్ ॥ ౯౦౭॥

తస్మాత్త్వం చాప్యప్రమత్తః సమాధీ-
న్కృత్వా గ్రన్థిం సాధు నిర్దహ్య యుక్తః ।
నిత్యం బ్రహ్మనన్దపీయూషసిన్ధౌ
మజ్జన్క్రీడన్మోదమానో రమస్వ ॥ ౯౦౮॥

verses 909-921 Yoga, or union with Brahman

॥ ౪౪ ॥ యోగః ॥

నిర్వికల్పః సమాధిర్యో వృత్తినైశ్చల్యలక్షణః ।
తమేవ యోగ ఇత్యాహుర్యోగశాస్త్రార్థకోవిదాః ॥ ౯౦౯॥

అష్టావఙ్గాని యోగస్య యమో నియమ ఆసనమ్ ।
ప్రాణాయామస్తథా ప్రత్యాహారశ్చాపి చ ధారణా ॥ ౯౧౦॥

ధ్యానం సమాధిరిత్యేవ నిగదన్తి మనీషిణః ।
సర్వం బ్రహ్మేతి విజ్ఞానాదిన్ద్రియగ్రామసంయమః ॥ ౯౧౧॥

యమోఽయమితి సమ్ప్రోక్తోఽభ్యసనీయో ముహుర్ముహుః ।
సజాతీయప్రవాహశ్చ విజాతీయతిరస్కృతిః ॥ ౯౧౨॥

నియమో హి పరానన్దో నియమాత్క్రియతే బుధైః ।
సుఖేనైవ భవేద్యస్మిన్నజస్రం బ్రహ్మచిన్తనమ్ ॥ ౯౧౩॥

ఆసనం తద్విజానీయాదితరత్సుఖనాశనమ్ ।
చిత్తాదిసర్వభావేషు బ్రహ్మత్వేనైవ భావనాత్ ॥ ౯౧౪॥

నిరోధః సర్వవృత్తీనాం ప్రాణాయామః స ఉచ్యతే ।
నిషేధనం ప్రపఞ్చస్య రేచకాఖ్యః సమీరణః ॥ ౯౧౫॥

బ్రహ్మైవాస్మీతి యా వృత్తిః పూరకో వాయురీరితః ।
తతస్తద్వృత్తినైశ్చల్యం కుమ్భకః ప్రాణసంయమః ॥ ౯౧౬॥

అయం చాపి ప్రబుద్ధానామజ్ఞానాం ప్రాణపీడనమ్ ।
విషయేష్వాత్మతాం త్యక్త్వా మనసశ్చితి మజ్జనమ్ ॥ ౯౧౭॥

ప్రత్యాహారః స విజ్ఞేయోఽభ్యసనీయో ముముక్షుభిః ।
యత్ర యత్ర మనో యాతి బ్రహ్మణస్తత్ర దర్శనాత్ ॥ ౯౧౮॥

మనసో ధారణం చైవ ధారణా సా పరా మతా ।
బ్రహ్మైవాస్మీతి సద్వృత్త్యా నిరాలమ్బతయా స్థితిః ॥ ౯౧౯॥

ధ్యానశబ్దేన విఖ్యాతా పరమానన్దదాయినీ ।
నిర్వికారతయా వృత్త్యా బ్రహ్మాకారతయా పునః ॥ ౯౨౦॥

వృత్తివిస్మరణం సమ్యక్సమాధిర్ధ్యానసంజ్ఞకః ।
సమాధౌ క్రియమాణే తు విఘ్నా హ్యాయాన్తి వై బలాత్ ॥ ౯౨౧॥

verses 922-923 The obstacles to yoga

॥ ౪౫ ॥ యోగవిఘ్నాః ॥

అనుసంధానరాహిత్యమాలస్యం భోగలాలసమ్ ।
భయం తమశ్చ విక్షేపస్తేజస్స్పన్దశ్చ శూన్యతా ॥ ౯౨౨
ఏవం యద్విఘ్నబాహుల్యం త్యాజ్యం తద్బ్రహ్మవిజ్ఞనైః ।
విఘ్నానేతాన్పరిత్యక్త్వా ప్రమాదరహితో వశీ ।
సమాధినిష్ఠయా బ్రహ్మ సాక్షాద్భవితుమర్హసి ॥ ౯౨౩॥

verses 924-937 Direct experience gained by right knowledge

॥ ४౬ ॥ స్వానుభూతిః ॥

ఇతి గురువచనాచ్ఛ్రుతిప్రమాణా-
త్పరమవగమ్య సతత్త్వమాత్మయుక్త్యా ।
ప్రశమితకరణః సమాహితాత్మా
క్వచిదచలాకృతిరాత్మనిష్ఠితోఽభూత్ ॥ ౯౨४॥

బహుకాలం సమాధాయ స్వస్వరూపే తు మానసమ్ ।
ఉత్థాయ పరమానన్దాద్గురుమేత్య పునర్ముదా ॥ ౯౨౫॥

ప్రణామపూర్వకం ధీమాన్సగద్గదమువాచ హ ।
నమో నమస్తే గురవే నిత్యానన్దస్వరూపిణే ॥ ౯౨౬॥

ముక్తసఙ్గాయ శాన్తాయ త్యక్తాహన్తాయ తే నమః ।
దయాధామ్నే నమో భూమ్నే మహిమ్నః పారమస్య తే ।
నైవాస్తి యత్కటాక్షేణ బ్రహ్మైవాభవమద్వయమ్ ॥ ౯౨౭॥

కిం కరోమి క్వ గచ్ఛామి కిం గృహ్ణామి త్యజామి కిమ్ ।
యన్మయా పూరితం విశ్వం మహాకల్పామ్బునా యథా ॥ ౯౨౮॥

మయి సుఖబోధపయోధౌ మహతి బ్రహ్మాణ్డబుద్బుదసహస్రమ్ ।
మాయామయేన మరుతా భూత్వా భూత్వా పునస్తిరోధత్తే ॥ ౯౨౯॥

నిత్యానన్దస్వరూపోఽహమాత్మాహం త్వదనుగ్రహాత్ ।
పూర్ణోఽహమనవద్యోఽహం కేవలోఽహం చ సద్గురో ॥ ౯౩౦॥

అకర్తాహమభోక్తాహమవికారోఽహమక్రియః ।
ఆనన్దఘన ఏవాహమసఙ్గోఽహం సదాశివః ॥ ౯౩౧॥

త్వత్కటాక్షవరచాన్ద్రచన్ద్రికాపాతధూతభవతాపజశ్రమః ।

ప్రాప్తవానహమఖణ్డవైభవానన్దమాత్మపదమక్షయం క్షణాత్ ॥ ౯౩౨॥

ఛాయయా స్పృష్టముష్ణం వా శీతం వా దుష్ఠు సుష్ఠు వా ।
న స్పృశత్యేవ యత్కిఞ్చిత్పురుషం తద్విలక్షణమ్ ॥ ౯౩౩॥

న సాక్షిణం సాక్ష్యధర్మా సంస్పృశన్తి విలక్షణమ్ ।
అవికారముదాసీనం గృహధర్మాః ప్రదీపవత్ ॥ ౯౩౪॥

రవేర్యథా కర్మణి సాక్షిభావో
వహ్నేర్యథా వాయసి దాహకత్వమ్ ।
రజ్జోర్యథారోపితవస్తుసఙ్గ-
స్తథైవ కూటస్థచిదాత్మనో మే ॥ ౯౩౫॥

ఇత్యుక్త్వా స గురుం స్తుత్వా ప్రశ్రయేణ కృతానతిః ।
ముముక్షోరుపకారాయ ప్రష్టవ్యాంశమపృచ్ఛత ॥ ౯౩౬॥

జీవన్ముక్తస్య భగవన్ననుభూతేశ్చ లక్షణమ్ ।
విదేహముక్తస్య చ మే కృపయా బ్రూహి తత్త్వతః ॥ ౯౩౭॥

verses 938-948 The seven states of the mind

॥ ౪౭ ॥ సప్తభూమికాః ॥

శ్రీగురుః -
వక్ష్యే తుభ్యం జ్ఞానభూమికాయా లక్షణమాదితః ।
జ్ఞాతే యస్మింస్త్వయా సర్వం జ్ఞాతం స్యాత్ పృష్టమద్య యత్ ॥ ౯౩౮॥

జ్ఞానభూమిః శుభేచ్ఛా స్యాత్ప్రథమా సముదీరితా ।
విచారణా ద్వితీయా తు తృతీయా తనుమానసీ ॥ ౯౩౯॥

సత్త్వాపత్తిశ్చతుర్థీ స్యాత్తతోఽసంసక్తినామికా ।
పదార్థాభావనా షష్ఠీ సప్తమీ తుర్యగా స్మృతా ॥ ౯౪౦॥

స్థితః కిం మూఢ ఏవాస్మి ప్రేక్ష్యేఽహం శాస్త్రసజ్జనైః ।
వైరాగ్యపూర్వమిచ్ఛేతి శుభేచ్ఛా చోచ్యతే బుధైః ॥ ౯౪౧॥

శాస్త్రసజ్జనసమ్పర్కవైరాగ్యాభ్యాసపూర్వకమ్ ।
సదాచారప్రవృత్తిర్యా ప్రోచ్యతే సా విచారణా ॥ ౯౪౨॥

విచారణాశుభేచ్ఛాభ్యామిన్ద్రియార్థేషు రక్తతా ।

యత్ర సా తనుతామేతి ప్రోచ్యతే తనుమానసీ ॥ ౯౪౩॥

భూమికాత్రితయాభ్యాసాచ్చిత్తేఽర్థవిరతేర్వశాత్ ।
సత్త్వాత్మని స్థితే శుద్ధే సత్త్వాపత్తిరుదాహృతా ॥ ౯౪౪॥

దశాచతుష్టయాభ్యాసాదసంసర్గఫలా తు యా ।
రూఢసత్త్వచమత్కారా ప్రోక్తా సంసక్తినామికా ॥ ౯౪౫॥

భూమికాపఞ్చకాభ్యాసాత్స్వాత్మారామతయా భృశమ్ ।
ఆభ్యన్తరాణాం బాహ్యానాం పదార్థానామభావనాత్ ॥ ౯౪౬॥

పరప్రయుక్తేన చిరప్రయత్నేనావబోధనమ్ ।
పదార్థాభావనా నామ షష్ఠీ భవతి భూమికా ॥ ౯౪౭॥

షడ్భూమికాచిరాభ్యాసాద్భేదస్యానుపలమ్భనాత్ ।
యత్స్వభావైకనిష్ఠత్వం సా జ్ఞేయా తుర్యగా క్షితిః ॥ ౯౪౮॥

verses 949-978 The nature of knowledge

॥ ౪౮ ॥ జ్ఞానలక్షణమ్ ॥

ఇదం మమేతి సర్వేషు దృశ్యభావేష్వభావనా ।
జాగ్రజ్జాగ్రదితి ప్రాహుర్మహాన్తో బ్రహ్మవిత్తమాః ॥ ౯౪౯॥

విదిత్వా సచ్చిదానన్దమయీం దృశ్యపరమ్పరామ్ ।
నామరూపపరిత్యాగో జాగ్రత్స్వప్నః సమీర్యతే ॥ ౯౫౦॥

పరిపూర్ణచిదాకాశే మయి బోధాత్మతాం వినా ।
న కిఞ్చిదన్యదస్తీతి జాగ్రత్సుప్తిః సమీర్యతే ॥ ౯౫౧॥

మూలాజ్ఞానవినాశేన కారణాభాసచేష్టితైః ।
బన్ధో న మేఽతిస్వల్పోఽపి స్వప్నజాగ్రదితీర్యతే ॥ ౯౫౨॥

కారణాజ్ఞాననాశాద్యద్ద్రష్టృదర్శనదృశ్యతా ।
న కార్యమస్తి తజ్జ్ఞానం స్వప్నస్వప్నః సమీర్యతే ॥ ౯౫౩॥

అతిసూక్ష్మవిమర్శేన స్వధీవృత్తిరచఞ్చలా ।
విలీయతే యదా బోధే స్వప్నసుప్తిరితీర్యతే ॥ ౯౫౪॥

చిన్మయాకారమతిభిర్ధీవృత్తిప్రసరైర్గతః ।

ఆనన్దానుభవో విద్వన్ సుప్తిజాగ్రదితీర్యతే ॥ ౯౫౫॥

వృత్తౌ చిరానుభూతాన్తరానన్దానుభవస్థితౌ ।
సమాత్మతాం యో యాత్యేష సుప్తిస్వప్న ఇతీర్యతే ॥ ౯౫౬॥

దృశ్యధీవృత్తిరేతస్య కేవలీభావభావనాత్ ।
పరం బోధైకతావాప్తిః సుప్తిసుప్తిరితీర్యతే ॥ ౯౫౭॥

పరబ్రహ్మవదాభాతి నిర్వికారైకరూపిణీ ।
సర్వావస్థాసు ధారైకా తుర్యాఖ్యా పరికీర్తితా ॥ ౯౫౮॥

ఇత్యవస్థాసముల్లాసం విమృశన్ముచ్యతే సుఖీ ।
శుభేచ్ఛాదిత్రయం భూమిభేదాభేదయుతం స్మృతమ్ ॥ ౯౫౯॥

యథావద్భేదబుద్ధ్యేదం జగజ్జాగ్రదితీర్యతే ।
అద్వైతే స్థైర్యమాయాతే ద్వైతే చ ప్రశమం గతే ॥ ౯౬౦॥

పశ్యన్తి స్వప్నవల్లోకం తుర్యభూమిసుయోగతః ।
పఞ్చమీం భూమిమారుహ్య సుషుప్తిపదనామికామ్ ॥ ౯౬౧॥

శాన్తాశేషవిశేషాంశస్తిష్ఠేదద్వైతమాత్రకే ।
అన్తర్ముఖతయా నిత్యం షష్ఠీం భూమిముపాశ్రితః ॥ ౯౬౨॥

పరిశ్రాన్తతయా గాఢనిద్రాలురివ లక్ష్యతే ।
కుర్వన్నభ్యాసమేతస్యాం భూమ్యాం సమ్యగ్వివాసనః ॥ ౯౬౩॥

తుర్యావస్థాం సప్తభూమిం క్రమాత్ప్రాప్నోతి యోగిరాట్ ।
విదేహముక్తిరేవాత్ర తుర్యాతీతదశోచ్యతే ॥ ౯౬౪॥

యత్ర నాసన్న సచ్చాపి నాహం నాప్యనహఙ్కృతిః ।
కేవలం క్షీణమనన ఆస్తేఽద్వైతేఽతినిర్భయః ॥ ౯౬౫॥

అన్తఃశూన్యో బహిఃశూన్యః శూన్యకుమ్భ ఇవామ్బరే ।
అన్తఃపూర్ణో బహిఃపూర్ణః పూర్ణకుమ్భ ఇవార్ణవే ॥ ౯౬౬॥

యథాస్థితమిదం సర్వం వ్యవహారవతోఽపి చ ।
అస్తం గతం స్థితం వ్యోమ స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే ॥ ౯౬౭॥

నోదేతి నాస్తమాయాతి సుఖే దుఃఖే మనః ప్రభా ।
యథాప్రాప్తస్థితిర్యస్య స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే ॥ ౯౬౮॥

యో జాగర్తి సుషుప్తిస్థో యస్య జాగ్రన్న విద్యతే ।
యస్య నిర్వాసనో బోధః స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే ॥ ౯౬౯॥

రాగద్వేషభయాదీనామనురూపం చరన్నపి ।
యోఽన్తర్వ్యోమవదత్యచ్ఛః స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే ॥ ౯౭౦॥

యస్య నాహఙ్కృతో భావో బుద్ధిర్యస్య న లిప్యతే ।
కుర్వతోఽకుర్వతో వాపి స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే ॥ ౯౭౧॥

యః సమస్తార్థజాలేషు వ్యవహార్యపి శీతలః ।
పరార్థేష్వివ పూర్ణాత్మా స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే ॥ ౯౭౨॥

ద్వైతవర్జితచిన్మాత్రే పదే పరమపావనే ।
అక్షుబ్ధచిత్తవిశ్రాన్తః స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే ॥ ౯౭౩॥

ఇదం జగదయం సోఽయం దృశ్యజాతమవాస్తవమ్ ।
యస్య చిత్తే న స్ఫురతి స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే ॥ ౯౭౪॥

చిదాత్మాహం పరాత్మాహం నిర్గుణోఽహం పరాత్పరః ।
ఆత్మమాత్రేణ యస్తిష్ఠేత్స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే ॥ ౯౭౫॥

దేహత్రయాతిరిక్తోఽహం శుద్ధచైతన్యమస్మ్యహమ్ ।
బ్రహ్మాహమితి యస్యాన్తః స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే ॥ ౯౭౬॥

యస్య దేహాదికం నాస్తి యస్య బ్రహ్మేతి నిశ్చయః ।
పరమానన్దపూర్ణో యః స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే ॥ ౯౭౭॥

అహం బ్రహ్మాస్మ్యహం బ్రహ్మాస్మ్యహం బ్రహ్మేతి నిశ్చయః ।
చిదహం చిదహం చేతి స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే ॥ ౯౭౮॥

verses 978-1006 Videhamukti, incorporeal liberation

॥ ౪౯ ॥ విదేహముక్తిః ॥

జీవన్ముక్తిపదం త్యక్త్వా స్వదేహే కాలసాత్కృతే ।
విశత్యదేహముక్తత్వం పవనోఽస్పన్దతామివ ॥ ౯౭౯॥ ముక్తిత్వం
తతస్తత్సమ్బభూవాసౌ యద్గిరామప్యగోచరమ్ ।
యచ్ఛూన్యవాదినాం శూన్యం బ్రహ్మ బ్రహ్మవిదాం చ యత్ ॥ ౯౮౦॥

విజ్ఞానం విజ్ఞానవిదాం మలానాం చ మలాత్మకమ్ ।
పురుషః సాఙ్ఖ్యదృష్టీనామీశ్వరో యోగవాదినామ్ ॥ ౯౮౧॥

శివః శైవాగమస్థానాం కాలః కాలైకవాదినామ్ ।
యత్సర్వశాస్త్రసిద్ధాన్తం యత్సర్వహృదయానుగమ్ ।
యత్సర్వం సర్వగం వస్తు తత్తత్త్వం తదసౌ స్థితః ॥ ౯౮౨॥

బ్రహ్మైవాహం చిదేవాహమేవం వాపి న చిన్త్యతే ।
చిన్మాత్రమేవ యస్తిష్ఠేద్విదేహో ముక్త ఏవ సః ॥ ౯౮౩॥

యస్య ప్రపఞ్చభానం న బ్రహ్మాకారమపీహ న ।
అతీతాతీతభావో యో విదేహో ముక్త ఏవ సః ॥ ౯౮౪॥

చిత్తవృత్తేరతీతో యశ్చిత్తవృత్త్యవభాసకః ।
చిత్తవృత్తివిహీనో యో విదేహో ముక్త ఏవ సః ॥ ౯౮౫॥

జీవాత్మేతి పరాత్మేతి సర్వచిన్తావివర్జితః ।
సర్వసఙ్కల్పహీనాత్మా విదేహో ముక్త ఏవ సః ॥ ౯౮౬॥

ఓఙ్కారవాచ్యహీనాత్మా సర్వవాచ్యవివర్జితః ।
అవస్థాత్రయహీనాత్మా విదేహో ముక్త ఏవ సః ॥ ౯౮౭॥

అహిర్నిర్ల్వయనీసర్పనిర్మోకో జీవవర్జితః ।
వల్మీకే పతితస్తిష్ఠేత్తం సర్పో నాభిమన్యతే ॥ ౯౮౮॥

ఏవం స్థూలం చ సూక్ష్మం చ శరీరం నాభిమన్యతే ।
ప్రత్యగ్జ్ఞానశిఖిధ్వస్తే మిథ్యాజ్ఞానే సహేతుకే ॥ ౯౮౯॥

నేతి నేతీత్యరూపత్వాదశరీరో భవత్యయమ్ ।
విశ్వశ్చ తైజసశ్చైవ ప్రాజ్ఞశ్చేతి చ తే త్రయః ॥ ౯౯౦॥

విరాట్ హిరణ్యగర్భశ్చేశ్వరశ్చేతి చ తే త్రయః । విరాడ్ తే త్రయమ్
బ్రహ్మాణ్డం చైవ పిణ్డాణ్డం లోకా భూరాదయః క్రమాత్ ॥ ౯౯౧॥

స్వస్వోపాధిలయాదేవ లీయన్తే ప్రత్యగాత్మని ।
తూష్ణీమేవ తతస్తూష్ణీం తూష్ణీం సత్యం న కిఞ్చన ॥ ౯౯౨॥

కాలభేదం వస్తుభేదం దేశభేదం స్వభేదకమ్ ।
కిఞ్చిద్భేదం న తస్యాస్తి కిఞ్చిద్వాపి న విద్యతే ॥ ౯౯౩॥

జీవేశ్వరేతి వాక్యే చ వేదశాస్త్రేష్వహం త్వితి ।

ఇదం చైతన్యమేవేత్యహం చైతన్యమిత్యపి ॥ ౯౯౪॥

ఇతి నిశ్చయశూన్యో యో విదేహో ముక్త ఏవ సః ।
బ్రహ్మైవ విద్యతే సాక్షాద్వస్తుతోఽవస్తుతోఽపి చ ॥ ౯౯౫॥

తద్విద్యావిషయం బ్రహ్మ సత్యజ్ఞానసుఖాత్మకమ్ ।
శాన్తం చ తదతీతం చ పరం బ్రహ్మ తదుచ్యతే ॥ ౯౯౬॥

సిద్ధాన్తోఽధ్యాత్మశాస్త్రాణాం సర్వాపహ్నవ ఏవ హి ।
నావిద్యాస్తీహ నో మాయా శాన్తం బ్రహ్మైవ తద్వినా ॥ ౯౯౭॥

ప్రియేషు స్వేషు సుకృతమప్రియేషు చ దుష్కృతమ్ ।
విసృజ్య ధ్యానయోగేన బ్రహ్మాప్యేతి సనాతనమ్ ॥ ౯౯౮॥

యావద్యావచ్చ సద్బుద్ధే స్వయం సన్త్యజ్యతేఽఖిలమ్ ।
తావత్తావత్పరానన్దః పరమాత్మైవ శిష్యతే ॥ ౯౯౯॥

యత్ర యత్ర మృతో జ్ఞానీ పరమాక్షరవిత్సదా ।
పరే బ్రహ్మణి లీయేత న తస్యోత్క్రాన్తిరిష్యతే ॥ ౧౦౦౦॥

యద్యత్స్వాభిమతం వస్తు తత్త్యజన్మోక్షమశ్నుతే ।
అసఙ్కల్పేన శస్త్రేణ ఛిన్నం చిత్తమిదం యదా ॥ ౧౦౦౧॥

సర్వం సర్వగతం శాన్తం బ్రహ్మ సమ్పద్యతే తదా ।
ఇతి శ్రుత్వా గురోర్వాక్యం శిష్యస్తు ఛిన్నసంశయః ॥ ౧౦౦౨॥

జ్ఞాతజ్ఞేయః సమ్ప్రణమ్య సద్గురోశ్చరణామ్బుజమ్ ।
స తేన సమనుజ్ఞాతో యయౌ నిర్ముక్తబన్ధనః ॥ ౧౦౦౩॥

గురురేష సదానన్దసిన్ధౌ నిర్మగ్నమానసః ।
పావయన్వసుధాం సర్వాం విచచార నిరుత్తరః ॥ ౧౦౦౪॥

ఇత్యాచార్యస్య శిష్యస్య సంవాదేనాత్మలక్షణమ్ ।
నిరూపితం ముముక్షూణాం సుఖబోధోపపత్తయే ॥ ౧౦౦౫॥

సర్వవేదాన్తసిద్ధాన్తసారసఙ్గ్రహనామకః ।
గ్రన్థోఽయం హృదయగ్రన్థివిచ్ఛిత్త్యై రచితః సతామ్ ॥ ౧౦౦౬॥

ఇతి
శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యస్య

శ్రీగోవిన్దభగవత్పూజ్యపాదశిష్యస్య
శ్రీమచ్ఛఙ్కరభగవతః కృతౌ
సర్వవేదాన్తసిద్ధాన్తసారసఙ్గ్రహః
సమ్పూర్ణః ॥

॥ ఇతి ॥

Encoded by Sunder Hattangadi sunderh at hotmail.com

Proofread by Sunder Hattangadi, Kalyana Krrit kalyanakrrit at gmail.com

---

sarvavedAntasiddhAntasArasangrahaH

pdf was typeset on September 1, 2019

Please send corrections to *sanskrit@cheerful.com*